

„MĚL JSEM SEN.“

Přestože Micka si už chvíli horlivě třel ruce a vydával neklamný byznysový znamení, my dál seděli ve svejch klubovkách a skvělejších kožených křeslech... ústy nevinného dítky totiž promluvila pravda... David seděl pěkně zdrchaně... šilenej městskej smutek z horala přímo smrděl... já měl chuť odšpuntovat nějakou tu Ohnivou a udělat si menší prázdniny, Micka vztekle rázoval po místnosti a skřípal těma pár zubama a Bohler listoval ve svém starým ohmataným vydání Ženatého kněze... a pak s knížkou praštil o zem a řekl tvrdě: Sebekritika! Měl pravdu, cejtili jsme to všichni. I Mickovi bylo jasné, že je dobřej čas na příhodnou sebevražednou sebekritiku a že byznysovej den je v háji.

Sebekritiku jsme si prováděli jen zcela vyjíměčně, jen v těch těžkejch případech, kdy jsme někoho vážně podrtili, ne že bychom přestoupili pravidla naší malý smlouvy o podílech, to ne, ale sem tam jsme byli prostě nucený v rámci tržního hospodářství provést nějakou tu sviňárnu. Nešlo nám o nějaký naše oběti, to ani náhodou, když se někdo dostane pod kolo, prostě neumí používat svou

sílu, jeho věc. Sebekritiku jsme na sobě konali, abychom byli čistší... vroucnějč připravený pro Mesiahův příchod.

Sebekritika byl prej starej bolševickej třídní vynález a k dokonalosti ho přived vrahoun Mao, učitel. My sebekritiku oprášili a používali jí i ve svobodě, v pohodě. Začínal vždycky Bohler.

Měl jsem sen, řekl. Šel jsem takhle po tom našem starým městě, polobotky, kalhoty, košile a bunda, šel sem v civilu omrknout bary a starý místa a porozhlížel sem se po různých hříšnicích, nějakých kurvách nakažených, který bych eventuelně přesvědčil, aby zanechaly hnusný cesty. Koukal sem po sígrech, který bych odchyt, a tak dál, znáte to, chlapi. A přiznám se, že mě v prsou hřálo uspokojení a vohavná pýcha, protože sem den předtím tři grázlíky chyt a zahnal do starý garáže a rozšlapal jim tojflíky a pokrtil je. Zbraně sem jim po uvázení nechal, daleko by se bez nich nedostali, ale aspoň sem ty jejich kudlice a malý gany posvětil, protože křtem a upřímnou lítostí, ke kerý sem je přesvědčil, se zdáli bejt na správný straně. A pár šlapek sem den předtím taky vyslal na dobrou cestu a taky se mi podařilo těžce voznačkovat jednoho hnusného hříšníka, kerej tejal svý starý dítě... a Bog teď toho běsa v lidský podobě hravě pozná... a kámoši moji, překonal jsem téhož dne tvrdej odpor bandy odporně zakrácených řezníků a vyved dva starý slepý vopuštěný koně z jatek a pustil je do trávy za naše baráky na svobodu... přiznám se, jak jsem tak kráčel, měl sem samý dobrý pocity. No... všichni dobře víme, že ta nová krásná vize našeho prvního svobodného prezidenta, totiž ty tichý čistý ulice a přívětivý malý milý hospůdky společně s různějma rozkošnejma obchůdkama plnejma žrádla, se už leckde stávají skutečností a že spousta lidí si užívá s vitamínama v rodinnejch pohodách a že dost lidem se už povedlo dostat se z podzámčí do zámku, ale víme taky, že sklepy sou plný. Tak sem chodil po děrách a viděl tu lidskou bídu a neřest a faleš, a potkával hříšníky a jejich oběti, lidi se srdcem rudým zlobou a lidi se zlomeným srdcem, a jak sem si to tak štrádoval k přístavu do toho smradu jedovatý Moldau, hřál sem se svou pýchou, že sem na správný straně... a že pomáhám Jeho příchodu, jak to de... a pak sem u jedný krčmy viděl vopravdovou

trosku... starýho hnusnýho chlapa v zavšivenejch hadrech... obličej měl úplně zničeněj husíma skvrnama, kůže jako by mu vodstávala a tekla z ksichtu... třás se po chlastu nebo z jeho nedostatku po celým svým špinavým těle... byl tak hnusnej, že se lidi zastavovali a smáli se mu, byl vydaněj posměchu a nejhlubšimu opovrzení, byl naprosto pod kolem a to hodně hluboko... špinavý kalhoty, takový pytle, měl od sraček... třesoucím se hlasem škemral o drobný... a malý sígři po něm házeli hroudama a bahnem, dostal zásah do ksichtu, ale ani to nepocejtil... zastavil sem se u tý zrůdy a zalovil v kapse... přiznám se, taky sem cejtil opovrzení a posměch... ten kašpar... jenže vtom pozdvih voči potažený mázdrou... jinak čučel do země, jak tó ty starý žebráci dělaj... a já viděl, že je to muj otec, muj tatínek... a von mě taky poznal, a jak byl mimo, tak řek: Michale, Michálku, vem mě vodsad... tohle říkal dycky, dyž mě za nim mutera poslala do putyky, kde zas prohrál všechny prachy a jen seděl namol v koutě a chlapi se mu smáli a říkali... tvůj anděl de pro tebe, vstávej Bohlere... a já ho ved domu a tam našel vždycky dost síly, aby mě eště ztřískal... chtěl sem ho zabít hajzla... pak sem zdrhnul... a nechal s nim matku, dyž to byla taková kráva a vzala si ho... a on jí stejně brzo tím chlastem umučil... a teď tu stál přede mnou, ten grázl, a voči mu trochu vobživly... ale byl mimo a řek: Podarujte nebožáka, mladej pane... už zas nevěděl, kdo sem... ale já to věděl... ten umírající mrzák cejtil, že tam někdo stojí... všim sem si toho chtivýho záblesku v jeho očích a vykašlal jsem se na lidi okolo a říkám: Víš, kdo sem? Poznáváš mě? Tati! A ten ksicht zas vtevřel oči a řek: Jo ty seš muj syn Michal, to víš, že tě znám... já vám, chlapi a kamarádi moji, měl strašnou chuť ho na místě srazit za to všechno, co udělal, za to, co udělal se sebou... jenže najednou přišla lítost a já pochopil, že tu někde je, musí bejt nějaká věc, kterou sme si nikdy s mym tatínkem neřekli, a že ho tehdy možná srazil nějakěj běs... kterému já jsem nerozuměl... a že on je na tom teď strašně zle, hůř než zbitý zvíře... a dostal jsem šíleněj strach, že už si nic neřekneme... že už je pozdě... a bylo, pak už mě zas nepoznal... a já, přátelé moji, požádal pár těch debilů z davu, ať u něj počkaj, a letěl sem pro někýho doktora, nebo

koho v takovým případě sehnat... a nikoho sem nesehnal, a když sem se vrátil, tak ten starej vožrala, muj táta, byl samozřejmě pryč, ani nikdo z občanů tam nebyl... a když sem vtrh do tý hospody, tak si nejspíš mysleli, že sem se zbláznil, nikdo ho neznal a nikdo nikdy neviděl. A to je všechno. Myslim, že touhle dobou už musí bejt mrtvej. A já mu tehdy nedal ani náký ty drobný na flašku...

Bohler skončil za našeho přátelskýho ostražitýho mručení tlupy. Trochu sme ho drželi za ramena, kde sou zdroje lítosti, a mlátili ho přes ně a sem tam, jak jsme se při účinný pomoci druhovi snažili, dostal i nějakou tu facku, a pak se mu ramena zas napřímila a byl celkem v pořádku.

Na řadě byl Micka. Měl jsem sen, řekl. Bylo mi asi deset, nebo tak náč, a zrovna sem si hrál na zahradě našeho starýho městskýho domu naší starý pražský kulturní rodiny. A zrovna byl divnej den, takovej ten den, kdy vzduch je novej a malej člověk má divnou náladu, chce si zkoušet světy a zkoušet svou sílu, co to udělá. Trochu rozmrzele a trochu dychtivě sem na zahradě voblejzal starý kolny a vostružinový keře, co už pro mě neměly žádný tajemství, a čekal sem a hledal. Táhla mě náčá moc, chvíli sem se hrabal v zemi, zkoušel sem uzvednout velkej kámen a nešlo to. Lozil sem po starým rozpukaným předbolševickým bazénu, kerej nám nájemníci, protože už vlastně nebyl náš a ani ten dům už ne, zaházeli uhlím, dělal sem v tom uhlí chodby. Ale nějak mě to nebavilo, chtěl jsem na povrch a něco novýho. Klackoval sem se sem a tam a zas zkoušel uzdvihnout ten kámen. Lopotil sem se s nim, ale nešlo to a já upad a praštil sem se do hlavy. A myslim, že právě v tom okamžiku mě posed Ďábel. Jak sem se tak trochu omráčenej zdvihal, zahlíd sem ve větvích stromu ptačí hnízdo. Bylo plný eště nevopeřenejch holátek, pištěly a natahovaly holý dlouhý krky po zřejmě havranici, kerá jim podávala žízalu. Něco takovýho sem do tý doby viděl akorát ve škole na nákejch vobrázcích. Bylo to nový, bylo to zajímavý. Připlížil sem se pod strom, abych havranici nevyplašil, ale ta mě samozřejmě zmerčila a začala poplašeně lítat kolem hnízda. Nevim proč, ale trochu mě asi vyděsila a já popad ze země zahradnický hrábě, co tam ležely

na kupě listí. Chtěl sem si ty písklata, který se teprve teď pořádně rozvřeštěly, líp prohlídnout a trochu sem to hnízdo jakoby nadzved. Pištěli ještě víc a legračně komíhali holejma krkama, viděl jsem, jak se jim rozvíraj a zavíraj miniaturní zobáčky. Havranice kroužila kolem mý hlavy a tloukla křídla. Byl to podivnej pocit, naskočila mi husí kůže, já byl najednou jejich pán. Já moh rozhodnout, co s nima bude dál. Byly tak malý a roztomilý, že jsem cejtil úplně palčivou chuť sevřít je do dlaně a hladit je a mazlit se s nima. Ale zároveň mě taky vzrušoval ten pocit, že bych tu přátelskou dlaň moh najednou sevřít v pěst a rozmačkat je. To sem cejtil najednou. Moh sem to všechno ještě zastavit, ale ne, já zdvihal hrábě čím dál vejš a hnízdo se začlo hejbat. Já strašně potřeboval vědět, co to všechno udělá a co se stane. Asi sem potřeboval vědět, jak tahle moje nová síla nad tvorama může fungovat. Já to takhle tehdy nebral, ale asi sem potřeboval vědět, jak funguje smrt. A že vopravdu je. Moh sem to zastavit, když na zem vypadlo první mládě. Ale ne, já se na něj jen šel podívat zblízka, dotk se ho a cejtil, jak mu pod chmýřím, co má na celým těle, zběsile tluče malý srce. A ta zběsilost nějak vešla do mě, anebo sem se bál havranice, že mě nějak potrestá. Nalítávala na mě, vždycky zmizela mezi stromama a pak letěla dycky vo něco blíž k mýmu obličejí, už se mě párkrát dotkla křídla. Dostal sem asi strach, že snad nějak zavolá ostatní havrany, nebo mý rodiče, nebo já nevím... prostě sem pochopil, že co chci stihnout, musím stihnout hned teď, a co to bylo, to sem nepochopil dodnes. Začal jsem hráběma třískat do hnízda a ty malý ptáčky začali padat na zem a pak se hnízdo urvalo. Myslim, že sem řval. Když hnízdo spadlo, ty mláďata se divně mley po zemi a pištěly... byly najednou hnusný, jak nějaký červi, a já na to hnízdo skočil a rozdupal je. Rozdupal jsem je na kaši a pak sem srazil hráběma i tu havranici, kerá najednou naříkala... at' mi nikdo neříká, že ptáci nebreče, já to slyšel, já takovýho člověka, co by tohle řek... já ho varuju... a znova a znova sem jí sekal hráběma, až se jen tak shrble plazila po těch svejch dětech... a pak, bratři moji, pak sem je pochcal... to vzrušení bylo tak palčivý, že sem prostě musel nějak pokračovat. Močil sem na ně a věděl jsem, že je to strašně zlý,

to, co dělám, ale bylo to i krásný, divný... a ono to ještě neskončilo, protože když sem tam na ty ptáčky a na tu havranici močil a občas je ještě pošoup botou, tak najednou slyším: Lukáši! Lukáši, co to tam děláš, s čím si to hraješ? Byla to moje máma a byla blízko a najednou všechno viděla... a najednou sme stáli proti sobě, já rozepnutej a moje máma... a ti ptáci... a dybych se tehdy třeba zhroutil, nebo aspoň rozbrečel, tak bych to třeba nák zlomil... ale já strašně vykřik, moc sem se jí bál, že mě potrestá, a nenáviděl jsem jí za to, že mě přistihla. Udeřil jsem jí přes ústa a ječel na ní nějaký nadávky, ona byla úplně zmatená a otočila se, že rychle odejde. Ale to mě rozlítilo ještě víc, tak jsem jí taky praštil těma hráběma a pak ještě jednou... upadla, z nosu jí tekla krev a mně to najednou došlo. Upad sem na zem vedle ní a říkám: Mami! To nebolelo, to nebolelo... jenže ona mě odstrčila a šla pryč, trochu se potácela. Já sem se zavřel do tý kůlny a byl sem tam, prostě sem tam byl, nevím, jak dlouho, ale asi dost, protože když sem vylez, tak byla noc a ty ptáci byli odklizený. To sem si hned všim, protože svítil měsíc. Nějak sem se vkrad domu a druhej den sem měl horečku a zůstal v posteli. Strašně sem toužil po tom, aby to byl jen sen. Ale on to sen nebyl. Naši se mnou o tom nikdy nemluvili, akorát mě poslali k nějakýmu zmrdovi psychiatrovi, o kterým sem hned věděl, že si ty svý zapíčený otázky může strčit do prdele. Ale máma se mnou už vlastně nikdy potom nepromluvila, mimo obvyklý věci, jako: chceš mlíko nebo čaj, dojez to, dones, ukaž, a takový, tak se mnou nikdy potom už nemluvila, nikdy se mě pak už na nic neptala, ani na mě... nák přátelsky nešáhla, nedotkla se mě, nebo tak něco, tehdy mě vlastně teprv vod sebe vodstavila.

Micka skončil za přátelského a ostražitého mručení tlupy. Trochu sme se ho dotýkali a poplácávali ho na bříše, nad žaludkem a kolem žaludku a v zátylku, kde jsou zdroje zloby. Ale protože zdroje perverze sou dosud medicínsky nepoznaný, tak i po celým těle, takže dostal pěknou nakládačku. Příznám se, že se to neobešlo ani bez pár kopanců do koulí. A pak si Micka sednul, trochu zbitej, ale celkem v pořádku, a byla řada na mně. Já jsem ale za všeobecnýho souhlasu postoupil svý místo Davidovi. Kamarádi souhlasili, protože i když

Bohler po každým sebekritickým sezení rozdával dosti tvrdý pokání: kupříkladu 600 nepřetržitých otčenašů, nebo 1 000 kliků, nebo Di a vylez zvenku na dům a na střechu a zůstaň tam! nebo Di a votoč Hradní stráží nějakýho kalašnikova! — tak u našeho horala šlo nad věci obvykle mávnout rukou, nebo se spokojit s dvěma třema otčenašema. A po těch zvrhlostech, co jsme vyslechli, jsme doufali, že ani tentokrát nezklame.

Měl jsem sen, řekl David. Bylo to doma v horách, fujavice metla sníh vokolo chaloupek našeho rodinného kmene Losínů, cesty byly zapadaný a nešlo vyrazit na lov. Muj táta se oháněl širočinou, ale občas se zastavil, protáh se, až mu klouby zapraštěly, a povídá: Nynčko by bodluo par pudů čerstuego syrovuego masa, masa, masasa, ach achich ouvej Maria! A dal se do sekání trámu. Mý mladší bráchové se choulili na peci a moje stará babizna jim vyprávěla legendy. Ale kluci moc nedbali o skutky starýho Choroše a povídali si mezi sebou a já je taky slyšel: Ech ju, náko to chropavku krvavo, ej Boha!, tho bhy bhyl pocuc, věď, Medore! Ech, nemluvuj mi tyto poudačky, si svouji ruku sjim, Methode, odpovídal jinej muj bratr. Nejmladší muj brácha Benjamin seděl na kolenou mýho nejstaršího bráchy Abraháma a povídali si o posledním medvědovi, co jsme měli před tou bouřkou, a tekly jim sliny. Moje máma zapálila hromničku, protože ta krutá bouře, co tehdy zasypala chalupy našeho rodinného kmene, nabírala na zuřivosti. Kouk sem se na svou hodnou počestnou mámu a vtom ona povídá: Tož taky bys krvavoj flaksi jakésy pochroustal, nezbedniky jeden, hoj! Taktěž i ja, Davidko moj malej, hu! Chápejte, kamarádi, my byli na divočinu prostě zvyklí a neuplynul den, aby některý z chlapců starého Losína medvěda neupytlačil. Na takovouhle bídu jsme prostě v našem rodě nebyli stavění! Ne, že by nám hrozil hlad, měli jsme v kumbále viset šrůtky vepřového i telecího, starou i novou šunku, všelijaký ty bolševický karbanátky, karfiól, hromady vajec i bandor, sem tam ukrytou jámu s pohankou, pytle ovsu, bušle pšenice, kukuřici vzrostlou jako chlap, slepejše, slunečnicový semena i volej s rejží, křížaly, jáhly, kebaby... jenže nám prostě chyběly vitamíny. Bouřka byla nekonečná a mámě

docházely hromnice. Stará babizna takovouhle zimu nepamatovala, snad ani v legendách se nic takovýho nevyskytovalo. Vypadalo to, že rod Losínů tuhle strašnou zimu snad ani nevydrží! A já, přátelé a rytíři, jsem to už taky nevydržel! Jednou v noci, když všichni v chalupě spali a mý bráchové se v nohách těžce spících rodičů neklidně převalovali, jsem si potichu oblékl svůj minčí kožíšek, nasadil svou liščí čepičku, sebral jsem tátovi jeho starou kuši, pár šípů a bráchovi Abrahámovi jsem z holinky vytáh křivák, který měl na vesnické zábavy. V kolně jsem si vzal sánky, naložil na ně širočinu a odvázal Azorka, tátova starého psa na medvědy, který se ke mně dobrácky lísal. Když jsem mu řekl, kam jdeme, oči se mu rozzářily. Byl to kříženec městského kokršpaněla a vlkodlaka a někteří mladší medvědi umírali hrůzou rovnou při jeho spatření. Dali jsme kuši na sánky, zapřáhli se do nich a táhli. Do bouře. Byla to hrozná Čína, chlapi a kamarádi, můžete mi věřit. Hned pár metrů za chalupou jsme ale naštěstí narazili na první medvědí hnízdo. Azorek se dal do zuřivého hrabání. Já jsem se snažil napnout kuši, ale brzy jsem zjistil, že to je nad moje síly hocha. Napadlo mě ale něco spásnosného! Přivázal jsem kuši pevnými provazy k silným hrabacím nohám starého Azorka a sám jsem rychle sjel na sánkách ze svahu. Že jsem tětivu držel opravdu pevně, to snad nemusím ani zdůrazňovat! Když už byla napjatá a Azorek, který pořád hrabal a hrabal a hrabal, najednou vítězně zařval a stará medvědice se ospale vykolébala na sníh... pustil jsem tětivu a na sánkách automaticky poodjel do bezpečné vzdálenosti. Šíp prosvištěl trochu překvapenému Azorkovi mezi silnýma vlkodlačíma nohama a zasáhl medvědici rovnou do starého srdce! Když jsem se vydrápal nahoru, sánky a širočinu připravené k porcování, viděl jsem Azorka, který, ač šílel... z tlamy mu kapaly sliny a rozeklaným červeným jazykem komíhal sem a tam... přesto se držel, protože věděl, že maso je pro všechny Losíny! A mně se toho dobrého věrného zvířete zželelo. Nu Azorku, teďki si muožemě druobetek puošmaknuot krvici i thu sadlici nejčko, hamiky šup a hamíny ham! vpadl David z toho vzrušení do svého starého jazyka a rozbřečel se.

Seděli jsme dál, strnule jak sochy, protože sebekritika je svatá a nesmí se přerušovat... a jak teď už asi víte, kamarádi a kámoši, my tam... bil se v prsa David... toho starého brtníka sežrali úplně celého... a já zapomněl na štěstí své mámy i svého táty... když vokusujou medvědí tlamy a tlapy a sajou morek... i na své bráchy... já toho medvěda tehda požral! Do smrti starýho Azorka sme na sebe spolu s tím vlkodlakem nepromluvili, nepokřikli, tak jsme byli vodcizený, protože sme se styděli! Tak, pokoušel si David mezi štkáním otřít oči, tak jsem se napral, že mě pak ve starý kolně museli za úsvitu sundat Azuokovi z hřbetu... a soňki sem zatratil i Abrahmuuv křivak, a stejně jako tehdy v tom žaluplným dětství kolega Micka sem se natáh na pícku a ležel v horečce... a i když druhý den našťestí vyšlo slunce hej! hoj! a všechny oblažilo... a pobláznilo... a bráchové se rozeběhli po lesích a nalovili tucty medvědů a Abrahám se pro ten křivák vůbec nezlobil, von jich měl spoustu... rozeřval se David a slzy mu kanuly... a večer bráchové dotáhli mrtvý medvědy a my žrali a žrali... a žrali... a Losínův kmen byl zas zachráněnej a šťastnej, a já už šťastnej nikdy nebyl, nemoh sem se svý rodině koukat do vočí a vopustil sem svuj kmen... a ztratil se ve hvuozdech a musel pobít spoustu nevinnejch vlků... a sojek... abych měl co žrát, a bloudil sem přes devaterý hory a zakopával vo kořeny a pak sem sešel z hor... a zase se ztratil a nák sem dorazil do tohodle města... a tady ste mě nhašli vhy, ryťuoři Thajemství, a já vás a... a lovec medvědů se zas rozbřečel.

David skončil za přátelského a ostražitého mručení tlupy, tu a tam přerušovaného přátelským rozradostněným povykem členů tlupy, a tu a tam a semhle támhle sme Davida velmi jemně poplácali po hlavě, protože i když to byla kouzelná hlava velkého kombinatorika, bylo nám jasný, o co de, protože my byli křivárnama kroucený podvodníci z Perly a starý harcovníci hříchů a pokání, tak jsme se na sebe přátelsky zubili a mužně halekali a navzájem si blahopřáli, že náš Davidek tam nakonec neumrz, ale že měl odvalu, ten kluk? No v jeho věku, považte, chlapi, sakramente, sakramente... kejvali sme hlavama a plivali tabák... a byli rádi, že náš David dokáže bulet nad

takovejma krávovinama, ale že nemusí naříkat krvavejma slzama svýho srdce v okamžicích, kdy člověk zahlídne hrůzný kolo světa... to on nevidí, říkali jsme si spiklenecky mezi sebou... že ho ta stará bestie Azorák jeden prašivej, šeptali sme si, nerafnul, k takovému starýmu zlýmu psímu dědkovi by přece našinec bez klacku, nebo radši bez tý starý dobrý AK 3 na pět kroků nešel, no dopadlo to dobře, blahopřáli jsme si a Žralok šeptnul dobrácky Bohlerovi, dva snad postačej, ne? myslel tím otčenáše a Bohler blahosklonně pokejv, jako, to se rozumí, kámo... a David seděl uzardělej, ale za chvíli byl už celkem v pořádku a přišla řada na mě.

Měl jsem sen, řekl jsem. Já měl dlouhej sen, pobratimové a bratří, a prosím vás teda o trpělivost. A prosím, abyste nezapomněli, že sem skromnej posel snu, sem jen nositel.

Mezi přáteli to trochu zašumělo, protože tyhle úvodní slova byly za celou historii společenství použitý jen asi dvakrát nebo třikrát a ještě nikdy ne mnou a znamenaly, že dotyčnej má na srdci něco naléhavého, co se netýká jen jeho, ale celého společenství, a že je to z něj, jeho sen, ale že se domnívá, že mu byl seslanej, aby ho dal i ostatním.

A já v sobě ten sen dusil už dlouho, dal mi ho muj duch, moje síla, a teď jsem měl radost, že přišel konečně čas sebekritiky a že se můžu o sen rozdělit, ale zároveň sem byl sklíčenej, protože ten sen byl temnej a já jen matně tušil, co znamená. Jenže sen pro společenství má svý pravidla a já ještě musel počkat na úvodní dotazy, aby můj společníci cejtili, že sou ve vobrazě.

Bohler: Měls náký věci?

Já: Houby, tráva, malý kolečka, ale fakt jen málo, a červený a toho bylo dost. Velký houby, Zelenou sílu, myslim, upřesnil sem.

Žralok: Kde a kdy?

Já: Asi před třema nebo pěti tejdnama v tomhle čase, kerej teď žijem, předtim sem dlouho nic neměl, takže mě to nemohlo hodit. U sebe v Plynárně.

Micka: Náký lidi vokolo?

Já: Byl sem sám.

Bohler: Jak dlouho to trvalo?

Já: Myslim, že dva dny. Celý dopoledne sem nasával a fetoval a tak někdy po poledni to začalo.

Micka: Jed si?

Já: Zkusil sem ňáký čevabčiči či co, ale to sem vyndal. Akorát sem moh jíst špenát. A spoustu vody. Když došlo červený.

David: Ležels celou dobu?

Hoši se shovívavě pouсмáli.

Já: Ne, Davide, chodil sem většinu času a třás se a trochu si tancoval.

Když sem ale viděl, jak David zrudnul, tak sem rychle dodal: Jo a ke konci sem teda trochu ležel.

Jakej byl koberec, zajímal se Bohler.

Já: Žádněj. Zkusil sem pivo, ale stejně to byl tvrdej dojezd. Bolela mě hlava a měl sem strach. Chtěl sem bejt sám a přemejšlet o tom, ale bál sem se tam zůstat. Ale zůstal sem tam.

Micka: Jo teďka se mi rozbřesklo. Dyť ty si z Plynární faxoval, že si bereš čtyři dny volna. Tos měl říct, vole, žes měl sen! To bych ti nestrh prémie.

Já: No ňák sem zapomněl.

Žralok: Tak mu to napiš teďkonc, ne?

Micka: Jo hned. Teď teda už spust. Má někdo eště dotaz?

Neměli.

Je mi líto, bratři a kamarádi, ale hned na začátku se musim zmínit, odříkával jsem formuli, o jistech základních rouhačskejch pochybnostech. Nezapomeňte, že sem jen nositelem snu a že možná ani nevyjadřuju žádný svý bezcenný názory: Totiž je naše Učení, učení nás rytířů Tajemství, opravdu správný? Ten sen, kamarádi a rytíři, mě zaved do temnejch krajin a nevím, jestli jsou jen mý. Sen má dvě pasti, myslim. Ta první je hned na začátku a ta druhá na konci a vobě to sou pasti starýho času.

Jak jsem tak mluvil, napadlo mě, že celej sen je past... ale interpretace a komentáře k důležitěj snům sou zakázaný, nejsme žádný euronovináři, jak jednou chytře poznamenal Žralok, a snad

jsem to chtěl stejně říct, jenže to už jsem cítil, jak do mě vstupuje hlas a mluví mnou, a tak jsem jen říkal slova: V tom snu jsme byli vysoko nahoře, jakoby na létajícím koberci. David seděl vepředu a dával pozor na mraky, Micka stál u kormidla, Bohler přemítal, Žralok se pokoušel napojit na ňáký telegrafický vlny a zjistit, kde sme, a já podupáváním zkoumal sílu větru. Vypadalo to na docela veselej výlet, akorát tam nebyla žádná Voda, ale stejně sme se bavili. Byl v tom nějakěj pocit lehkosti, věděli sme, že sme v bezpečí v toku plynoucího času, kerej sme měli jakoby osedlanej. A najednou hele: ve vzduchu byla cedule, ňáká šipka se směrovkou. Tak sme tam vypálili a tam bylo napsáno OS — 5 km. Co by to tak takhle ve vzduchu nad světem a mimo svět a akorát v plynoucím čase mohlo bejt? podivovali sme se. Aha! už to mám, zařval chytřej Žralok, to je přece starý heslo pro OSADU! Tak tam pádlujem, bylo to jasný. Vzali sme ten směr a už se těšili na kámoše z Osady Havranů, celou tu apačskou bandu, starej Ludvík Havranipírko a pobratimové Kopčem s Veverčákem, co s nima teďko lověj! Uděláme velkej voheň, říkali sme si, no a dyby to byla shodou okolností ňáká trampská ASKALONA, tak taky dobrý, dáme jim ňáký naše písne a popijem, jo. A tak sme se v tom čase vezli a vezli v bezpečí v pohodlí. A za chvíli další cedule! Je to dobrej stroj, nebeskej nehlučnej časovej motorák, přátelé, řval Micka a pak sme byli u cedule a tam bylo OSVĚ — 2 a ta cedule byla už lehce zašlá, asi zakouřená z táboráků, a my ječeli radostí, protože bylo jasný, že to je a musí bejt OSVĚŽOVNA, jak napadlo důvtipnýho Bohlera, a tak sme dál letěli v tom přátelským čase a těšili se z toho nebeskýho putování a v dálce už sme zahlídli další ceduli, tak sme to namířili přímo k ní a tam byl velkej nápis, náčelníci a bratři moji, a na ňom stálo: OSVĚTIM a už jsme nemohli zpátky, i když jsme zoufale chtěli, a náš nebeskej motorák začal padat, protože, bratři moji, tam na tom místě se srážel veškerej čas ze všech světů v lidským nebi, tam byla náhle kolmá stěna a za ní jen další čas, kterej se vcucával do tý černý díry, kam my padali, a bylo to asi jak malström, obrovskej vír od tego paranoidního Poea. A pak jsme dopadli. A dopadli jsme lehce, eště jako bysme

nadskočili, tak byla ta půda lehká, bratři. A když jsme popadali zas z toho nadskoku, tak sme, drahý kamarádi, stáli některý po pás v popelu, jiný jen po kotníky, jak kdo spad. Byl to popel ze spálených lidí, bratři moji, ze židů. Poslední naděje, že snad došlo k mýlce a že sme aspoň, dyž už, tak v nějakým lehce kosmopolitním starým zlým gulagu, vzala za své. A ten popel, kterej sme svým dopadem zvěřili, se nám začal lepit na boty a šaty a těžce se nám šlo. A tam, kde nebyl popel, byly kostry, lidský kostry, moře, nekonečný příšerný moře kostí, bratři. Šli jsme všichni, celá partička, k nějakému městu, jehož věže sme zahlídli v dálce... jedna byla vysoká a sloužila nám jako orientační bod... a báli sme se, protože ty lebky naší cestu sledovaly, dívaly se na nás a my byli plný hrůzy a říkali jsme si: Proč jsme tady? Proč my? Proč se to stalo zrovna mně? A některý ty lebky jako by odpovídaly: A proč ne? Některý lebky ležely mezi ostatníma lebkaama lehce, sledovaly nás čelistma s jakoby vědoucím úsměvem, ale víc, daleko víc jich na nás hledělo jen prázdnými očními důlky, protože to, co zbylo z čelistí, bylo zkroucený v šklebu bolesti, protože tihle to dostali natvrdo a těžce zaživa, bratři moji. A bylo jich moře, oceán. A tohle přirovnání nás napadlo, když už jsme nemohli jít, protože jsme se v hromadách kostí propadávali, tak jsme, bratři moji, v těch kostech zkoušeli plavat, zkoušeli jsme se pohybovat a lézt a odstrkovat se rukama. Ale to bylo příliš hrůzný. A na našem strachu, mořští vlci a pobratimové, bylo nejhorší, že stále rostl. Hranice hrůzy, bratři moji, rozpjala své hrany a v našich mozcích se rozšiřovala do opravdu velkého prostoru. A s tím, jak v nás hrůza rostla, nám bylo i jasný, že její hranice se posunou a že jí budeme muset přijmout ještě víc. Lézt jsme nemohli, protože nás kostry zavalovaly a my se báli, že se tou starou smrtí udusíme. Tak jsme skákali. Hrůza rostla a my si zkoušeli dodávat odvahy, protože jsme lidi jednoho kmene. Kdo to kdy řek, že židi smrděj? Dyť tady není cejtit nic, natož nějaké blažené vzdech česneku, kurva! Jo, kurva, dyby ta tu tak byla cejtit celá! řekl jeden z nás. Hele a že sme vozralí? Budem si představovat, že sme spolu vzali nějaký dryják, ne? řekl jeden z nás. Jenže David řek: Ba ne, to není možný, takhle se zřezat.

Tohle je skutečnost a nějaká blbá. A my jsme Davida, pánové a rytíři, v tu chvíli těžce a vážně nenáviděli. A jeden z nás ho přetáh hnátem a řek mu zle: Už drž hubu! A tak sme si to šinuli k věžím a snažili se nechytnat ty mrtvý pohledy z očních důlků lebek, abychom nezešíleli. Byly tam dětský lebky, bratři moji, a byly tam hromady lebek roztrštěných napadřt a byly tam rozstřílený lebky a lebky jakoby drcený v lisu a lebky s malejma otvorama svázaný ostnatým drátem a jeden z nás, rytíři a kapitáni, zas zavtipkoval: To budou asi takzvaný manželský lebky, ho! ho!, ale pak začal zvracet. A ten, co se plazil před ním, ho neslyšel, protože plakal, a ten, co lezl za ním, ho taky neslyšel, protože se hlasitě modlil. A my jsme, přátelé a bratři moji, nešli peklem, my jsme šli něčím, co bylo po pekle. A taky jsme rychle poznali, že naše hrůza, která už teď byla nezávislá na našich mozcích, ale byla mimo, zvenčí, jako nějaký démon, si s náma hraje. Nikdy nebudeme vědět, jestli jsme ještě v ní nebo už v šílenství, pochopili jsme a začalo nám to být jedno. Tu a tam někdo z nás upadl a válel se v tanci s kostlivcem, dokud nenahmát nějakou zaklíněnou kost, o kterou se mohl opřít. Některý kosti už byly polorozpadlý a ztěžlý, ale většina jich vypadala, jako by tu ležely od včerejška. Bylo to včera, říkal jsem si, když jsem lezl. Tam, kde kostry nedržely pohromadě nebo neležely v hromadách, tam byly díry, přes který jsme museli skákat a pak opatrně vybírat velký pánevní kosti a opatrně našlapovat celým chodidlem po hrudních koších, a pak sme zjistili, že téměř bezpečný sou silný, asi mužský lýtkový kosti a stehenní kosti, a taky lopatky celkem ušly, a my se tam, bratři moji, nakonec skoro naučili pohybovat. Ale v tom okamžiku, kdy jsme si to začali myslet, jeden z nás padnul hluboko do propasti koster, jeden z nás to byl, šéfové a práčata, a my se na sebe podívali očima hrůzy a toho svého bratra jsme tam nechali a lezli jsme dál a slyšeli jsme jeho křik a... slyšeli jsme ho prosit ... a možná v našich srdcích, kde byla voda válečný stezky, začaly prosakovat slzy jako červi, ale my jsme lezli... a pak se jeden z nás vrátil... a strhal ze sebe hadry a udělal provaz a tomu padrugovi ho hodil, a ti zbylí se zastavili a pomalu se přes pracně budovaný mostky z koster vraceli anebo ve svejch

improvizovanejch hnízdech z pevnějších kostí čekali... a hudbou nám na týchle planetě byl jen skřípot a vrzání námi v tom pomalým pohybu lámavejch kostí a drobnějch drcenejch kostí a tu a tam rachot, jak se hromady koster propadly, pohnuly, a jinak už nic, bylo ticho. Pak jsme dorazili k tomu, co jsme považovali za město, ale byly to pece, ve kterých židy pálili. I ty byly obklopeny kostma a celejma kostrama, dávali sme bacha hlavně na kostry dětskejch těl, ty pod našima botama hned praskaly a my se mohli probořit, protože nic než kostry pod náma nebylo. Ale naštěstí tady jsme se mohli zachytit alespoň pevnýho roštu pecí a ty zdi byly taky pevný, cihly dokonce jako by byly nový, nebyly ani popraskaný, sem tam jsme se mohli chytit nějakějch výstupků. Ten mechanismus by asi šlo hravě spustit, šlo by zatopit, ale mimo nás nikde žádná potrava nebyla. Různě jsme kolem tý nejbližší pece posedali a polehali, protože tohle byl konec. Ale protože jsme cítili bolest, tak jsme se přece jen pomalu a s námahou začali hejbat. Cítili jsme bolest, bratři, protože mnohý ty kosti, který pod tíhou našich lezoucích těl popraskaly, nás poranily. Hlavně stehna a lokty jsme měli od ostrejch prasklejšch kostí poškrábaný a pobodaný a tu a tam měl někdo i škrábanec na obličej, jak se probořil... a nejhorsí bylo, pánové a bratři, když někdo neopatrně šlápl na nějakou... něčí křehkou nebo ztefelou hruď a rozšlápl ten hrudník a probořil se, a tenký ostrý žeberní kosti mu nohu sevřely jak v pasti... do těch ran se dostával popel z mrtvejch... zkoušeli jsme rány vymejt slinama a pak Bohler roztrhal sutanu a Žralok Štejn svou byznysovou košili a těma hadrama jsme se trochu obvázáli... a pak jsme seděli.

Po chvíli všeobecnýho tíživýho mlčení jsem tehdy, bratři a kamarádi moji, zkusil rozpumpovat konverzaci: Zdálky mi připadalo, že ten komín je náká televizní věž! Divný, co? Někdo z vás, padruzi a bratři, tehdy řekl: Hm. A někdo jinej řekl zdvořile: Jo?

A pak začal Bohler ječet a rychle dělal znamení kříže a pak jsme to viděli všichni, před náma stála Smrt. Najednou před náma stál kostlivec. Jenže, bratři a stařešinové, hrůza, která by teď snad měla explodovat, jako by se stahovala ze zaplavenýho mozku kamsi na

vyhrazený území. Já v tý chvíli pocejtil, přiznám se, lehkěj údiv: Fakt teda vypadá takhle? A myslim, že i ostatní trochu pookřáli, alespoň nám bylo jasný, proč nás časovej koberec zavlek až sem: pro smrt. A Bohler vstal a šel po kostech ke Smrti a spustil: Isós Chréstós Theú Ios Sóter, a hnátem před sebou dělal znamení kapra, myslel jsem, že se konečně zbláznil. Smrt nic, jen tak stála a dívala se po nás prázdnějma očnima důlkama. To s tou kosou, to byly kecy, šept mi Micka. Stačej jí ty pařáty, dodal a já se otrás. Pak se zachmuřenej Bohler vrátil a spustil se po náký silný kosti ke mně. Cos to tam vykládal, zeptal jsem se. Byl jsem poučen, že použil první křesťanskěj pozdrav ještě ze zlejšch římskejch katakomb. Zkusil ho, protože ho napadlo jediný: Smrt je stará, tak dyž nic, tohle snad zná. Nemoh sem se tehdá ve svý poslední chvíli smířit s tím, že mi Starej Bog neposílá normálního anděla, ale nákýho kostrouna, svěřil se Bohler. A pak to na Smrt zkusil latinsky: Ora pro nobis... a my se přidali, až na Žraloka, jak sem si všim. Ale Smrt nic. Stála tam. Pak Žralok Štejn vstal a povídá: Nechte si ty svý báchorky křesťanský pro sebe, tohle je moje území. Tady zabili muj lid. Tady náká vaše zparchantělá řečtina nebo latinština starejšch časů nemá význam. A Žralok šel ke Smrti, a když došel k ní, tak povídá: Šalom alejchem! a začal vyzpěvovat Šma Jisrael... a komíhal se dopředu a dozadu... a šejkoval celým tělem... kdo by to byl do něj řek, naklonil sem se k Bohlerovi. Je to přece starej kibucník, šept mi Bohler... pokřtěnej. Žralok zpíval... spíš kňučel... a Smrt jen tak stála. A nešťastnej zahanbenej Žralok Štejn šel k nám a ještě se otočil a řek Smrti: Mazel tof! a vůbec to nemyslel ironicky. Ale Smrt nic. Co budeme dělat? šept Micka. Nic, řekl Bohler, opřel se zádama o rošt a dodal: Čekat. Jako vždycky.

Ale pak Smrt udělala krok směrem k nám, jakoby pomalej a váhavej, a pak další... a já měl chuť zařvat: Tak už pohni, ty stará postřelená svině! ale neudělal jsem to a začali jsme se křížovat a David vykřik: Nebojte se, chlapci, žili sme podle smlouvy! a když ho Smrt slyšela, tak zůstala stát.

A pak jsme uslyšeli jakoby váhavý zakašlání. A pak hlas, šeplavej a tichej: Ráčeť prominout, vašnostové, ale bylo mi sděleno, že tu sou

ňáký mladý páni z Čech. A tak dyby bylo libo menší prohlídečku... sem k službám, Josef Novák, méno mé, příjemné, he.

Nebyl jsem si v tu chvíli jist, jestli nemám halucinace, a když jsem se tehdy rozhlíd po vás, přátelé a náčelníci, bylo vidět, že se potýkáte se stejnými pocity.

Hele, řekl Žralok, když ta kostra mluví, tak votvívá... pusu.

Toť je přeci přirozený, řekla kostra.

A vy ste mrtvej? šel přímo na kořen věci David.

Jo, řekla kostra.

A vy ste fakt Josef Novák? osmělil se Bohler a mrk po straně na Žraloka.

Už jo, pánové, řekla kostra, i když, kdo sem... ten sem... se říká u nás v nebičku.

A ste křtěnej ve jménu...

Jasně, řekla kostra, v tom žižkovským kostelíčku. Ale libo-li prohlídečku? Vono se totiž připozdívá, vašnostové, i když u nás... no je to trochu jiný.

Prosim vás, kul Bohler železo na Žraloka Štejna, a můžete mi říct... pochopte... tady... s vašim jménem.

Jo ta stará historie, povídal kostra Josef Novák. Ta stará mejlka. Jo, jako, že vosatní tu byli židí, ju? Skoro všický. A ňáký cikání, krátce. To se všický páni z Čech hned ptaj. No já dělal tehda za protentokrátu v šantánu dole na Václaváku u Mincíků a tam byl kelner, ňákej Roubíček, a my sme trochu jeli ve fakturách, dneska už sem pochopitelně nad tím, no a šlo vo ňáký podpisy kvůlivá šňapsu na kase a ve skladu tehda, prostě dyž to bylo potřeba, tak sem za něj zaskakoval, von jel ve velkým, starej Rouba, a dyž bylo potřeba, tak sem za něj dělal figuru, abych se dostal taky k lizu, že jo, no dneska už sem nad tím, mlel kostroun, a jednou, tahal sem zrovna ze svýho epesního potápkovskýho kvádru svuj starej šňuptychl a tak sem neviděl mladýho Kasala, co měl ve voku cink, to byl pohrobek vod tý Adinky naší zlatý, no a tenhle mladej Kasal, von dělal zeď, dyž byla předávka, dyť vám to povídám! A já ho přes ten šňuptychl neviděl, dyž na mě dělal zběsile tajný znamení, že sme provalený, že

de štára, a taky jo a šlus! Mírnixdýrnix zrovna ten den tam vtrhlo gestapo a sháněli se po Roubíčkoví, což sem ten den byl já, čekal sem na ňákej, já toho Kasala neviděl, dyť sem vám to už říkal, kontakt, kontakty, dodávky, předávky, bedny a láhve a tak, no, dneska už sem nad tím, přímo se tomu směju, jak říkávala Adinka, že jo, a voni: Kde je Roubíček? Před váma, ňáký problémy, pardi? Voni, byli to Češi, no jasně, dneska už sem nad tím, povídaj: Jo, ale tvoje! A trošku mě tam porasili, že sem ani nemoh říknout, hele já sem taky dobrej Čech, a ňák s nima tu mejlku vyrovnat, když se ruka k ruce vine, tak je šmé, he? No dneska už se tomu směju. No a dyž pak v Pečkárně vopravdu zjistili, že nejsem hledanej semita Roubíček, ale ňákej Josef Novák ze Žižkova, t. č. barovej blondýn čili tanečník a taky velmi žádaněj společník, no dneska už sem nad tím, tak zůstali jako vopařený: my židy lovíme a tady sou dokonce Češi, co se za ně vydávaj! No a šel sem s prvním transportem. No a tady sem teda mrkal na drát, dneska už sem nad tím. Jo, jinak tu byli samý židí, všící, to jo, to zas jako jo.

My jsme tehdy, náčelníci a bratři, zůstali sedět tiše jako pěny a bolest ze svých poranění jsme už necítili.

No tak, vašnostové, prohlídečka začíná, cinky, cinky, cililink! Normálně mi je sděleno, že mám s pánama začít vždycky vod rampice, ale já, pánové, dneska... tedy dneska, my to tu máme jinak... prostě eště něco mám a tak nevdí, dyž vám to jen tak jako poukážu, že jo, he? No kdo mlčí, ten souhlasí, jak říkal starej Brychta, dyž sedlákům na Uhelňáku votácel drobný z kasírek a voni ho neviděli, kapišto, pardi?

Tak támhle, ukázal kostra na moře kostí, tam byla rampice a tam Mengele vodděloval zrno vod plev, jak říkal. Tam dyž přijel dobytčák, ve kerym sem byl, no už je to za náma, tak k tomu se váže příhoda mýho prvního dne, jak nás ty kucí židovský viděli, jak tam popadáváme z vagónů, udušený a mrtvý žízni, tak tam vltli s bičima a sekali to ven, no za nima stáli esesáci, no a pak sme šli po rampici a tam byl Mengele a vosatní jeho lidi v bílejch pláštích, a von dyž mě viděl, tak povídá: No to je ale výstavní kousek! a celej ten rumrajch zastavil a já se musel svlíknout a von vzal ukazovátka a ukazuje a ty vosatní dochoťi a esesáci koukaj a kutálka vzadu do toho vyhrává. Říkal,

dneska už vim co a směju se tomu: zde sledujte typickou degeneraci lícních kostí... a tak mě jako pobod ukazovátkem... toto je typická židovská nosní přepážka... zploštělé podnebí... zde Belzebubův pahrb... povšimněte si nápadné velikosti pohlavního údu... důkaz zvrhlosti... prznění... No, lechtalo to. Já německy neuměl skoro vůbec, jen co na nás řvaly stráže, a jak ty lidi v dobytčáku sténali a brečeli, tak sem myslel, že to je nějaký speciální uvítání pro mě, že sem jako lepší sorta, což... teď už je to za mnou, my to tu máme jinak... sem si i myslel, protože vostatním říkal jen rechts nebo links, a keřval ukazovátkem. A tak sem zdvih pravici a povídám: Hajl Hitler, majne oficiren und dohtoren a učenci. Ich bin ajne klajne čechiše švajne, geboren aus Žižkov, brej den, já sem nějaký Novák z Prahy. Zdravim vás ve spolek a ať žije fýrer a tisíciletá říše! Nazdar! A dyž to Mengele slyšel, tak zblednul a švihnul ukazovátkem a stráže mě dokopaly do těch řad, co šly tehďa do plynu, jo dneska už sem nad tim, ale jak ten rumrajch byl zastavenej a pak zas vypuštěnej, tak ty řady se pomotaly, dyž tam ženskej trhali děti... nastal zmatek... a vlítli tam zas židovský kucí s bičima a řezali to a jakoby rozdělovali... jakoby, pardi, kapišto?... ale dělali jen věci bordel a já se tehďa kutálel v bahně a voni po mně bičima, no už sem nad tim, a pak mě nějaký ten kuk zas zakop do řady, no a vona to byla řada těch zrn, no dneska už se tomu směju.

A já si, bratři a kapitáni, najednou uvědomil, že jdu za kostrou Josefem Novákem a že vy jdete taky, šli jsme v moři kostí, ale už jsme nehledali pevné kosti a nevyhýbali se těm, které by nás poranily, šli jsme bezpečně, jen trochu tvrdě, jakoby po betonu. A kostra se zastavila a otočila k nám. No pardi, tak to bylo jako... kostra Josef Novák ze země zdvihl hnát, myslím, že to mohla být mužská holenní kost, a povídá: Do řady!

A my, bratři a kamarádi, jsme se poslušně seřadili jak při nějakým zasraným cvičení civilní obrany.

No, pardi, kostra Josef Novák se zastavil před Mickou a povídá: Ukaž zuby, svině! He, he, to ses lek, skautíku, smála se kostra a mávla kostí. Rechts! Ty seš silnej chlap, ty bys šel na silnici. Ale bacha! Tam měl komando eses Bauch, a dyby ses nějak prohřešil, tak ten by

byl jen rád, ten měl pravý potěšení, jen dyž moh lámat silný chlapy. Dlouho. Ale, ale, skautíku, copak to bylo? zastavil se kostra u Bohlera a hnátem mu přejel po cärech. Sutana? No, to je špatný, ty seš taky silnej, ale voni tu panáčci měli jen tři dny života, kapišto? A pak to bylo nach kamna a to ajn cvaj draj! Kostra Josef Novák došel ke mně a povídá: Hele, skaute, co se třeseš, nejseš ty kapku mešuge? Ale pak kostra kouknul na mý lehce vybučený lokty a viděl levý rameno, který je kvůli vytočení chrupavky trochu... a krátce se zaposlouchal do rytmu paty... a pak kostra Josef Novák odhodil tu holenní kost, objal mě a povídá: Kolegáček, he? A já, řek, ano... pane Novák. No, možná bys moh chvíli poskakovat v táborovým pucu, než bys doskákál do pece. A pak kostra prošel kolem Žraloka a jen se uchecht a zahučel: No to je jasný, a zastavil se u Davida. Ty seš dost mladej a hezkej kuk, tak silnice, ale kdyby tě zmerčil obrst Prochaska, tak máš asi smůlu. No, hoši, vy byste až tajdle na toho vašnostu, ukázal na Žraloka, stejně šli, jestli ale máte papíry na rathausu v rychtyku! zdvihla kostra varovně kost prstu, do nějakýho árijskýho lágru. No ale vono je vosumnáct bez dvou za dvacet, jak říkal starej Vaněček, dyž u Kalendů prohrál ve voku poslední tisícku za ty koně, co prodal Kropáčkovi z Bytče, a musel po kapsách tahat drobný, he! No nic, dem dál, pardi. Tak támhle se tetovalo, píchy píchy, he he, no dneska už sem nad tim, a vememe to zkrátka, vememe to z kopečka, ať se vrtí káča, dyž jí vrzaj kolečka! No tak tajdle byly šibenice, dyž se někdo prohřešil, nebo dyž byly prázdný, tak se použily... a já se, bratři a kamarádi, vrátil pár kroků zpátky, protože Bohler tam klečel a zvracel. A protože už neměl nic, co by zvrátil, tak se dávil. Dal jsem mu pár těžkých mužných kopanců do zad, aby popad dech... A Bohler povídá, to neni možný, tohleto, takovej pytel starej... tohle musí bejt past... past Boga, dyť proč nás sem poslal... dyť ten chlap nám musí říct proč... dyť ten kostra je blázen... jenže vtom se k nám přidal Žralok Štejn a povídá: I ve slovech zmatených i to slovo nejmenší může být skrytou Pravdou, tak praví Talmud, dodal Žralok pochmurně. Jenže Bohlerovi, který ještě klečel, se blesklo v oku, a povídá: Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království...

to si snad chtěl říct, Žraloku, ne? A Talmud dál praví, řekl Žralok pochmurně a opsal rukama velebný oblouk po moři kostí, nad kterými slunce nezapadalo... a ti, kteříž v lisu drceni budou, jako cenné olivy budou, neboť to nejvzácnější ze sebe vydají... a bít tě budou a trýznit a poplivou a umučí, ale v srdci svém nejsvětější podržíš a ve věčnosti budeš živ... zas sis spleť Knihu, Žraloku, pravil kněz bojovně a v ruce držel hnát... a vstal... a já viděl, jak Žralok hmatá za sebe, až uchopil lebku... a nechal sem je diskutovat a šoural jsem se za ostatními, kteří následovali našeho průvodce.

Jo a dyž sem dorazil na cimru, tak ty kucí židovský, co mě vyrvali ze plynu, tak povídaj něco tou jejich hatmatilkou... no pardí, dyž vy ste na mě spustili téma všema řečima ze začátku, tak ste mě taky popletli, mně bylo sděleno, že tu sou nějaký mladý páni z Prahy, a dyť sem vám to povídal! A co ta matička naše stověžatá líbezná... no jen se z toho nepotento... a má eště starej Fensterer na Klamovce to řeznictví, pardí? Má ho už zas, ohlásil mu Micka rezignovaně. No a ty kucí židovský na mě spustili, a dyž zjistili, že nejsem žádnéj výstavní žid ani vobyčejnej, že sem tu tou mejlkou, dyť sem vám to povídal, hergotsakra! tak mě vykopali z baráku, no dneska už sem nad tim. A prohlídka jede, až to frčí mrčí, ať si stará doma vrčí, hej, hej! No pardí, tak tajdle to bylo dobrý, na jaře v čtyřicátymtřetím sme tu s Broňkem popadli jednoho starýho Izáka a sežrali sme mu brambory, to byla bašta, jo, jo. A tajdle bylo složený židovský mejdlo, jako z nich, ju, a tak sme s Broňkem nějaký chmátli a mangli ho Polákům za chleba, prej bylo dobrý na vši, jo, jo, už je to za náma, myháte hantesa, pardí? Vy totiž mluvíte divně, jak nějaký frindolýni, vážně ste z matičky, ju? Hele a tajdle zabili Bonna, Hanuše, no jo, tajdle u těch kůlů, povídal to na rybách, jo, jo. Tak tajdlenc byly sklady, hoši, tajdlenc kantýna eses, puc, he he, a tajdle kanclý, tady sem vídal Poláčka, jak civí a dělá, že má naspěch s lejstrama, no von byl dobrej, za margarín tu a tam někoho škrtnul, tu a tam někoho připsal do tranťáku, jo, taky starej Hebrej... A dost! zařval Bohler, otočili jsme se a viděli, jak stojej se Žralokem za náma, asi se teda shodli, a zatímco Žralok se zas kroutil a mečivým hlasem, který k němu

vůbec nešel, kvílel něco jako asmoil... jizgebal... úúíí... cheul... ajají... šoáč... ejejíí... Bohler stál vedle něj s křížem pohotově udělaným ze dvou kostí svázaných cárem ze sutany a řval: Odstup, mocnosti pekelná... ďábelské mámení... sílo nečistá... a oba dva se k nám po stezce z kostí blížili a tak to z nich šlo, že jsem skoro pocejtil sílu válečnýh stezky... jenže kostra Novák se začal smát a povídal: No jo, parádičky, špumprnákle, jo, různý pánové tu všelijak vyváděj, válej se po zemi, no jo, vono to různě působí, jo, jo, sem si vědom... jenže... a kostra se podrbala hnátem na lebce.

Váženej... pane, řekl Micka. Ať ste, kdo ste, ať s náma chcete, co chcete, u nás každý malý dítě ví, že Poláček zahynul v Terezíně a že by žádný lidi... židy, ééh, lidi do transportů nepřipisoval, ale že on je naopak chránil... posílal před sebe, aby... hergot, otočil se rudnoucí Micka na Bohlera, byl to spisovatel! A Hanuš Bonn taky zůstal v Terezíně! přisadil si Žralok a po tvářích se mu koulely slzy jako hrachy. Jo, řek sem, a tam přece napsal: Ohnivý kříže na nebi a některý dny slanou trýzní rozleptaný... vzpomněl sem si tehdy, rytíři a bratři, na písničku jednýh mý kamarádky. A kostra Josef Novák pošoup, snad trochu rozpačitě, kostma svejch nohou v tom moři ostatních hnátů a povídal: No jo, hoši, vono se tu spoustu pánů rozčiluje při prohlídkách, protože vono tady je to trochu jiný... než to máte tam v těch svejch arkívech a lejtrech a faktech, jo... A vodsad' už transporty nejezdily, tohle byl Tábor smrti! řek Žralok krz slzy vztekle. Kostra Novák stál najednou u něj a poklepával mu hnátem po rameni, viděl jsem, jak se Žralok zachvěl, ale brečel pořád a, bratři moji a náčelníci, to bylo otřesný, protože já tvrdýho a krutýho Žraloka viděl brečet poprvý ze žalu... a bezmocnýho jako nějaký malý dítě... a bál sem se, že se ztrácí... on plakal a ta břitva byla najednou rozmazaná... a hrůza se mi začala plížit k srdci a bál jsem se... kostra Novák ho chlácholivě poplácával po rameni a povídal: No jo, voni si to tu páni Izraeliti hodně berou, což o to... ale vemte to tak, parde, že přesto, co vám chystali, vám taky, hochu, že ste vyrost v takovýho hezkýho silnýho židovskýho mládence... a že takovejch je spousta... taky krásnejch židovskejch holek... všude... A že se jim to nepovedlo...

a že jim můžeš dát do držky! zařval Micka na Žraloka... a my ti pomůžem! dodal a zamával nákým hnátem... Amen! řekl hlasem lva s ozvěnou Bohler, a Jasně, jak to bude, řekl jsem já. No dobře, skauti, takovýhle pády a dojetí, to tu bejvá, to jako jo, no jedeme dál... apropos, vašnosto, tohle jako nebyl zas tak velkej lágr... vodsad jezдили transporty furt... voni ty pravý lágry... ty továrny smrtě voni byly pod zemí... a nemyslete, bylo i dost heftlinků, kerý byli rádi, že sou tuna, dyk vám to povídám! Tuna sme v Osvětími! Ale ty pravý lágry, kde se kapalo eště mordyjánsky víc... ty měli eses ukrytý pod zemí... v Rusku... a jinde... vo těch nikdo doposavád nemá ani ánunck... ty vaše lejstra a arkiválie a fakta!... Pche... Tahle naše Osvětím byla prd! A houby, zařval znovu rozlícený Žralok, proč by nás Jehova poslal sem? Jakej Jehova, vykřik Bohler a roztrh si zbytek sutany, jakej Jehova ptám se!... Starej Bog to byl... Ať to byl, kdo to byl, pardi, asi se mu prostě chtělo... řekl kostra Novák, já to nevím, já sem malej pán, náký posílání... ste tu, tak ste tady... a kostra Novák dodal: Náký páni študovaný, inžinýři... uhádaný... furt si meldujou...

Pak zas zvracel Micka a Bohler plakal a David klečel a křižoval se a Žralok měl tvrdej ksicht, zas břitvu, a já slyšel kostru Nováka, jak mluví, i když jsem to nechtěl... no a tady sme je házeli do pece živý, i dyž nechtěli a řvali, a ty, co se bránili, zkrotil Broněk, von to byl takovej židovskej Goliáš, boxer, no a starý židy sem tam vlek já, ti se nebránili, protože do poslední chvílky se modlili a věřili, že do tý poslední vteřiny, než pochípaj, eště může přijít Mesijáš, co je, pardi?... vyjek kostra Novák, protože v tý chvíli sme my všichni zařvali děsem... a že ten voheň uhasí. Voni tomu na beton věřili! No, nedorazil. To byly ty časy, kde sme s Broňkem dělali na sonderáci, a to pálení za živa vymyslel eses Wágnr, dyž se nudil... ať lupou vši... vodvšívime je, hoši, řek a dycky zařídil, že nám na sonderáč přinesli z kantýny nákej chleba a meltu, i salám! Jo, to sme si pošmákli, no dneska už sem nad tím, že jo.

Já ho zabiju! vykřik Žralok a skočil... jenže v tom skoku strnul a padnul do pole kostí na záda a skučel... dyž vono to nejde! No jo no, mllel kostroun, nejde, dyť už sem mrtvej, no, dyk sem vám to povídal!

Hoší! A co vlastně děláte, vy kucí setsakramentský, študentí... na vakacích... ju?

Bohler padnul na kolena a sepnul ruce: Pane... pane Novák, ať ste, kdo ste, a zvlášť jestli ste... nebo ste byl Čech, prosím vás... řekněte nám, co tohle znamená, proč tu sme, co se stalo... proč zrovna my... co s náma Starej Bog zamejšlí... kostra Novák stál na jednom hnátu a strkal si kost ukazováčku do lebky tam, kde bylo ucho, a prudce jím třepal... padli jsme na kolena a Micka se před kostrou Novákem plazil v popelu a brebentil... dyť my jen jedem v byznyse... proč my, krucinál, co po nás chcete... a já si přisadil: Dyť my nic nechápem... chcem žít v mezích slušně... a co taky máme pochopit, dyž vy furt melete a melete... a Žralok zpupně mlčel. To je šílený, tady, řek David, lidičky, kam ste se všichni poděli... pane Novák... vy ste prošel těma mordama... a proč, do prdele? řekl David a vypliv popel, kterej se mu stejně jako nám lepil na jazyk.

No jo no, hoší, řekl kostra Novák a zarejdoval hnátem v popelu, konečně dobrá votázka, jo jo, tamto všechno byly špatný votázky, co vy jako a tak, ta votázka je, co my, co sme tu byli, starý heftlincí, a proč sme tu byli krutě pobitý a proč se to stalo, ten lágr, no, tak mi to bylo aspoň sdělený, copak já, já sem malej pán a to už sem vám říkal! Já sem malej českej člověk, i dyž dneska už se tomu směju, dneska už je to jinak, teda vono dneska... tady je to jiný...

Pane Josefe Nováku! zavyl Bohler... neuhýbejte od tématu a řekněte nám: proč?

No, pardi, řekla kostra Novák, mně to teda bylo sdělený... jako přímo pro vás... dyž už ste se sem vobtěžovali, mladý páni z matičky... bylo mi to pro vás sdělený na bráně, to zas jako jo... proč byla Osvětím... a všechny ty mordy... jenže velká vomluva, pardi, já to s vodpuštěním úplně zapomněl.

A pane Novák, otázal se David, vy ste říkal, že ste v... nebíčku? Jo, to jako sem, pánové. A co tam děláte? zeptal se David, ta duše dobrá. No to záleží... já tam mám kozu. Lízu. A to je ten menší problém, pardi. Vona si navykla v tuhle dobu... i dyž u nás je to jinak!... že se s ní jako bavim, no vám to možná přide divný, vy ste mladí hoší...

no u nás je to jinak. A co jako dělám v nebíčku? No mám tam fajfčici a bafám, a se starejma heflínkama hrajeme gotesa a šachy, hlavně s Wolfíkem, a chodím na ryby s Hanušem a...

Promiňte, pane Novák, řekl Bohler a oči se mu lstivě blejskaly... vy ste zmínil něco vo jistým epesním potápkovským ságu... a moh byste nám laskavě sdělit, kolik vám bylo, dyž ste šel do báně... teda...

Jako dyž mě germáni zhaftli, synku, jako jo? No to mi bylo devatenáct... a to ságo, to bylo fakticky epesní... sajtky šilely... a Adinka mi řekla: Ty muj černohlávku, což teda... já byl barovej blondýn, společník, chápete, pardí? a vona... bohyně!

No mně jde o to, napřimil se Bohler, že vy nám tady valíte něco vo nějaký fajfce v nebíčku a nějaký koze, jako nějaké Filipovskej, ale dyž dyž vás zhaftli v devatenácti...

Jo a zabili mě za čtyři roky potom, povídá kostra Novák, ale víte, vono v nebíčku je člověku... teda my to máme jinak... von člověk... teda člověk... to má, jak chce a kdy chce... no a mně se zalíbilo tohle... dědkovství. I dyž... teda dyž sem s Adinkou a držíme se za ruce... to mě udrželo tak dlouho v lágru, tahle myšlenka, tohle pomýšlení... že jednou budu takle sedět s Adinkou... vona byla bohyně!... vona se vám zalíbila i samotnému ministrowi probagandy!... kucí... sokolící!... dyž sedim s Adinkou a držíme se za ruce a já padám do těch jejich modrejch kukadel... a cukrujem jak hrdlice... ale vocaď pocad! vona byla bohyně! na co vy hnedka nemyslíte... kujóni! dyť tohlencto pomýšlení mě tu udrželo při životě... dyť vám to povídám! tak dyž sem s ní, tak sem zas mladej... ty muj černohlávku, říká mi...

A... pane Novák, vy jako chodíte v nebi na ryby... s panem Bonnem, jako jo? pokračoval Bohler.

No toť je přeci přirozený, synku. Předtim seš na houbách a potom na rybách! No ale... jak kdo chce... sou tam všelijaký vodní sporty... skluzavky... aeroplány... jak kdo chce, no. A starej Hebrej Poláček s náma chodí taky, ten je na třpytku a mladej židovskej hoch, nějaké Pavel, ten zas líčí na oukleje... jo jednou sme šli připárený z tý krčmy U Rozvědčíka a Pavel vykládá Poláčkovi, jak tam s nějakým strejcem pytláčili srnčí, a Poláček, von je to citlivej pán, no toho zabili, dyž

mu přišli na tu knihu... kerou sepsal v kanclu... von Poláček byl naštvanej, že chytali to srnčí... a tak něco bručí, bučí... a ten mladej židovskej hoch Pavel mu povídá: Ryby ti nevaďej, he... a tak se tam strkaj... my byli trochu připárený... dyť vám to povídám! a spadli do vody... a starej Bonn je pak rozsuzoval... sou to všelijaký humory v tý naší rybářský bandě... no!

Pane... Novák... Ota... Pavel, sténal Bohler, literární znalec... nebyl... Osvětim... Poláček... kancl... kniha?... rozvědčík! Bohler už nemohl brečet. Micka ležel na zemi a skřípal zubama, Žralok se s pohrdavým úsměvem vrtěl v popelu, David a já jsme na kostru Nováka zírali s otevřenou pusou a popel zvířeny Žralokem jsme plivali ze zubů.

No šudentí... dyž vás to tak zajímá... von Pavel tu nebyl v lágru jako... náhodou... to mu nikdo nebere, to zas prrr, to my víme... my starý heftlinci... voni ho dostali zas nějaký dochoťi v nějakým blázinci, povídal, ale to je jako jedno, sokoli moji, kapišto? Von se člověk... teda u nás je to jiný... může v nebi bavit s jakejma chce kamarádi... no všelijaký kamaráčofy... to jako jo... já mám partu s Wolfíkem, ten tu byl taky, židák jeden... no my se dycky láfem s tou Poláčkovou brožurou... vono tedy vydaný to bylo akorát v nebi... to vy, hoší, nemůžete znát... z těch vašich lejster a arkiválií tam u vás... tam máte prd! Dyk vám to povídám!... Muži za lajnou se tomu nadává... tý Poláčkově brožuře... a je to teda velká p... chci říct junda, prča je to... a voni tam furt píšou, kucí židovský, i ten Ervín, i starej Broďák... no vono je to baví, ty humory... a všický, co byli kruté pobitý a nestihli ty svý historije napsat po lágrech... nebo dyž se schovávali... a tak... tak maj spousta času... teda času, u nás je to jiný! ale to se vydává akorát u nás... ty jejich brožury... vy, hoší, s vodpuštěním znáte prd!

Slunce nad mořem kostí nezapadalo a kostra Josef Novák zřejmě, kapitáni moji a náčelníci, pozapomněl na svou kozu a dostával se do ráže.

No kucí... starej Broďák, mlel kostrou... k tomu se vážou legrační historije... to jako jo... voni tihle páni Izraeliti chodili k nám do šantánu... k Mincíkum jako, dyť to už sem vám povídal... starej

Rouba je přitáh... von byl kelner a jeli sme ve fakturách... zákaznictvo velectěné... a taky Adinka je přitáhla... a pan Longen, to byl štramák, to jo, to zase jako jo... a chlastali s kurvama... voni prachy z těch svejch humorů a histórijí měli, to jako jo... ale starej Rouba to z nich vytahal a kurvy... a šlo to na bar, he he... přísahal bych, bratři moji a kapitáni, že kostra zamrkala... ale voni a Ervín, hlavně ten měl fištróna, to zas jo... a počítat uměl... se kapku s Roubou nepohodli, a tak si založili vlastní šantán s vlastníma kurvama... na truc! Zelená sedma se to menovalo... kabaretiéři a rentiéri, he he... zákazník do domu host velectěný do domu... znáte to, hoší, ne? he he... no nejdřív tomu nadávali Červená sedma... ale starej Longen dostal vítr z policejního řiditelství... že se tam jako scházej bolševníci... socani rudý... jako, jo... Kladno... Kolář... to znáte, sokolíci, no ne?... tak to našup přejmenovali na Zelenou... a pro jistotu měli takovej jako podtitul... takový jako heslo Nejsme revoluční, jsme legrační... ale pak přišel protentokrát a voni byli mrtví, kapišto, pardí? No a Longen, von měl s Ervínem takový jako šmé, ju? Voni platili takový mladý kucí... rváči! z Pátý čtvrtě, no to vy už nemůžete znát... Proto to tam pak zbourali radní! A tihle ganefi přepadali četnický stanice kvůlivá zbraním... a von Longen ty kvéry lifroval Srbum... a jinam... a dyž zabili Ferdinanda... tak tam vytáh zas Ervín s bločkem na report, a protože vod Longena věděl, kam ty kvéry dou, tak byl dycky první s reportem... a pak se dělili! Plácli si! Takový voni měli partyky... a tomu Ervínovi se říkalo Ervín Zuřivý, von měl z pití takový jako stavý, jo, kucí! A von to nepsal, to von už nemoh, to jako ne! Von byl dycky první na místě neštěstí a tam votrhal ty tágblaty, ty místní noviny... a pak jim to někdo překládal, nákej študent nevinnej... a voni se dělili, no... a furt koumali, kde vzít prachy... a Richard s Longenem dostali tutovej nápad a lámali Paula: To je blbost, toho Severína ti nemůže ilustrovat Josef Lada! Neblbni! A vraž tam náký mrtvolý, nech ty ženský pomřít... náký duchy... vraž tam jedy... šílenství!... identytu! Zajdi za Gustavem, ten už ti poradí... voni totiž přišli na to, že prachy sou z turismu... Gustav v tom hlavně jel! A musíme z tý Prahy špinavý udělat Město Magýje! Ať turistí jezděj!... a utrácej!

Tak to vyšpekulovali! Rouba byl pro! Jak by ne! No a tenhle Broďák s sebou tahal takovýho kuka vykulenýho židovskýho vyjevenýho... a s nim teda ušil tuhle legrační histórii s Adinkou... no a já byl tehdá společník jako, ju... chápete, sokolí?... mě si jako najímaly dámy, jako, jo? no někdy... ty finesy... i baronesa jedna... mršina stará... ale někdy zas... he he, pardí!, a v ten moment bych, kapitáni a válečníci, přísahal, že kostra zamlaskala, znělo to asi takhle: glk glk... a tahle parta byla z tohodle Franciho nešťastná... bylo jim to kách!... voni řádili a pak psali ty svý humory... a von ten Franci se taky snažil... von hrozně chtěl bejt jako voni... a psát pořádný histórije... ale von byl takovej jako traumatyzovanej, jo... a starej Longen a Broďák a Ervín a Paul a Richard a Gustav a všickni to nemohli číst... ty jeho truchlohry... blbý, furt blbý, mračil se starej Broďák, nuda, povídal Artur a Ervín taky... byli z toho kuka na větvi... a pak starej Broďák, kerej se k tomu Francimu přitřel, přide jednou k nám... to voni pak za Roubou chodili, to zas jo... i starej Žak Kohn s tim Bashevisem, taky židáci... jo jo... dyk vám to povídám! to bylo kosmopolitní prostředí... samý židáci... u Mincíků... tehdá! I dyž ten Paul, to byl germán! von pak musel do NSDAP, aby to vodčinił, že se bratřil s podlidma... a pak umřel, stejskalo se mu... a ten starej Singer povídá Kohnovi: Byls tam s ním?... jako v bordelu, jo, v pucu, he he... voni si rozdělili úlohy... von Broďák se k Francimu do privátu duševního jaksi vetřel... dyk sem vám to říkal, ne! a zjistili, že von Franci je furt panic... a proto že ty jeho dramata stojej za nic, he he... ani do žádnýho kalendáře mu to nevzali... vo nákejch zámkách, do čtení pro služky to strkal... a nic... a Longen, kerej měl furt strach z policejního řiditelství, mu povídá: Na náký zámky a náký tarantule a náký lovce Krachy do čtení pro hochy se vyflajzni, Franci, popiš nákej proces, nebo jak to chodí v náký trestanecký kolónii, to ti vydaj, ty troubo! No a von teda Kohn vzal Franciho k pořádněj děvkám... voni si ty kucí psali ty svý histórije, hlavně dyž si léčili tripla a měli tim pádem zaražený vycházky, jako Katz... taky jeden takovej... ten to léčil hymermangánem... to byl kněz jako ty, kuku, ale von byl vojenskej... Už zas brečíš?... nebřeč, sokole! co mi tu bulíte, sokolí! Eště ste neviděli bunkry, tak nebučte...

pózor! vypnout prsa! do řady! a poslouchat!... Eště ste neviděli ani apelplac! Jo, sokoli, a tenhle Singer vyslychá Kóna, esli už ten Franc vykulenej... jestli teda už jako jo? A Kohn dosed na židli skleslej a povídá: Ne! A co teda dělal Franc? zajímá se Broďák. A Kohn říká: Von se poblil a blábolil něco vo tatičkovi. A byli z toho pěkně zničený... kucí židovský... tenkrát... a Ervín povídá: To je konec... A Longen povídá: Tak to ten šlemazlník bude psát samý blbostě a do smrti bude v pojišťovně... a starej Singer vytáhne blok a řve: Já to napíšu, já z toho udělám povídku a ty, Khóne, tam budeš figurovat, ať je to varování pro všechny začínající spisovatele! Von ten Singer byl prudkej a věřil na duchy... no to Gustav taky a Longen, jenže ten to měl z kokainu... sokoli moji... kde sem to přestal... jo, mladej Franc byl furt panic a voni se báli, že furt bude tý židovský Praze dělat vostudu... a vtom Adinka říká: Třeba von... třeba ten váš Franci je na klucí... a vtom bylo ticho!... voni ty básníci furt drmolili... ale teď bylo ticho a Broďák začal bučet a Longen se zhroutil... ale Ervín, ten byl tvrdej... von pak byl až v Mexiku, pardi... ten povídá: Řeklas to za nás, Adinko, ty nestydo... a byli z toho tak zdrcený, že se rozhodli uspořádat takovou históriji... a k tomu mě najali... já se hájil, pardi, to zas jo, protože já byl společník, ale jen k dámám... profík a žádněj prostytút, to jako, aby bylo jasno... a dyž mi do lebzy vešlo, že mě Longen najímá, abych toho Franciho jako rozdráždil, tak povídám: Brzdí, pardále! To já se zas umim vohnat... to jako dyž k Mincíkům vešel tajhleten Fluser, taky jeden takovej pražskej... a povídá: Co tenhle blb ví o Lajbnicovejch nomádách? Nic. A je šťastnej, kretén... Tak sem na něj vyskočil a povídám: Hele, Vilémku, brzdi, pardále, nebo tě zrychtuju, že tě vlastní Jaga nepozná, he!

Ale, houby! zařval Bohler... Flusser... Vilémek... kurvy u Mincíků... NE!... kostro!

No jo, no jo, hoší, to sem možná poplet, to nebylo u Mincíků, to bylo v nebičku, mně to splývá... No von Vilémek dorazil nedávno, tak se tam stavil u Rouby a vykopne dveře a první, co v nebi povídá: Všechno je jinak! A už se do sebe pustili se starým Huserlem, to je taky jeden takovej, sedí tam a civí... a civí... no, sokolí, ale co sem

to jenom... jo tak... tak Broďák byl schovanej ve skříni a vostatní různě za závěsama... a na chodbě... a nakukovali voknem... bylo to na chatě u Adinky... propučila se... a Franci sedí na židli a zírá na mě... a jak tak popocházím... Sázava šumí... trochu jako taneční kroky... no tajdle kolega to zná, co, ty kuku!... a Franci je rudej... dochází mu to... a je asi nešťastnej, že je tak vopuštěněj... furt rudne... a já tak poletuju, že je mu to jasný... ale von v tý chvíli zas začne mečet: Hermane, pročs tak krutý, Hermane... hned zítra ti napíši dopis... dlouhý dopis... ty máš svůj krám, ale mě jsi pořád zanedbával... jsem tak opuštěný, i když jsem si vymyslel Odradka... Odradku... kutálíš se, Odradku? Ano, kutálej se dál... no pardi, já z toho byl trochu vyplašenej a říkal sem si, no tak nákej Herman v tom všom bude... a vtom to Brod nevydržel a vyprsk smíchy a vypad ze skříně... a vostatní taky vylezli... a začali se smát a povídaj: Franci, tak vidíš... a buď veselejší... ale von byl jako kakabus a utek do lesa... a vostatní začli pařit... akorát Adinka za nim vyběhla... to je holka!... vlasy a šaty jí vlály... rozplet se jí drdol... a večer přišli spolu a drželi se za ruce a Franci zářil... a všem to bylo jasný... mně taky, pardi, ale já to tomu kukovi přál... vona Adinka nebyla pro mě... barovej blondýn! dyk sem vám to vykládal!... vona byla bohyně! to akorát teďkonc... no teďkonc je to jiný... a Franci celou noc tancoval a zůstal u Adinky... a přestal psát, úplně... jednou takhle k Mincíkům dotáh kufr a hodí ho Brodovi a říká... tys mě zachránil a já začal žít... zpíjet se štěstím... žiju ohnivě a vášnivě... a tak to dodělej a tohle spal! Von vám, pardi, v tom kufru tahal všechny ty svý lejstra, von byl manyjak! Ale voni ho z toho dostali... a Brod to tehdy s kukama u Mincíků všechno naházal do kamen... byli vožralí... Longen hrál na pijáno... zpívali kuplety různý košilatý... Adinka s Francim skákali po stolech... to byla noc! No a von dyž vám pak Franci zmizel ve vzduchu...

Pane Novák! vykřikl někdo z nás.

No no, sokolí, už mi tu nestujte v pozoru jak někde na krchově, upažit, vodpočítat, pohov a ticho! No von to pak Brod, protože se mu nedařilo... a zas nikdo nečet ty jeho histórije, a Ervín... ten pak dělal u novin, ale voni mu skoro nic neplatili... von byl dobrej prej

akorát na horoskopy a recepisy... to von krad zas tomu Gustovi... no dyž jednou Ervína zas vyhodili vod novin... tak s Broďákem vyšpekulovali ňáký histórije... sesumírovali to dohromady... a protože byli vožralí a už nemohli vymyslet název... už jim to nešlo... tak si vzpomněli na ňáký ty Francovy poudačky... a chytlo se to! A dyž pak Franciho sestřelili i s ajrákem, tak to pak Broďák už rozjel ve velkým... s Ervínem... se Singerem... s ňákým Nabokovským i s jiněma... akorát ňákou tu Američku sepsal prej sám, povídal vonehá v kantýně... to napsal v Izraeli, prej ze msty, protože do Američky ho nepustili, dyž to byl komunista... a dal tam Franciho méno, dyž už mělo márku... vobchodní... aby to líp střelil, kapišto? No a v Izraeli se prej nudil, jinak by už nepsal... prachů měl z tý Franciho márký habaděj... No von ten Franci šel prej pak lesama na Slovač a tam se dal k banditům... von chtěl škodit Říši... dyž se na něj Adinka vyflajzla s tím ministrem tehdá... von se Franci stal vůdcem lupičský bandy!... I teďka dyž ho chytá fantas, tak fantazíruje vo Slovenkách... kozatejch... s vodpuštěním to sou jeho slova, pardi... a tam ho to taky nebavilo... zdrh lesama do Anglie... a dal se k letcům... byl brzo pokrytej medajlema, jakož i vostatní naši a slovačský vorli i někerý židovský kucí... bitva o Anglii, kapišto? No to já už byl na prkně... teda na prkně... tady v Osvětimi to bylo jinak... no to jeho letadlo se menovalo Odradek... co s nim lítal... a ze zajateckýho tábora se dostal do Austrálie... Co mi tu, kucí, zas bučíte a mrmláte? Dyk ste chtěli vědět, jak to chodí v nebi, ne? No tak to teda vemu hopem tropem, máma meje mopem! Tam Franci rozjel hledání diamantů ve velkým... ale hrozně krad... tak ho bušmeni zabodli! A zazvonil zvonec! A juchu ejchuchu jedeme dál!

Promiňte, pane Novák, řekl uctivě David, vy ste se vyjádřil v tom smyslu, že jste nerozuměl německy, ani, éé, židovsky, ale literáti, které jste zmiňoval, přece hovořili...

No, sokolíku, ty seš ale hlavička! Třeba sem vás lakoval, kucí jedny pitomý, třeba sem vám vodřel škeble, tahal vás za frňák, vyžvejke gumu, he he he!

Dobře... pane Novák, ale v kerým případě? zajímal se Bohler.

No to už si uhadněte sami, skautíci zvědaví, hádej hádej hadači, co ti síly postačí!

Kostrá vyrazila dál, čelisti nesklapla... Tak tajdle, hoší... Micka mě zatahal za zbytek rukávu, čověče, mě napadlo... Co? Že von je Bůh, teda Bog. Kdo? ptal sem se. No von, kostra. Von je třeba Bog a dělá si z nás srandu. Já se v tý chvíli, bratři a kapitáni, vyděsil. Myslíš jo? povídám Mickovi... no možný to je. Raději jsme to nerozebírali, ale přidali jsme do kroku a vyrazili za kostrou Novákem a za ostatníma, protože kdykoli se člověk v tom moři kostí opozdil a zůstal sám, tak to v něm, pardi a náčelníci, vyvolávalo nepřijemný pocity.

A my šli a kostra Josef Novák šel před náma a ukazoval na moře kostí a mlel a já se přiznám, bratři moji a svobodný vlčata, že sem se už jen snažil nic nevidět a nic neslyšet. A myslím, že ostatní na tom byli stejně. Tu a tam jsem ale zase zbystril a strašně se snažil... naslouchat, protože to, že jsme se octli tam, kde jsme se octli, přece nebylo samo sebou, někde přece muselo existovat vodítka, nějaký smysl... ale kostra Novák, zdálo se mi, jen blábolil a jeho řeč smysl nedávala.

He, kucí, čumte tady! vyrušil mě z přemítání šepavej hlas kostry. Tajdlenc byly bunkry a tady měl komando ňákej obrst Prochaska, a to vám byl ras. Ten ty židovský kucí rychtoval, že vám řvali přes celej lágr! Tak se s nima zavíral do bunkru! Měl to vykoumaný... byl to Čech! No jo... vod Jičina. Mě dyž k němu dokopali... no já měl taky ňáký prohřešení... ukrad sem mrkev... tak ve mně byla malá dušička! Takový vo ňom šly řeči... jo jo, pardi... ale Čech se s Čechem dycinky ňák porovná, sem si jako povídal pro sebe, ne nahlas, dyt to dá rozum!... Tak tam sme sami... v bunkru... tam blikala jen taková jako srandovní žárovečka... no už sem nad tím... a von na mě tou německou hatmatilkou... a já tehdy eště kajn dojč, ju? Tak povídám... já německy neumím! A von tak jako stočil voči, měl pohled... to jako jo... hotovej čert! Žádněj frindolýn to nebyl! To bylo vod pohledu jasný, že tenhle je fakt zlej! Ten to nemarkýroval ňák jako někerý ty mladý kucí německý ze stráží! Ty dyž přišli a viděli to tady, tu Osvětim, tak blili! Mně jich bylo až líto! Ale tenhle Prochaska... učiněná bestie!

A já furt koukám, jestli nebere kladívko... to mi poradil Broněk... tím žil celej lágr! To bylo jasný, ju! Jak obrst veme kladívečko, tak je rozrajcovanej a šlus! Zůstaneš v bunkru hodně hodně dlouho... než tě skolí... no to vy, kucí setsakramenský, v těch svejch skautskejch říkáních nemáte... tohle skolí... to není, jako vodkrágluje, ju? Skolí... to tam znamenalo, jako že tě krágluje po malinkejch, ale malilinka-tejch kousínkách... ju? Voni se esesáci někdy sázeli... jak dlouho to obrst Prochaska natáhne s timle a timle heftlinkem... vybírali mu vopravdu silný figury... voni je i vykrmovali, některý ty čísla... a sázeli se... protože na tohle byl Prochaska šikovnej, to zas jako jo, mrkali ti eses na drát... na tohodle kofra neměli! Zlatý český ručičky měl ten vrahoun... ten mordýř... profík!... to zas ve svym oboru, to von třída byl... maucta a prosim, poďte dál, velectění zákazníci, a posaďte se u nás, hehe... kucí židovský se modlili, aby až na ně přide řada, nevzal do ruky kladívko... aby vzal bič, nebo něco... vo pistoli se modlili... to by se jim zamlouvalo... prásk! a je to... a von tenhle mordýř na to přišel! no jo, bomzáci špicovali uši... a von dyž se to doslech, tenhle Prochaska, tak změnil techniku... a dyž ňákej kuk židovskej už už blahorečil svýmu Hospodinovi, že obrst Prochaska má v ruce pistoli... nebo klacek... tak von se jen prej usmál a vodložil to na židličku... a natáh se pro kladívko... anebo navopak! nikdo nikdá u něj nevěděl... já se teda bál, že mě skolí... a von povídá... Á praškej šid a néumí němécký, so to je, sopak še to děje? Takhle von mluvil, hoší, jako ňáký prase... a já na něj vyrukoval s tou mejlkou a celý sem mu to vytmavil a závěrem na něj bafnu: Já sem, pane veliteli, velkej antisemit... to sem měl vod Broňka, von to tvrdil vo sobě... A von ten Procháška, zatímco sem tam povídal, si sed na židli... natáh nohy... a říkal: Sajímáfé a so to je podle vas, takovy antisemita? A já povídám: Že nesnáším negry! A von se začal smát a povídá: Šlovjécé, vy ste ale úplný idiot! A vstal a vodešel, já pozdějc zjistil, že poslal pucfleka na bránu do spisovny, no tam, jak byl Poláček, dyť sem vám to říkal! No a dyž zjistil, že je to všechno pravda vo mně s tou mejlkou, tak si mě nechal na bunkru jako kápa, he! A to byla výhra velikanánská, hoší moji zlatý, protože tam bylo co? No polivka zlatá,

hehe! A dyž sem tam vodklízel ze sklepa ty trosky rozmlácený, co jim obrst Prochaska už jen tykal, říkal sem vám to, kucí moji, že von heftlinkovi do jistýho momentu vykal a pak tykal?... tykal mu, dyž už věděl, že ho skolil... to tam byly případy... von některý, kerý skolil, tak sem je pak musel vošetřovat... a krmit... a von k nim byl laskavej... a chodili na sluníčko, já je vodil... a rozmlouval jim hříšný myšlenky na samovraždu, a dyž brečeli po mámě, tak sem jim říkal: no no... a von k nim laskavě promlouval, jako že sou napravený a že jedou domu... a třeba někerejm řek, že válka skončila... a že jedou do Amsterodámu, nebo do Pešti, nebo do Košic, nebo z kerý země byli... a pak to začalo nanovo... ty tortury a řevy... než je skolil... von měl některý voblíbený figury... kerý skolil víckrát... a esesáci se tlemili... no to bylo číslo, tenhle Prochaska, to teda jako jo! Co je vám, kucí? Co ty zas bleješ, ty tam velkej! Co bulíte, ubulenci! Vám se nic neděje! Nám se dělo, starejm heftlinkům... co sme tu byli kruté pobitý... a my sme pak už nebuleli... už to nešlo! Už nebylo co bulet, vy uřňukanci! Ty se vám na to vyflajznu, na ten váš bekot, ty starý heftlinci, ty sou všickni v nebi, dyž to chcete vědět... hele ty, co se třeseš jako gorila... jak ti nadávaj? Potok, pane Nováku. A hele, helemese, nejseš ty z přízně vod ňákýho Chaima Potoka z Oděsy, co tu chcípál na drátech? Chcípál, chcípál, až dochcípál, hehe, tak to bylo, co, sokole? My takový příbuzný nemáme, já nevím... No to víš, že už je nemáte, jak byste měli... a nemel mi tu pantem, skautíku, všickni sou příbuzný! No a musim vám teda povědít, che che, skautíci, že tady sem taky přišel k lizu, to teda jako jo! Von totiž byl ten obrst Prochaska někdy smutnej, že mu ty kucí, co už tu ňákej čas strávili po táboře, brzo chcípaj... voni byli tady všickni zesláblí... depak... to voni neměli tu mou zlatou polivku... a vtom, kapitáni a bratři moji, zas ta kostra udělala: glk glk... však sem si jí taky vysloužil, ale vy už chcete slyšet vo tom šmé, co, kucí, he? No von si někdy obrst Prochaska chodil k vlaku, jako k transportům, a von měl partyku s Mengelem, že si moh vodtáhnout ňáký zdravý... ale podezřelý, to bacha, kucí! To zas zdravý voni tahali na práce, to jako jo! No ale Mengeleho zajímalo, co s nima dělal Prochaska... ty cvičení a pohovory von ved v tabulkách...

jako co a jak kerá figura vydrží, jo? Tak si pláclí!... a já nafás bič, a dyž si obrst vybral, tak sem tu figuru hnal a zavřel sem toho kuka židovskýho... ale voni byly i ženský, kucí moji, no k tomu dojdeme, všeho do času, jak říkal Aladín...

NE! zařvali jsme sborově a začli utíkat, že nás to nenapadlo dřív, podívoval jsem se v prvních okamžicích blaženství, kdy jsme se vzdalovali od toho šeplavého vlezlého hlasu, prostě mu utečeme, někam se schováme, to mi blejskalo tehdy hlavou, pardi a náčelníci, ale jak vy už jistě víte, bylo to naivní... v tom moři koster se šlo schovat... jen pod ně... a to jsme nechtěli... v okamžiku, kdy jsme už byli z doslechu hlasu, který za námi skřehotal, tak jsme se zas začli bořit a nabodávat... a já lezl vedle Bohlera a on ke mně otočil svůj obličej špinavej od popele a tu a tam ten popel vypadal jako tenkej nános bahna... to kvůli slzám... a možná i zvratkům... měl tam takový stružky... ale tak asi vypadal i muj ksicht a Bohler povídá: Bratře, já mám strach, že ta kostra neni nikdo jinej než Ďábel. A já měl taky velkej strach, kapitáni a prakovníci, ale začal sem se jen hihňat jako ňáká stará bába, protože, jak sem řek Bohlerovi... všechno je možný a možná sme už zatracený. A tak sme zas lezli a propadávali se a hledali zaklíněný hnáty... a lezli sme ke kostře Josefu Novákovi, který na nás, vztyčenej v tom poli ostatních koster, čekal.

Když jsme k němu dolezli, tak rozvíral čelisti v úsměvu, a už zas mlel a my se mohli konečně postavit a stát jako lidi.

No, hošáci moji vyjukany, tak já ženský nechám na jindy, tak jo, dyž ste takový utřinosové, takový citlivky, zas byste začli bučet, že jo? No tak k tomu šmé, pardi, voni totiž ty kusy, co sem zahnal přímo z nádražička, ty chlapi... nebo ženský, no klídek, budulíni, nebo taky děti, von vám pan obrst pak začal školovat děti, ju? Kapišto? A vono takový dítě vydrží hodně, to byste koukali... a vono má taky jiný reakce, ju? To vono pana obrsta Prochasku a pana dochtora Mengeleho zajímalo, to zas jako jo... a navíc von obrst Prochaska byl trochu jako úchyla, ju? No známe ty pány... mlsný jak krámy... he? Pardi? Neni čas na všechny ty vokolostojíčnosti, vono to totiž panu obrstovi zachutnalo... von k těm dětičkám se choval někdy,

jako by něco provedly, něco móg a móg vošklivýho, a někdy byl zas móg a móg laskavej, he. Von prostě dokázal vodměňovat a trestat, ju? A kdy a koho, to věděl jen von, nikdy ne ty capartí, ju? Von byl takovej jako velkej Rodič, kapišto? Von si totiž, vážení, myslel vo sobě, že v tom sklepě, v tom bunkru, je von Bůh! Jo, to bylo vono... to bylo vono, to von miloval. Pro to von žil! A já dyž doved čerstvýho hurvína na první pohovor, tak von měl Prochaska kukadla jak talíře... von se na to třás! No hurvíni se třásli taky! A Prochaska povídá: No nečůmte tu, idiote! Tam nešlo bejt, to Prochaska nesnes. A já vypad zametat apelplac třeba, dyk já byl kápo! Já moh! A ten byl, hoší, támdle, přímo před váma, kostra ukázala na moře kostí... to byly histórie, kucí, che. Mrtvoláků plno! No a voni tyhle kusy, co neprošly branou, voni jim esesáci taky říkali Prochaskova kindergarten, he, voní nebyly ani tetovaný, ju? Kapišto? A dyž nebyli tetovaný, tak nebyli co? No sepsaný, ju? A dyž nebyli sepsaný, tak neexistovali, vážení. Voni existovali, to značí, že byli zapsaný, zas až dyž byli mrtví! He? A na copak přišla tajdlencta hlavinka? Kostra si poklepala tím, co bylo kdysi prstem, na lebku.

No, že i dyž nejsou zapsaný, tak maj co... no zuby! A to některý zlatý! Chápete, pardi? A ty zapsaný v lejstrech nejsou! Kapišto? No a začal ráj. A já, sokoli, byl až někdy vyšoklej, co maj ti hurvíni zlatejch zubů! Von obrst si vybíral ty nejzdravější, to dá rozum! A ty byli většinou co? No z nejprachatějších fajnovejch famílií, já byl, pardi moji, až vyšoklej z toho, že sem se ve svém věku musel u starýho Rouby votáčēt... a bejt společník... starejm hnusejm škatulím taky... a makat... za pár šupů! A tady byli hurvíni se zlatejma zubama! A Broněk... ten musel tvrdě boxlovat... a dyž ho nestavěli... tak musel dělat na jatkách... fachat! A tyhle hurvíni... ti mohli všechno... než se dostali k Prochaskovi, no jo. Kňourali... bečeli... všickni ty Mojšele a Icikšele a Pajšele a Bašele... a já jim bral zuby... he!... ale předtim, než šli na pohovor s obrstem! To von by si všim, to zas jo! To von věděl nejlíp, co jim dělá! To sem dával majzla! Ale dyž viděl kusa poprve a dyž si všim, že hurvín má zub fuč, byl to mlíčňák, kapišto? Nebo nehoda na rampici, ju? Strkání, tlačení, rumrajch, jasný,

pardi? Dobře to bylo vymyšlený, no ne? A zuby šly k Broňkovi a ten je mangnul Polákům... a my měli... pardi moji... jeden den sme měli maso! Vopravdický maso ze psa! A to sme si pošmákli, koumesi, he? Jak byste vobstáli, pardi, vy, skautíci študovaný, he?

Já to nevěděl, bratři a kapitáni, protože jsem se už delší dobu snažil přijít o vědomí, ale moje vědomí, šéfové a podnikatelé, fungovalo jako tehdy ta hrůza, bylo najednou jakoby nezávislý... na mým vědomí. Něco mý vědomí prostě nutilo bejt... a vnímat. A byl tam jen hlas kostry a to moře koster a lebek, které nás sledovaly... možná tam jen tak ležely, jenže moje vědomí mi řeklo: ne, dívaj se na tebe.

A pane Novák, ozval se David, prosim vás, jakto že ste teďka v nebi, dyž...

Myslíš jako, že sem tejrál hurvíny, ju? No já byl taky umučenej, tak co. To bylo... pardi, von tenhle život, vono to i s tou zlatou polívkou... vono to bylo těžký, ne, že ne! Herdek, kucí! Voni dyž přivedli Broňka k obrstovi... a von byl pořád silnej chlap... boxer, dyť sem vám to povídal, chlapi, hergotsakra! Tak von Broněk eště nevěděl, do čeho de! To ne! To já věděl a... ty mrtvý, co šli do pece... ty to věděli, jináč v lágru žádnej ne... a Prochaska, to dá rozum! A dyž sem vodváděl Broňka vod prvního pohovoru... von šel po čtyrech, kucí! Von lez! Tak mi na cele, než sem udělal zamyky zamyky zamk! povídá: Zabi mě, Josef! Zabi mě... prosimtě!... ale já věděl, že von eště není tak dorasenej... na smrt... že tohle by Prochaska poznal! Dyť von byl vodborník... na bolestě... to jako jo, dyk sem vám to řek, vy kucí jedni! A povídám: Broňo, parde, vydrž to eště jednou nebo dvakrát... a pak tě zabim... a von začal brečet a povídá: To nejde, Josef... já už nemůžu... je to moc zlý... musíš mi to udělat teď, nebo já tě udám. No a co sem si měl počít, pardi? Já myslel, že ho uskrtim a třeba to obrst nepozná, ale von byl moc silnej chlap... von teda nemoh stát... ale házel sebou... a já byl mladej kuk! A už nikdá nechci bejt mladej kuk! Dyť vám to říkám jasně! Tak já ho píchnul... a myslel sem, že to ňák vokecám... že se vzbouřil, nebo co... a du k Prochaskovi a tam byli eště dva jiný eses, Wágner... a Bauch... moje neštěstí! Dyk já měl

nervy úplně sešmodrchaný... já byl v tý chvíli v hajzlu, páni! A von ten muj obrst Prochaska, kerej se mě jinak často vyptával na matičku... tu von měl rád... a dycky se usmál a řek... sopak Prág! Ta má drápí, macěšká! A mně povídal... dojesté ténhletén štrůdl, ja nemůšu fystat, jak chladově sivíte, vy idiote... na mě byl dycky hodnej, to jo! To musím říct! Taky sem to řek! A mluvil se mnou česky, jak von to uměl, povídal: No jasně, Herr Novak, že smé Cesi, ale nemusí tó niktó fjedět! Von mi říkal Herr, tak germáni říkaj pane, von mi říkal pane! a nemusel, dyť já byl heftlink... těch tam byly milijóny, dyť to snad víte! No a dyž vidim, že má návštěvu... poradu... tak couvám, ale Bauch mě zblejsk... kouká na mě... a už mě držel... a ty facky! Kucí moji, já v tom nervovým zmatku... jak sem tam s Broňkem... já měl roztrženou kapsu na mundúru a tam se blejskaly... dva zlatý zuby! A dyž to viděl muj obrst, muj obrst Prochaska, kerýho já zradil, to zas já vim, pardi... já ho zradil! Tak vstal... a začalo to... to mý kňourání a bečení... ty tortury... a esesáci se sázeli... no už sem nad tím, sokolíci moji.

A jestli si, kapitáni a sokolové, myslíte, že teď nastala pauza, aby-chom se mohli soustředit a hluboce přemýšlet, tak jste na omylu. Protože kostra Josef Novák se opět rozešla a my museli za ní, jinak bychom se zas začli bořit, to už jsme věděli. Už jsme byli poučeni, že se musíme držet v dosahu toho šeplavého hlasu, a tak jsme se za kostrou vlekli jako nějaká pitomá školní výprava z bolševickejch dob.

Jo a jedeme dál, jedeme, jen se vezeme, ať to lítá, ať to sviští, jak tři báby na kluzišti! Hola hej hola hou, sleduj zvěde prohlídečku mou! No ale teďka už sem v nebičku, kucí moji...

Vona koza Líza asi už čeká, ne? vypadalo to, že Mickovi otrnulo.

Jo, řek Bohler. Pane Novák, tak my vám tedy moc děkujeme... Bohler podal kostře napřaženou ruku, ale hned jí zas stáhnul.

No, kucí moji, vono je to s váma primisima, vy ste chytrý hoši, vona Líza si popovídá s Wolfíkem, dyk tam budu šupito presto... jo u nás je to jiný... a von Wolfík by se s váma taky třeba rád pobavil... no ale to nejde, nebylo mu sděleno... a von z vašich řečí umí jen

dánčtinu, to bylo taky takový zlatý dítě, hurvín, ten měl tři... jo, Wolfík, ten už taky nechce bejt mladej... toho sem hnal z rampice kalupem! Měl tři! Dyk vám to povídám... to mi srdce poskočilo, dyž si ho obrst vybral, to jo, to zas jo!

Ať seš, kdo seš... zahřímal Bohler a my sebou všichni až na kost-ru poplašeně trhli... a my jen ubozí červi lidskýho světa, vyzývám tě...

A vy ste vážně v nebi, pane Novák, vopravdu? otázal se David.

No já sem v nebi, dyk vám to říkám, herdek! A co to zas vjelo do toho panáčka, kruzicbludek!

A proč ste v nebi? zeptal se David. My ostatní, vážení lordi a krouhevníci, jsme mlčeli, ale myslím, že jsme to všichni považovali za dobrou otázku v příhodnou chvíli.

No, ty kuku jeden... to já nevim! Hoj hoj, les a zboj, rozešel se zas kostra Novák, hádej hádej hádači, co ti síly postačí, houknul na nás přes svý klíční a ramenní kosti a my zas museli přidat do kroku.

No jo no, kucí... nebíčko, já tam dorazil epesním šinkanzenem, to sem mrkal na drát! To bylo nový! Koukám na svý cibule a vono je to u rampice přesně!

Ach jo, řekl Bohler.

No jo, řekl Micka.

Opravdu, pane Novák? řekl David.

A mele... a to bude furt... řekl jsem já.

Zešílím... řekl Žralok a zaskřípal zubama.

Ale než sem dorazil k šinkanzenu, tak du tunelem s vostatníma mrtvolákama a zrovinka tam bylo taky spousta heftlinků a někerý vypadali těžce porasení a já taky nevypadal jako náká nádhera! To zas ne! No von obrst! Dyk víte, kucí! Tak tam jako chvíli křápem a já vidím jednoho vobzvlášť dobitýho maníka a von si z fáčů z rozmlácenýho hrudí tahá vajgla! To sem neměl leta, žváro! A koukám, to bude náká těžká pára, von si z pahejlu vyndá sirku! No to bylo jasný, tak du zástupem mrtvoláků k němu a zkouším to: Nazdar! Vodkad' se hrneš? A von povídá: Belzen, vole! No jasně, byl to Čech, nákej Pazika z Košíř, měli tam lakýrnictví... bafáme... ale pak slyším: Nováku! Tak

říkám Pazikovi, čau, padám, aby nebyl průser, a von říká, tak čau, třeba někdy... jo von tedka dělá v kantýně... dyž teda chce... u nás je to jiný! Vobčas si lakuje... no, kucí, abych si nepřetrh niť... tak du a tam stojí nákej Anděl a já povídám: Maucta, vašnosto! Já sem nákej Josef Novák aus Žižkov... ale nohy mi telegrafovaly, to zas, kucí, jako jo... a Anděl pohodil vlasama a povídá: Já vim, Nováku, ale u nás je to jiný. A protože je nám známo, starej parde, že myháš technyku a vůbec seš těžce práskanej kulihrach a zlatý český ručičky s mozo-lima akorát vod chmátky, tak tu pro tebe máme epesní šinkanzen. A akorát tě zkoukne Starej, ale mezi náma, pardále... to je jen pro formu, ty už máš lejstra v rychtyku a deš tam, kde už nebudou žádný levárny, tam už tě nikdo nikdy nebude dusit, žádný brykule, žádný jedy na tebe valit, ty křiváku starej, seschlej, to ti přísahám na smrt svý mámy, mtata mtata bum! A Anděl vodpliv pořádně, jak se má. A já, hoši moji, já se v tu chvíli rozbřečel! Vybulel sem tam všechny ty zadržný lágrový slzy, protože tam sem ty čtyři roky ani nefňuk! Ani slzička neukápla, aby bylo jasno! Nešlo to! Tam to nešlo, dyk vám to povídám! A víte, proč sem bulel? Protože na mě někdo normálně mluvil! Protože ten Anděl myhal hantesa po mym! Ten Pazika byl... dobrej kuk... ale ten Anděl, to byla vosobnost, vrchnost... to byl muj novej šéf, pan velitel, herdek! A já měl... dycky nákýho... fotra... starýho Roubu... strážě!... obrst... a já s nima nikdy nemoh po mym, jak mi zobák narost... dycky sem šéfům musel křivit hubu... a toho byl teď konec, to já cejtil... ten Anděl měl vlasy jak úchyla, ale byl tam doma, a von se ke mně snížil... ten Anděl byl šéf a na všecko, co tam bylo krásný a čistý a nový, měl jistě náký akcije! A kdo byl já, barovej blondýn a... krutě zabitej heftlink, dyť víte! Nikdo! Kucí! No a pak sme dojeli k rampici a tam nahoře, na takovým jako křesle, seděl starej, hodně starej pán, měl dlouhý bílý vlasy a bílý fousy a laskavě se usmíval a kynul nám...

Ježíšmarjá! vykřik Bohler.

To určitě, řekl Micka.

Vopravdu, pane Novák? To je krásný! To mi říkala máma! řekl David.

No dobrý, no, řekl jsem já.

Che che che, řekl Žralok...

... a ty zástupy, co tam různě dorazily, protože všickni nešli šinkanzenama! Depák, to byste se, hoší, krutě přepočítali! Mejlka, aha! Někteří šli bahnem... někdo pěšky, někdo v kočáru třeba... a ten hodnej starej pán, to byl pan Bůh, hoší moji, a jak ty zástupy šly v řadách, tak von se jen usmíval a dělal takovou bílou hůlkou Rechts! und Links! a v tý řadě, co sem šel já, tak se nás ujímali Andělé a vošetřovali naše zranění a konejšili nás a zpívali a tak... ale do tý druhý řady vtrhli čerchmantí s vidlíma a bičíma a to byl teda rumrajch! Toho řevu! Kusy masa litaly! A hned rostlo nový na nový čerchmantí bodání! To sem si jako hnedka povším! To bylo zajímavý... jako obrst... a ti čerchmantí... nebyli jako ty kucí židovský... a pak já... tam v Osvětimi... vlastně tady... no vono je to už jiný... ale čerchmantí sou horší, nemyslete si! A nákej kuk, taky vošklivě zrychtovanej a dobitej jako já, najednou začne řvát, německy, ale já to už myhal, a radostně poskakuje: Hele to je esesák Kupner, svině jedna, ha ha, a kdo dete z Dachau, koukejte, koukejte, co mu dělaj! ha ha ha, a pár heflínek se taky kouklo a začali, ha ha ha, a čerchmantí dyž to slyšeli, tak se chtěli asi před náma a taky před panem Bohem vytáhnout a začali toho esesáka Kupnera šibovat a rasit vidlíma a vohněm, udělali z něj takovej jako výstavní kus. A já najednou pana Boha slyšel, jak nám starejm heflínkům říká: Vážně? Vážně tohle chcete? A pár těch zrasovanejch kusů zařvalo: Jo, pane, tý svini, co jí patří! Nebo tak nák to zamekali a Pán zas povídá: Vážně? A chcete vědět, co mu dělaj? Chcete? A pár z nás zas řeklo, že jo, a některý kejvli, jako moje maličkost... a najednou, kucí moji, sme byli ve vobrazě... najednou sme věděli, co mu dělaj... a bylo to strašný, kucí... a dybysme náhodou nebyli už mrtvý, tak určitě pokapáme... ne že nám by se něco dílo, kucí... to ne, mejlka! Ale my věděli, co se děje s tím Kupnerem, a dělo se mu to ve věčnosti... von trpěl... a každá ta mrňavá vteřinka bolení byla věčnost... no to vy nevíte, kucí... vono je to jiný... vo tom ty vaše skautský skutky a bobříci neříkaj ničehož nic... no i ty nejvíc dobitý a zrasovaný heflincí už na toho esesáka nepokřikovali

a šli radši dál... a já se vohlíd... a viděl sem jeho tvář... von neřval... to už bylo za řvaním... jako dyž přejedete nákou státní hranici... nákej zákop... von trpěl a měl ještě věčnost před sebou... pořád... na utrpení... na ty bolestě různý... no ale my byli v nebi.

Halejte se! vykřik Žralok.

Před náma zas byly pece.

No, kucí moji, dyk vy už to potřebujete, trošku si dřepnout, ste už tady po tom lágru uběhaný, to jako jo, zdrželi ste mě ale sestsakra, hrome! Zvídavci! povídá kostra. No hoší sou asi na rybách, voni tam dycky povídaj ty svý hrůzoplňný židovský histórie... pokromy všelijaký... a von Poláček a teď taky Lopatka dělaj jako poznámky, aneknoty, jo, a pak se tomu smějou, hoší, no to vy nevíte... nebo šli možná do pekla na exkurz... no to voni moc nechoděj... akorát Wolfík možná, von se vobčas de kouknout na obrsta... no já dyž sme ho s Wolfíkem našli... tak tam sou, kucí, u těch rošťů kádě s vodou a všelijaký vějířky a paravány starý a hejblata... a kdo chce... ale jen dyž někoho zná! No já si vzpomněl na ty polívky a štrůdl... no já mu dycky vobčas zajdu dát napít... tý svini svému obrstovi... a von řekne: Děkuju, páne Novak... už mi zas vyká, he!... Voni se těm bestiím ty tresty takhle taky krátěj... maličko... no Wolfík mu napít nikdá nedá... to ne... ani vostatní kucí... a holky... obrst je tam sám... spousta se jich tam takhle páli a škvaří vo samotě! To máte divný pády, sokolící... a u někerejch těch rošťů je plno... rodiny... manželé nebo manželky třeba... i jiný ženský, jak to kdo měl... a voni ty, co sou věčně zatracený, sou někerejma vovívaný... vono to nemůže moc pomoct, hoší, to jako prrr... ty nože vobrovský... všude voheň, jo! A čerchmant s vidlicí si přisadí... to voni rádi! Tim voni žijou! No proto tam sou, dyk vám to povídám... ale sou různý pády... voni lidi z nebe... teda lidi! Pche! Dyž na nákýho toho proklatýho hříšnika trpěj, tak můžou dolu, klidáňko! Propustky veškerý žádný a dole seš ajn cvaj draj, to vám říkám! Tak nahoře je nákej Abl a ten chodí za Kchainem a lehá si pod ty nože místo něj... a trpí!... To je kofr! A Kchain se zatím vychlazuje, voni to sou bráchové a se maj rádi asi, sem špekuloval! Tak mu to tam ten Abl krátí... i dyž krátí, kucí,

tam je to jiný... a sou tam ňáký dva Amerikáni, chlapík a ženská... a ty maj rošty vedle sebe... Boný a Klajd se menujou! A voni zas se každej zpod svejch nožů natahujou a dávaj svý dlaně pod nože toho druhýho... a tak tomu druhýmu berou jeho bolestě... no ty se maj taky rádi... krátěj to každej tomu druhýmu... ale na střídačku! Vono je to vostrý! Ta holka má gebír, to já jako poznám, todlencto... no prošli sme se tu po tý Osvětimi, sokolové, to jo, ech protáh sem si pěkně kostru, povídal Josef Novák a udělal dřep, až to zapraštělo. No prolítal sem se... asi skočim na kliniku k Mengelemu, aby mě dal do rychtyku, no vono mi dovopravdy nic neni... vono je to u nás jiný, sokolové moji... ale my starý dědci rádi pokřápeme s dochtorem... von Wolfík se taky vobčas vodšourá k Mengelemu pro ňáku tu injekci... i Hanuš, no ne že bysme to potřebovali, ale to víte... vono je to u nás jiný...

Bohler opět klesl na kolena, a přestože, práčata a svobodní kopiníci, to bylo už asi postě, dal se do hlasitého štkaní. Micka si uplivoval, David tentokrát mlčel a Žralok šel pomalu ke kostře a s obličejem asi 2 cm od... obličje... kostry krz svý křivý zuby procedil: Chceš říct, ať seš, kdo seš, ty Nováku, že vrah židovskýho národa, ten ďábel Mengele je v nebi?!

No hochu muj, sokolíku, s tím ďáblem pomalu, to zas prrr, vono se hodně lidí... teda lidí... v nebičku podivovalo a hodně, co jich tam Mengele poslal vosobně, na něj mělo dotazy... voni se tam všechny novinky rozšířej... nebeská latrina jako, mládenci... fámy a pozdvižení... no ale vono je to u nás jiný... a já se taky divil, ale pak mi jednou Hanuš povídá, von je na negry, von to překládal... vykrádal... všelijaký ty negerský histórie, povídal, jak byl Mengele v Argentýně, hoší, jo? A dyž ho tam ty kucí moderní izraelský lovil... tak von vzal ajrák a s tím spadnul v ňákým tom negerským pralesa a voni ho tam našli ňáký ty kucí negerský, ňáký Boróří, povídal Hanuš, z tý svý lebzy to já nemám, hoší, to ne, jak prodávám, tak kupuju... to jako Hanuš vyšpekuloval, jo? Aby bylo jasno, aha! A tyhlenctý Boróří, ty zas lovili ňáký Vajani, zas jiný negří... voni tam válčili leta v těch pralesích a uřezávali si hlavy, no jako trofejky,

no negří nelický! Jako poháry v kopaný, hoší, ju? Myháte už, ju? No a dyž teda ulovili Mengeleho, tak koukaj... a nechali ho bejt... a von tam byl s nima, co měl dělat... a dyž takhle sedí před chýší, celej bez sebe radostí, že ho ty nový kucí židovský, ty moderní, tam neulověj... depák tám, kucí, tam sou akorát anakondí a ještěří a papouši a pavoucí jak chalupa, taková havěť všelijaká, povídal Hanuš... tam by žádný kucí židovský chytrý nelezli! Ani pro Mengeleho ne! To vám povídám, žádná mejlka, jasný, aha! No a von Mengele kouká, po návsi de negr a zařve a padne s pěnou u huby a je po něm. A Mengele de za negerským králem a říká, co mu je, tomu pardálovi, že tak zařval. A král řekne, jo to my nevíme, hele Mengele, di a mrkni se, ty seš dochtor... a Mengele de a aha! Vona rakovina! Stará známá, aha! To nemůže bejt mejlka! A Mengele de do chýše a špekuluje a sumíruje a mumlá a funí... prej tam takhle tři dny seděl, říkal to Wolfík! To tak bylo! Namoutě kutě, pardí! No a von to sesumíroval... nakreslil ňáký vzorce do písku... a povídá negerce: Dones tudleten matrijál... a jiný negerce: A ty tudlenc-ten matrijál, a zas zavolá negerku a povídá: Ty tudlenc-ten matrijál, a pokyne na vzorec, no a tak to jelo a negerskej král dal Mengelemu palmový víno a doutníky a Mengele se zavřel do chýše s matrijál-lem a dá to do mošny a mísí... a mísí... a za tři dny to měl, pardí! To je hlava! Ale bacha, to neni konec: von dyž vyléčil všechny ty Boroří, tak přide poselstvo vod těch vajaních negrů a že prej kdesi cosi... a starý vášně... že zakopou dýmku... a nosej do komnaty ke králi a k Mengelemu dary... vyřezávaný sošky... a hromady zlata... drahokameny... a Mengele šel a vyléčil je všechny tydlecky negry... a vokolo celý Amazónie vypuk mír... a všichni ti negerský heflinčí žili v míru a prosperovali a kopali zlato... a už žádný krutý nemoce, žádný vohně, žádný zabíjení, nic! Byl tam ráj. No a von tam prej, kucí! Von tam takhle žil čtyřicet let! A usmířoval kmeny, aby ho nezabodli. A voni ho stejně pak zabodli! Pak věřte negrům.

Vy ste rasista, řekl Žralok s odporem.

Na rakovinu neni lék ještě objevenej, řekl David nesměle.

A učinil Mengele pokání? Ptám se! Musim to vědět! řval Bohler.

Dyť furt kecá, vyštek Micka.

Já byl zticha, protože kamarádi už všechno řekli.

Co to zas povídáte, kucí, furt mrlaj! Co tys to, že sem rasist... já byl na báru, já v orkestru nehrál, to sem říkal jasně! No, jak by moč bejt ten lík vobjevenej, dyž Mengeleho zabodli! Dyk to povídám! A co ty, panáčku? Pokání, jo esli učinil, účinný... jako jestli moh do nebe potom, co proved těm kukům všem... a ženskejm a dětem... jo, to já nevím, panáčku, to já sem malej pán a vůbec, hádej hádej hádači, no dál už to znáte, sokolíci... sedněte si! Dyť ste unavený!

Měl pravdu. S úlevou jsme se tehdy, přátelé a praporečníci, rozvalili u nejbližší pece a o rošt se opřeli zády.

No tak já, sokoli moji znavení... vlajka vlaje, trubač troubí, vrata už sou zavřený, kde seš moje soužení? He he, kucí! Abych už teda snad... Líza... Wolfik...

Na shledanou! řekl Micka

Děkujeme mnohokrát! řekl Bohler za nás ostatní.

Teda... no ještě, a kucí moji, znáte tuhle: Sejde se Hitler s Čemblem a Stalínem a přijde Hácha a povídá jim: Hele, chlapi...

Známe, pane Novák, známe to v jiným vobsažení, řekl Micka.

V jinejch kulisách, upřesnil jsem kolegu.

No jo, kucí, ju! A hele, pardi, he he, dyk sme tu samý muží... znáte teda he he tuhle: Přijde ženská k dochtorovi a povídá: Hele, šefe...

Jo, jo, pane Novák, jo, tu známe, ujistili jsme kostru sborově.

A znáte vy nákou, kucí? Já že bych taky tomu Poláčkovi... Hebrej starej...

No, jestli teda... odkašlal jsem si... přátelé a rytíři, vy jste tehdy mlčeli a já chtěl tomu... Novákovi... najednou sem povídal: Pane Novák, a znáte ten vo zvrhlý jeptišce?

He he, kostra potěšeně přešlápla, he he, to asi ne, zkus to, mládenče, jen do toho, sokole sivý, povídej a mluv!

No de náká jeptiška po ulici a vtom ze dveří skočí chlap s železnou tyčí a natáhne jí přes hlavu a jeptiška se svalí a chlap jí ještě přetáhne a jeptiška nic, je po ní. A chlap si vodplivne a povídá: No to sem si teda myslel, že vydržíš víc... ty BETMENE!!!

Micka s Bohlerem se váleli smíchy, mně tekly slzy a jen sem sípal, David se chechtal a Žralok v hysterickým záchvatu pad po zádech do koster a ječel.

No teda, hoší, hoší, kroutila kostra Josef Novák lebkou... to sem nák neto... netentonoc... čemu vy se řehtáte... dyk ji to muselo tentonoc... pardi?

Hádej, hádej, hádači, co ti síly postačí!!! vykřik Bohler a zhroutil se v novým záchvatu. Chechtali jsme se a, bratři moji, bylo to asi podivný v tom moři lebek a s pecema a... Josefem Novákem! Řvali sme smíchy.

No, pardi, já teda jako, ju? Já bych taky měl jednu hádanku, hoší, co jako tu teďka budete dál dělat, he?

Přestali jsme, jako dyž utne.

No jako, pardi, no, todlecto... všechno v dobrým, sokolíci... já už teda musím, bylo mi sděleno... a třeba se ještě uvidíme... tam... no to záleží na vás... čaues!

Než jsme stačili něco říct nebo udělat, kostra se začala rozpadat, jednotlivé kosti začaly padat na zem, nejdřív lebka padla k ostatním lebkám, pak upadly kosti paží, rukou a za chvíli se kostra Josef Novák stal jednou z miliónů koster v moři.

A zas bylo ticho.

A já byl, bratři, vybranej a za chvíli jsem pochopil, proč jsem teď nositel snu. Už když jsem letěl nahoru, tak mě napadla myšlenka... totiž při mé skromnosti, pobratimové a průmyslníci... mě si Tvář vyhlídla možná právě proto, že sem tanečník a herec a tudíž umělec a jako takovej už v sobě mám patričnou dávku šílenství, a možná proto jsem vydržel to, co jsem z vejšky uviděl, a mohu vám teď sdělit. Začalo to nenápadně.

Seděl jsem totiž na špatný kostře a ta pode mnou sjela a já bez rozmyslu zatančil, jen tak instinktem, byl to malej loktovej tanec a tanec s rukama nahoře a najednou jsem letěl, vznášel se a z velký výšky jsem viděl vás, jak tam odpočíváte nebo umíráte, a já tam u peci seděl taky a viděl jsem i kostry v pecích, asi kostry těch posledních zabitejch, byly rozbitý a popraskaný žárem, a pak jsem viděl

jen popel a v tom popelu v jedné z pecí ležel, bratři, malej kus kovu seškvarenej žárem, byl zapadlej v roštu, o kterej sme se celou dobu opírali. A najednou, bratři moji, přede mnou byla Tvář a ta Tvář byla laskavá... ve vzduchu sem jakoby zašoupal nohama, protože sem byl přesvědčenej, že tohle už je Bog, ale nevěděl jsem, co mám dělat... tak jsem řekl: Dobrý den.

No ahoj, chlape, zaburácela Tvář.

A já byl najednou úplně zničenej, protože já v tom okamžiku, kdy jsem si uvědomil, že to může bejt sám Bog, zadoufal, že uslyším jeho řeč a že to bude krásná stará řeč, že ty slova budou jako nádherný předměty, kterejma se člověk může těšit, něco jako vzácný dřevo... ale aby na mě mluvil jako nějakej pásek, pyšnej chuligán z městský díry... to sem nečekal.

Jak se z lesa volá, tak se z lesa ozývá, řekla Tvář. Dívej se dobře! řekla.

A ten kovovej škvarek v peci byl klíč... já ho viděl asi stejnou technikou, jako když družice z vesmíru zaměří tenisák... v tom popelu... byl to obyčejnej klíč a já najednou věděl, že je to ten samej městskej klíč, co nosej na krku městský sígři, co bydlej v těch krysích činžáčkách, kde fotí a mutery nevěřej žádnýmu sousedovi... maj proč, sou to všechno stejný zvěři, a klíč není na chodbě kam schovat, protože tyhle triky zná každej... ty chodby sou stejný... tak ho daj sígroví na krk, aby moh domu, dyž tam nejsou, protože se točej v honbě za prachama a vitamínama... chlastaj... píšou debilní básně... někde mrdaj... schůze... sou pořád v prachu a nemaj čas a městský úchylové, všelijaký Čikatilové, to už nejmaň století znaj... tak si spratky s klíčem na krku v klidu vyhlídnou a pak dou za nima a ve správnou chvíli pravěj: Můžu ti pomoci, hochu? Děvenko? Vaši stejně nejsou doma, vid', a do kerý třídy chodíš, princezno? A povídej mi vo tom, pěkně prosím, žebrám, milé dítka, schnu žádostí a zde jsou bonbónky... a už maj nohu mezi dveřma... a spratci sou bez vochrany... protože ňákej tlumenej výkřik, na to sousedi serou... každej soused je idiot.

A vtom jsem, bratři moji a svobodní kopiníci, pochopil nebo mi spíš Tvář dala do mozku, že ten židovskej kluk nebo holka... kerej

tenhle klíč tahal na krku ve svém čase, ten Mojše nebo ta Baše, už nepřijdou... Dítě už nedorazí, protože ho v té peci spálili. A že to byl Mesiah. A že nás čeká život slepejch červů bez naděje a beze smyslu až do smrti.

A já tam, bratři moji, bezmocnej viselec ve vzduchu, začal lomit rukama, což jsem jako herec určitého formátu vždy považoval za zlozvyk šmíry vodněkaď z Buranova... ale tehdy jsem pochopil, že lomit rukama ve správnou chvíli a na dobrým místě může bejt vhodný.

A pak sem na tu Tvář a do ní začal křičet: A proč? Co my s tím... my za to nemůžeme!

A Tvář nic, ale najednou jsem cejtíl, jak mi něco ohybá vaz, a padal jsem dolu... a pak jsem byl s váma u peci.

Běželi jsme, bratři moji, po tom poli kostí, tím mořem, a už jsme se nebořili, běželi jsme, ale každá lebka, na kterou jsme šlápli, vykřikla bolestí a my v hrůze uskakovali, ale vždy jen na další lebku a její čelisti taky rozevřel výkřik a nešlo zůstat stát, protože kostry, po kterých jsme šlapali nebo na kterých jsme zkusili zůstat bez pohybu, se zmítaly a křičely, a kamkoli jsme šlápli nebo v tom běhu kopli, se ozvalo zapraskání a bolestnej sten... a některým lebkám se z prázdných očních důlků kutálely slzy a některý před náma jako by chtěly uhnout, ale jen sebou škubly a my na ně museli skočit, a když jsme zpomalili, viděli jsme v okamihu i krev i maso... běželi jsme dál, protože jsme doufali, že přece jen najdem místo, kam budeme moct šlápnout, abychom nikoho neporanili a už neslyšeli ty steny, ale kostry a lebky byly všude a najednou jsem slyšel, co křičej všechny ty lebky dohromady, bylo to jako hřmění, pomalý, rytmičkej, přealující se hřmění: Krev naše na vás a na vaše děti! Tohle byl ten vzedmutej zvuk. A zase: Krev naše na vás a na vaše děti! A pak jsem zas letěl nahoru a byl před Tváří.

Viš, na koho to křičej? řekla Tvář. Na vaše dědečky.

A já říkám: Ale... ti nemohli nic dělat!

No jo, no. Asi ne. Řekla Tvář.

A já jsem si dodal odvahy, protože jak jsem tam zas tak visel, moh sem bejt zřejmě kamkoli a kdykoli vrženej, a napadlo mě, že už mi

to vlastně může bejt jedno, a říkám: Jako, že naši dědečci nepobili dřív ty, co pobili židy, jo? A dyby to udělali... nějak... dyť moh bejt Mesiah z těch jinejch pobitejch!

Ale nebyl. A Tvář se ušklíbla.

A mě tam nahoře napadlo, že to už je jedno, jakou náhodou naši dědečci byli mezi pobíjenjema, nebo mlčeli, nebo se vraždění účastnili, to už je jedno, z jakejch důvodů nebo jakou shodou okolností, ale Mesiah už nepříjde. Už tu byl a spálili ho. To mi tam nahoře blesklo hlavou, bratři moji.

Přesně tak, řekla Tvář. Nelíbí se mi, že je pořád zabíjíte. A jestli to ještě zkusim, řekla Tvář, tak až někdy... možná... uvidí se.

Tak proč si to dopustil? vykřikl jsem, protože už jsem se nebál.

Ale Tvář neodpověděla. A já měl najednou ten klíč v ruce... obyčejnej patenták... takový se všude dělaj po tisících... ale ten klíč mě začal pálit do dlaně... bělel žárem a já ho upustil a viděl jsem, jak zapad zpátky mezi lidskej popel.

Někam tam zapad a popel se za nim zavřel. Tak je to, bratři a náčelníci, to sem viděl. Ale ještě něco: já visel v prostoru nad tou zemí popela a koster. A ten prostor se nehejbal, protože čas zemřel s Mesiahem v Osvětimi, a já pochopil svuj obrovskej omyl. Žádná bomba času nevybuchla, bratři, a něco, co jsem hrál a tancoval, je tanec mrtvoly, člověka bez času, a je to omyl, pyšnej omyl. Čas zemřel v zemi popela, běželo mi hlavou. Protože tam se jeden kmen pokusil vyvraždit druhej a málem se to povedlo a kolo světa lidskejch kmenů bylo přerušeno. A myslim, že kdybych v tu chvíli neslyšel ten bolestivej výkřik, že bych se asi už seshora nevrátil... nikdy, možná můj tělo by dole žilo, bratři, ale já pak slyšel výkřik... já ho i viděl na obloze, bylo to, jako by ostrej nůž prosek plátno... byl to křik z noční můry a já se lek, že to, co je po pekle, dole pode mnou zas ožilo... ale pak sem ten hlas poznal, byl to náš pomocník a správce domů. Vasil.

A pak jsem v mrtvým nebi bez času uviděl zářit temnou hvězdu... a čas se pohnul... ta hvězda byla Pelyněk, bratři. Tvář, která snad nechtěla, abych zemřel, ale abych se vrátil dolů, mi ukázala

hvězdu Pelyněk a ta teď byla purpurová a na obloze v jejím lesku stál ozbrojenec, měl přilbu se zvířecíma rohama... a měl purpurovej plášť, pyšně nes tu barvu zloby... a byl to Temnej ve svý síle, byl to Kníže... a snad Tvář dala sílu mně a já vykřik: Hej hej! A v mým srdci byla radost, protože ho zaplavila krutá voda válečný stezky, a já byl zas šťastnej, to hříšný zoufalství bylo pryč... a možná to byla radost slepýho červa, kterej žije beze smyslu a teď dokonce ví, že tak i bude žít, ale já měl radost... protože tady byla Tvář a tady já a tady vy, pobratimové, a tam Ďábel... měl jsem radost... byl jsem zas v kole války, živej... a věděl jsem, že člověku sou mnohý pasti skrytý, ale že je proti komu bojovat... a pak sem zas byl mezi váma u pecí.

A to teda vypadá, že tu budem nákej čas muset zůstat, řekl Bohler.

Opírali jsme se zády o rošt a nad námi bylo slunce, ale nezhlo. Přesto nám nebyla zima. A já, kapitáni a padruzi, svuj let zapomněl v okamžiku, kdy jsem zas dosed na nějakou tu kost a opřel se o pec.

Bylo nás pět a okolo byly milióny a my netušili, co s náma bude.

Ale kostra Josef Novák nám už předvedl tolik hrůzy... už jsme byli vyplakaný a vyzvracený, a přestože jsme pořád měli strach, tu a tam jsem zahlídl tváře svejch kamarádů v úsměvu... ale nebyl to obyčejnej úsměv... seděl jsem vedle Micky a on v tom úsměvu podivně ukázal zuby... Žralok seděl na bobku a sypal si popel na hlavu a zas kvílel, ale pak toho nechal a šel k nám a taky poodhrnul rty... byl to vlčí zlej úsměv... protože my už nevěděli, co si počít, už se v nás proti tý hrůze ozvala pružina... no dobře, jestli to nějaká síla chce, tak tu umřem a dem třeba do pekla a vyser si voko! Myslím, že jsem se taky tak usmíval, zle... vlčím šklebem.

Bohler se protáhnul a vstal.

Vim, co tě napadá, řek Žralok Štejn, ale žádný takový, žádný hromadný křtění mrtvejch tady nebude!

A pročpak? zeptal se Bohler a chystal si nádobíčko.

Ani žádný vysvěcování tady nebude, ti říkám!

Ale, ale, synu, najdi svou pokoru...

To sou lidi mýho kmene, kruci, a tohle jim udělali křestani, do pytle...

Ale di, brouku, jakej tvůj kmen? Ty má pražská bastardí směsko...
Vodkad' seš ty, Sutano? ozval se Micka.

Vodkdy se ti nelíbí v matičce, kněžíku, přidal jsem se náhodou na silnější stranu.

Co blbnete, co se ptáš Štejna po kmenu, Bohlere! Dyť my sme kmen! řekl David.

Jo, jo, poškleboval se Micka, pán je asi z mocnýho národa Ubrenců!

Sme na místě velký a těžký smrti miliónů, bratří... spustil Bohler.

No právě, řekl Žralok Štejn.

No právě, a proto je všechno jedno, řekl Micka.

S tím bohužel musím souhlasit, řekl jsem.

Ne, řekl David. Copak sme mrtvý?

Nad tím jsme se trochu zamysleli.

David šel ke mně a dal mi facku. Ho ho, kdo by to do toho holo-brádka řek... lehce sem se nakrčil a spustil ruce, dlaně trochu nad stehna a do správný vejšky...

Vidíš, ty makaku, že žiješ, dyž tě to bolelo, řekl David.

Upravil jsem ruce do původní polohy.

Vida, vida, stará finta a funguje to, potěšeně zaržál Bohler.

Trochu jsme se po kostrách procházeli, sem a tam, k peci a zase zpátky, najednou to zas šlo. Nikoho z nás už to nedojalo.

No, jo, řekl jeden z nás, teď to zas de. A za chvíli to třeba nepůjde, dodal jinej.

Mít tu tak Ohnivou, tak to je jak uschlý listí, řekl jeden z nás a pokopával botou po kostech, jeden z nás, nepoučitelná lidská bytost.

A pak jsme se, bratři moji, rytíři a kapitáni, v tom snu zařídili každý podle sebe. My jsme si, bratři, na to místo bez času, na ten osvětimskej hrob zvykli. Vždyť jsme stejně dobře věděli, že na konci každého života je smrt, jak říkával už soudruh Stalin.

Bohler chodil a lebky, které mu Žralok Štejn povolil, ty rozpadlejší, u kterých Žralok připustil, že by snad mohly být... částečně... árijského původu... možná... bohoslovec mazal svatými oleji. Žralok ho nespustil z očí, ale zároveň se podle pecí snažil zorientovat. Kdysi

tu foukal vítr, řekl a nad tím kdysi se otřásl. A určitě de poznat světový strany, dycky je dobrý vědět, kde člověk je. Kde je levo a pravo.

Já jsem se jen tak poflakoval a pozoroval ostatní a pak mě napadlo, že kdybych našel pár silných stehenních a lýtkových kostí a možná pár pávní, že bych mohl sestavit menší pódium. Přitom jsem za pecemi jednou zahlídl Žraloka... zkoušel trik s krabicí v reálu. Ale musím vám prásknout, náčelníci a šéfové, že jsem se docela nasmál: Kdepak dobrý baťovky, byl schoulenej do krabičky, kam by se vešly sotva kecky dvou cínovejch vojáčků!

A Micka, kormidelník Micka řekl: Dyž už, tak už! A začal hledat zapadlý židovský zlatý zuby. Nejdřív jen tak vtipkoval: hoho a hehe, ale pak ho to posedlo, prošťourával nějakou tenkou kostí rošty a věřte mi, nebo ne, milý náčelníci, našel v starejch ucpanejch neprohráb-lejch roštech na vnější straně pecí, kde asi nebylo takové vedro, malej spečenej kousek zlata! Hned se s Žralokem začli hádat, kolik by to mohlo hodit. Žralok Štejn tvrdě udával těžký cifry z newyorský a tokijský burzy a prskal nad tou směšnou částkou, ale Micka zářil, protože našel svůj čas, Das Kapital.

A krátce potom, co jsme se v tom místě, které zbylo po pekle, takříkajíc aklimatizovali, nás popadl víchř, který nejdřív děsil tím, že proti nám hnal kosti, zvedal je v hroznech a vrhal proti nám a naše obranné hračkářské krámy, které jsme si vystavěli, čekající na smrt, vzaly za své.

Moje malé, snad bych mohl říct polní a příležitostné pódijko se rozpadlo jako první, hned potom, co jsem ho zpevnil a pak zlehka zkusmo přehrál a v těžkých úvahách piloval krátký, ale právem populární monolog dramatické postavy ze starých časů, mladého aristokrata držícího lebku. Jeho otázka vržená do prázdných očních důlků lebky stejně jako do vypoulených, krví podlitých očí libovolného zástupce homo sapiens byla i otázkou pro mne, dobrým dotazem na příhodném místě.

Stará dobrá angličtina mi rozezněla ušní membrány neobyčejně naléhavě. A zvláště samozřejmě onen důležitý otazník; odpověď na dotaz mrtvého Dána, shodou okolností záporná, mohla být

uskutečněna pouze velmi nepohodlně... a jen tak se ze slov stávají skutky... ale proklát si srdce nějakou starou kostí se mi ekvalovalo... přestože jsem u sebe neměl svou milou starou kudlici, znám z odborné literatury jistou nejzazší praktiku, používanou aztéckými princí v onom období fatálního zlomu, kdy jim Cortéz a jeho tlupa okovaných buranů rozbila čas: Ukousnutí vlastního jazyka a jeho polknutí končící zadušením... nahmátl jsem jazyk zubama, sevřel ho ve své bráně a podržel, ale příliš to bolelo, schází mi prostě výchova syna Slunce mimo jiné... piloval jsem tedy monolog při hledání příhodných vyztuženin pro pódium, ale pak mne zas rozesmála jiná bujná představa, že totiž co se týče lebky, kterou mladému muži při nesmrtelném monologu vložil do ruky geniální dramatik... měl jsem po ruce takovou rekvizitárnu, že by dramatik, známý také pod mírně homosexuální přezdívkou Labuť avonská, možná přestal skládat své lechtivé kusy pro potěchu statným řeznickým tovaryšům, ale nejspíš by v těžkém řevu dožil v nejbližším místním tehdejším blázinci.

A vidět tohle... nespokojil by se možná geniálně s jednou lebkou... scházel by mu možná tojflí cynismus idiota atomovýho věku, včetně vtípků... z úvah mě vyrušil už zmíněný víchr... uchopil nás, vynesl vzhůru, zakroužil s námi nad pecemi, kterým jsme dali, snad posledním pohledem, konečně sbohem, a pak jsme letěli... jako parta nebeských akvabel, bylo nás pět a najednou slunce hřálo a já, bratři a pobratimové, náhle opět spatřil Tvář a ta Tvář zářila, ale štěstí, které jsem v tom okamžiku cítil a které se mne zdálo ohromovat od tenkých vlásečnic až k míše, se náhle změnilo v úlek, protože s Tváří se něco stalo... a pak nevím... letěl jsem první, ale najednou vidím přítele Žraloka, letěl přede mnou, botama napřed... A to je konec.

A hlas mne opustil. Seknul jsem se nehtama po dlani a rozhlédl se. Byl večer. Pohnul jsem hlavou a uviděl slunce. Zapadalo. Tráva za našimi domy se v posledních paprscích leskla. Pak byla temná. Teď je tráva černá, řekl jsem si. Šel jsem k oknu a díval se ven. Snad jsem čekal na rituál přátelského mručení, ale to nezaznělo, někdo mě praštil do hlavy, někdo mě nakop, nebránil jsem se. Bylo by jen

v pořádku, kdybych dostal trochu po tlamě. Ale nechtělo se jim. Radši dones Ohnivou, řekl jsem stínu, který se nade mnou klátil. Tenhle muj sen byl dostatečně temnej a dlouhej, aby pohltil celej byznysovej den. A na Žraloka se nedostalo. A na studnu a její záhady taky ne.

EDIČNÍ ZPRÁVA

Sestra se prý Jáchym Topol „prezentoval jako zkušený spisovatel se zvláštním poetickým viděním skutečnosti“, už zde se objevil pro Topolovu tvorbu „trvale přítomný prvek společenské reflexe, reálný obraz je vždy přetvořen autorovou silnou imaginací, leckdy vytvářející až přízračně neskutečný svět“ (E. Gilk).⁹⁶ Geneze Topolovy románové poetiky byla interpretována jako „narůstání všudypřítomného zla“, čemuž „odpovídá i postupná proměna časoprostorových souřadnic: od kritického náhledu na polistopadovou transformovanou společnost s akcentem na divoké podnikatelské praktiky (*Sestra, Anděl*) přes sebezpytující obžalobu českého národa, který ve vyhraněných momentech moderní historie neobstál (*Noční práce, Kloktat dehet*), až po apokalyptický obraz věčného zla vítězícího napříč časem i místem (*Chladnou zemí*)“ (tamtéž). V poetice *Sestry* i dalších autorových románů byla znovu konstatována zásadní role jazyka, avšak tentokrát se stal jazyk dokonce „původcem zla, neboť bývá zneužit pro násilnou deformaci skutečnosti“ (tamtéž).

DOVĚTEK

Jeden z posledních kritických textů,⁹⁷ který se vrátil poznámkami k *Sestře*, byl publikován při příležitosti udělení Státní ceny za literaturu 2017 Jáchymu Topolovi za jeho nejnovější román *Citlivý člověk*.⁹⁸ Polemicky vzhledem k výše dokumentované kritické, literárněvědné i literárně historiografické hodnotové konkretizaci románu *Sestra* v něm vyznělo povzdechnutí nad tím, že je „neustále zmiňována jako klíčové dílo polistopadové literatury“, což bylo doplněno otázkou, má-li tento „automaticky opakovaný mýtus“ své opodstatnění (O. Horák).⁹⁹ Mytizace či kvazimytizace jakožto frekventované séma ve významové výstavbě *Sestry* tak byla ještě posunuta: kritika tu identifikovala mýtotvornou funkci kultovního generačního románu i v jeho metatextové existenci.

Z. Š.

96 Erik Gilk: Jáchym Topol: Kloktat dehet, in Fialová 2014, s. 490–498.

97 Ondřej Horák: Přijatelně divoký Jáchym Topol, *Lidové noviny* 30, 2017, č. 256, 4. 11., příl. Orientace, s. X.

98 *Citlivý člověk*, Praha, Torst 2017.

99 Horák 2017.

Takhle jsem míchal starý a nový slova.
(Jáchym Topol: *Sestra*)

Tento svazek představuje čtenářskou edici kriticky ověřeného textu románové prvotiny Jáchyma Topola *Sestra*. Román vyšel česky ve dvou odlišných autorských verzích v letech 1994 (488 tiskových stran) a 1996 (464 stran) v nakladatelství Atlantis. Tiráž v obou případech uvádí, že text k vydání připravila Milena Masáková, odpovědnou redaktorkou byla Jitka Uhdeová, autorem typografie Vladimír Nárožník, sazbu zhotovil Michal Uhde a knihu vytiskla brněnská tiskárna Spektrum. Na přední straně obálky byl použit výřez obrazu Černé Madony Čenstochovské, na zadní straně obálky černobílá fotografie kolejové trati od Karla Meistera.

GENEZE, PRAMENY A VOLBA VÝCHOZÍHO TEXTU

O genezi rukopisu *Sestry* autor v knižním rozhovoru s Tomášem Weissem *Nemůžu se zastavit* říká, že text vznikl během tříměsíčního stipendia v Německu ve vesnici nedaleko Kolína nad Rýnem v někdejším domě Heinricha Bölla (tj. v Heinrich-Böll-Haus v Langenbroichu): „Měl jsem první větu a byl mi jasný konec a poslední věta. Vždycky musím mít poslední větu, ke který se celým textem dostávám.“ Text se podle jeho vzpomínek začal odvíjet rovněž od názvů kapitol a postav. „Pak už jsem jen psal a chodil po lese. Najednou se

to začalo dít. Jak napsal Rimbaud: Šťasten s přírodou, jak se ženou. Pohyb na kole, plavání, chůze jsou prostředky, jak oživit obrazy a nechat je přirozeně usadit. Musí to mít rytmus.¹

Autor se zmiňuje o pozdějších škrtech v rukopisu v rozsahu asi dvou set stran.² „Tři čtvrtě roku po tom, co jsem v Německu skončil, jsem na tom v Praze seděl a vyškrtával a upravoval. Vždycky dyl škrtam, než píšu vlastní text. Můj velký poradce, člověk, jehož posudek byl důležitý pro to, abych knížku vydal, byl dnes už nežijící Sergej Machonin. Kdyby to típnul, tak to nevyšlo. Pak text četli ještě Jiří Brabec a Michael Špirit. Ti naprosto neuvěřitelně, aniž by se o tom mezi sebou bavili, zatrhlí shodně asi třicet míst, který se jim nelíbily. Ty jsem z knihy vyhodil.“³

Konečnou podobu dala textu pro nakladatelství Atlantis redaktorka Milena Masáková. Podle jejích vzpomínek byl text komplikovaný, „neuspořádané plynulé pásmo, takže bylo třeba ho nějak upravit pro grafickou podobu“⁴

Jak vyplývá ze slov Jáchyma Topola a dalších pamětníků, rukopis prošel před vydáním několikerou redakcí, více výtisků kolovalo mezi prvními lektory a poté se s připomínkami či návrhy úprav vracely k autorovi. Přesto se v současnosti žádné rukopisy, poznámky, korektury ani elektronické verze textu z této fáze vzniku románu nedochovaly či nenalezly. Podíl ani typ zásahů jednotlivých účastníků při tvorbě finální verze pro první knižní vydání tedy nedokážeme určit.

Krácení v druhém vydání

Druhá knižní verze *Sestry* z roku 1996, s totožnou obálkou, typografií, ba i ediční poznámkou, téměř ničím nedává najevo, že se od prvního vydání výrazně liší: v tiráži pouze uvádí jiný stránkový rozsah a informaci, že jde o vydání „druhé, upravené“. O charakteru ani funkci změn se však nic podrobnějšího nedočteme. Autor si z více než dvacetiletého odstupe pamatuje, že chtěl text zkrátit v pasážích, které se mu zpětně jevily jako nudné — například v první

1 Oba citáty viz Tomáš Weiss: *Jáchym Topol. Nemůžu se zastavit*, Praha, Portál 2000, s. 121.

2 Tamtéž, s. 120.

3 Tamtéž, s. 122.

4 E-mail z 3. prosince 2018.

kapitole.⁵ Celkem bylo vyškrtáno přes dvacet tiskových stran ve čtrnácti kapitolách ze čtyřadvaceti.

Škrty v textu a některé problémy, které zkrácením vznikly, analyzovala Martina Šulcková.⁶ Zevrubně porovnála obě verze, sumarizovala škrty („cca 40“ míst, zřejmě do nich tedy nezapočítala drobnější zásahy; v různocnění jich uvádíme přes šedesát) a popsala jak sémantické posuny, tak kontextové nesrovnalosti, které vypuštěním některých pasáží vznikly.

Šulcková názorně ukazuje, že v textu druhého vydání zůstaly některé výrazy, jména či motivy, které těsněji souvisejí s vyškrtnutými částmi nebo na ně přímo odkazují. Jako příklad uvádí dějové detaily z 6. kapitoly, mj. slova „zas zkoušel uzdvihnout ten kámen“ v Mickově „snu“, navazující na vypuštěnou větu „zkoušel sem uzvednout velkej kámen a nešlo to“. Ve 14. kapitole se objevuje věta „Coural jsem Květinovým městem jak Neználek a nebylo to dobrý“, která původně ve zkratce shrnovala vyškrtnutou pasáž o bloudění čtvrtí s ulicemi nazvanými podle květin a stromů; v 16. kapitole Kašpar Losín z Banatky parafrázuje píseň „Kuň bílý pádí větru vstříc“ a navazuje tak (i slovy „vim, teka vim slova songu tohoto“) na předchozí vypuštěný rozhovor s Potokem o významu jednotlivých slov odposlouchaných z písňových textů. Jedna z posledních vět 19. kapitoly („pejsk okolo mě pobíhal, ale ani neštěk“) a zejména část nadpisu 20. kapitoly „ZÁZRÁK SE PSEM“ odkazuje na pasáže o němém a netečném „Horákově laboratorním psu“. Ty autor z druhého vydání vyškrtal, nicméně slova z nadpisu a anticipující větu z předchozí kapitoly ponechal.⁷ Useknutím zdánlivě nadbytečných epizod tak vznikla nová slepá ramena, tentokrát bez souvislosti nejen dějové, ale i motivické.

Jiným typem přerušeno navazování je leitmotiv „svobodu nebo smrt“ z Potokova denního snění (15. kapitola) i básně (22. kapitola). V prvním vydání báseň asociativně vyrůstá také z obrazu v časopise (rovněž 22. kapitola): „V jednom byly fotky asi z nějakýho filmu. Stál tam kluk, na sobě měl tričko a na něm napsal Give me freedom or give me death. Proti němu tank. Byli na dva metry od sebe, dívali se. V okolí nějaký pagody s drácatama, náměstí, asi Asie. Z toho, jak byl ten tank ve šmouze, v pohybu, bylo jasné, že osádka se právě rozhodla a že kluk dostane to druhý. Na chvíli mě to vzalo. Ale je to jen film, máv jsem rukou.“ Vyškrtnutím tohoto odstavce se sice neporušuje návaznost

5 Rozmluva s Jáchymem Topolem 4. prosince 2018.

6 Martina Šulcková: *Dvě Sestry Jáchyma Topola? Souvislosti* 10, 1999, č. 3–4, s. 212–220.

7 Většinu uvedených příkladů uvádí Šulcková 1999, s. 217–219.

textu jako u odkazujících výrazů nebo explicitního opakování, ale přerušuje se volná motivická souvislost mezi snem, nalezeným obrazem a básní. Také tento typ vertikálních spojů je podstatný pro soudržnost celého textu.

Dnes už všechny motivace pro výpustky v druhém vydání nedokážeme zjistit (spíše můžeme některé vyloučit — podnět například nezvešel od českého nakladatele),⁸ zřejmě jich však bylo víc zároveň: kromě nespokojenosti, o níž mluví sám autor, to mohly být i hlasy kritiků a rádců, kterým důvěřoval; ostatně i v uznalých literárněkritických ohlasech opakovaně zazníval názor, že by románu prospělo výrazné krácení. Záhy také vyvstala praktická otázka, v jaké podobě a rozsahu knihu — do značné míry založenou na stylových, významových i formálních nuancích češtiny a znalosti historických a kulturních reálií — představit zahraničním čtenářům. Už první dvě cizojazyčná vydání z roku 1998 — německé a maďarské — patrně vycházejí z odlišných předloh: například pasáž o Horákově laboratorním psu, jež se objevila pouze v prvním českém vydání, německý překlad neobsahuje, maďarský ano.⁹

Různorodé podněty pravděpodobně vedly v roce 1995 i k výzvě, aby zkrácenou verzí z textu prvního vydání pořídil Michael Špirit, který byl už jedním z prvních čtenářů rukopisu *Sestry* před jejím vydáním a v roce 1994 knihu také uvedl proslavem v knihkupectví Seidl. O krácení textu jej podle jeho vyjádření požádal jak autor, tak překladatelka Eva Profousová pro zamýšlené druhé české vydání a zároveň pro překlad do němčiny.

„Vzpomínám si, že jsem tu ‚redakci‘ dělal rád, že jsem přitom vnímal smysl té činnosti a věřil jsem, že text *Sestry* by mohl být lepší, a uvědomoval jsem si přitom, že jsem text — i přes Jáchymova ujišťování o tom, že už to nějak proškrtané je, resp. bylo — vnímal při obou čteních (tzn. v roce 1993 v rukopisu a 1995 ve vydané knize) jako pracovní, vlastně nedodělanou, jen nadhozenou verzí, která ohromuje hlavně svým rozsahem. Možná za to mohl zážitek nad *Výletem k nádražní hale*, povídkou, která vyšla v RR 23 v roce 1993¹⁰ a já ji četl předtím, než se mi Jáchym ozval s prosbou přečíst si rukopis *Sestry*, a moc se mi líbila,“ píše o tom v současnosti Michael Špirit.¹¹

Výsledný Špiritův návrh krácení, který se zachoval v exempláři prvního vydání *Sestry*, však autor nakonec neakceptoval. Dilema „krátit, či nekrátit“ zřejmě vyústilo v určitý kompromis: přes třicet dílčích škrťů (nejčastěji v rozsahu odstavce nebo jeho části, ale i jedné několikastránkové pasáže v kapitole 6 ve vyprávění kostry Josefa Nováka) ze zhruba šedesáti v celém druhém vydání, jak je zaznamenáváme v různocnění, se kryje se Špiritovým návrhem. Avšak jeho nejrozsáhlejší výpustky z druhé poloviny knihy (například celé kapitoly 13, 19, 20; podstatně zkráceny měly být také kapitoly 18 a 21–24) se do druhého vydání nepromítly. Na těchto místech autor provedl více mnohem drobnějších škrťů (mj. epizod o Horákově laboratorním psu v kapitole 20 nebo o básníku Kaselovi v kapitolách 23 a 24). Výsledná podoba druhého vydání tedy na více než polovině míst pravděpodobně vychází ze Špiritovy redakce (respektive škrty jsou identické), ale jako celek jí neodpovídá. Otázka je, zda lze v případě druhého vydání hovořit o verzi autorovy poslední ruky — spíše se zdá, že šlo o (nejméně dvě) různé ruce s odlišným redakčním rukopisem.

Redakce v anglickém překladu

Dilema mezi prvním vydáním a vydáním zkráceným se odráží také v anglickém převodu Alexe Zuckera z roku 2000. Ten ve své poznámce¹² uvádí, že při hrubém překladu pracoval s prvním vydáním (vydání z roku 1994 uvádí jako originál i tiráž), ale nakonec po poradě s editorem a s autorovým vědomím zčásti přihlédl ke škrťům ve vydání druhém, a dokonce upravoval či škrťal i jinde: „Vzhledem k tomu, že text byl redigován lehkou rukou, jsme přistoupili k razantnějšímu, ale věřím, že prospěšnému krácení některých míst, zejména v případech zřetelných přehlédnutí, spojení a vět, které nedávaly smysl (zpětně ani autorovi), nebo látky anglickému čtenáři nesrozumitelné bez důkladných

8 Ústní sdělení Jany Uhdeové z počátku prosince 2018.

9 Viz *Die Schwester*, Berlin, Volk und Welt 1998, přel. Eva Profousová a Beate Smandek; *Nověrem*, Bratislava, Kaligram 1998, přel. Péter Koloszár.

10 Jáchym Topol: *Výlet k nádražní hale*, *Revolver Revue*, č. 22, únor 1993, s. 109–121.

11 Z vyjádření Michaela Špirita v e-mailové korespondenci z března 2019.

12 Alex Zucker: Translator's Preface, in Jáchym Topol: *City Sister Silver*, North Haven, Catbird Press 2000, s. vii–[x]. Z dostupných převodů (německého, maďarského, anglického, polského a slovinského) jsou tři doplněny textem překladatele. Ve slovinském vydání Nives Vidrih uvádí čtenáře do Topolova díla, v závěrečné poznámce k polskému vydání se Leszek Engelking vyjadřuje zejména k jazyku a intertextovým odkazům v *Sestře*. K problematice verzí a krácení se však vyslovuje pouze Alex Zucker v úvodu k překladu anglickému.

vysvětlivek, které by ovšem zničily účinek. Sám Topol mě povzbuzoval, abych používal klávesu delete.¹³

Text eliminovaný autorem se s tím, který vynechal Zucker, kryje jen zčásti — překladatel řadu vyškrtnutých úseků zachoval (například hned v první kapitole namísto šesti a půl odstavce vynechal pouze jeden), rozsáhlé autor-ské škrty přijal v pasážích, jejichž pochopení závisí na znalosti české nebo evropské historie a kulturních reálií (například v 6. kapitole dlouhé vyprávění kostry Josefa Nováka plné smyšlených historek o pražských židovských spisovatelích a „Adince“; v 8. kapitole odstavec, v němž vystupují „ajatolah aba Vaculiah“ a „aba Placiah“), a v tomto směru šel mnohem dál (například v 8. kapitole vynechal Hadrabovu píseň Kde domov můj? — parafrázi národní hymny obsahující výčet českých komunistických věznic;¹⁴ v 11. kapitole pasáž o profesorce Poselové; v 15. kapitole zmínku o Janu Hančovi; ve 20. kapitole Potokův chagallovský sen atd.). Zucker delší (minimálně jednodstavcové) škrty publikoval ve svém překladu na webu nakladatelství Catbird Press (dostupné z: catbirdpress.com/firstchaps/cuts2.pdf).

Ač překladatel ve své poznámce na nedůslednosti krácení v druhém českém vydání výslovně neupozornil, ve výsledném anglickém textu je korigoval. Někde rozsah škrty upravil s ohledem na celek, tak aby byly návaznosti zachovány: V Potokově snu o komentované prohlídce v osvětimském mořích kostí ponechal z rozsáhlé vyškrtnuté pasáže na konci jednoho odstavce první větu o Bohlerově nevolnosti,¹⁵ na niž pak v zachovaném textu navazují slova: „Pak zas zvracel Micka a Bohler plakal a David klečel.“ Jinde naopak Zucker odstranil nová „slepá ramena“: například Potokovo bloudění po Květinovém městě ze 14. kapitoly vynechal ve shodě s autorem a v navazující pasáži přejmenoval Květinové město na Jižní město (to se v textu vyskytlo už dříve). Nadpis 20. kapitoly zkrátil ve shodě se škrty v textu atd.

Zuckerův překlad tedy představuje pokus o střední cestu mezi oběma vydáními, a navíc je novou zkrácenou verzí. Škrty zčásti sledují významovou koherenci, zčásti jsou vedeny ohledem ke čtenářstvu z jiného jazykového a kulturního okruhu.

Volba výchozího textu

V české edici můžeme vycházet pouze z verzí, které vyšly z autorovy ruky. Z porovnání obou autorských redakcí vyplývá, že první vydání z roku 1994 je textově i významově soudržnější než vydání druhé. Proto je volíme — po dohodě s autorem — jako výchozí text.

Pro edici Česká knižnice je rovněž podstatná okolnost, že v této podobě román vstoupil do literární komunikace a hlavní vlna české recepce a kritická reflexe textu, o níž zde pojednává komentář Zdeňka Šandy, reagovala právě na první vydání.

Veškeré škrty a několik drobných kontextových změn, jimiž text v druhém vydání prošel, zaznamenáváme v různocnění.

JAZYK, STYL A EDIČNÍ ÚPRAVY

*Bejt vopatrnej!
Dávat si bacha na svuj jazyk.*

Obě vydání *Sestry* jsou opatřena totožnou nesignovanou stručnou ediční poznámkou tohoto znění:

„Ediční příprava respektuje autorův záměr zachytit jazyk v jeho nesoustavnosti a vykloubenosti. Časté odchylky od běžné normy — hlavně kolísání ve výběru spisovných a různých variant nespisovných tvarů — v rovině pravopisné, morfologické, syntaktické i stylistické (psaní přejatých slov, př.: *bůvol*, *Medůza*, *kultúra*, *komiksy x katolíků*, *metoda*, *ethnický* ad.; užití velkých písmen; kolísání v akuzativu *ji — jí*; ve tvarech adjektiv: *mýho dobrého*, *je takovej malý*; *sem*, *sou — jsem*, *jsou*; komolení slov atd. — pro nedostatek místa uvádíme jen ilustrativní příklady) představují prvek autorovy poetiky, jsou součástí jazykové hry, charakterizují postavu nebo prostředí. Platná pravidla jsou přítomna v pozadí za textem, protože jen díky existenci normy je možné její smysluplné překročení.“

Přestože přesvědčení o funkčnosti většiny jazykových odchylek či aktualizací v *Sestře* sdílíme, existence platných pravidel a normy „za textem“ není jednoznačná. Právě v době vzniku a dokončování knihy se pravopisná kodifikace měnila: v roce 1993 vyšla po 36 letech nová *Pravidla českého pravopisu*, která vyvolala četné diskuse i spory. Některé body se prosazovaly a ustalovaly postupně a nebyly vždy v navržené „základní“ podobě akceptovány (zejména

13 Alex Zucker: *Translator's Preface*, s. ix. Překlad citátu D. I.

14 Skutečným autorem těchto veršů je básník a performer Milan Kozelka. Báseň vyšla jako součást *Motáků z vězení Milana K.* v samizdatovém časopisu *Vokno*, 1980, č. 3, s. 29–31. Za tento údaj děkujeme Petře Loučové.

15 Jáchym Topol: *City Sister Silver*, s. 105.

kvantita či psaní s/z v přejatých slovech a změny v psaní velkých písmen), v některých oblastech není norma ustálená dlouhodobě nebo zřetelné pravidlo ani neexistuje (psaní spřežek). Pole pravopisných dublet a s tím i pole pro redakční sjednocování se postupně rozšiřuje. Jak ukážeme dále, Topolův jazyk nejvíce kolísá právě v oblastech, v nichž kolísá norma.

Zatímco ve své — ve vztahu k pravopisu poněkud vypjaté — době ediční poznámka zaštiťovala jazykové inovace a nestandardní prvky textu, jímž autor jako prozaik knižně debutoval, dnes k *Sestře* přistupujeme jako k dílu prověřenému časem. Topolův text nenastoluje novou normu, ale opakováním některých prvků či postupů si vytváří vlastní vnitřní paradigmatu. Spíše než o pravidlech bychom mohli hovořit o pravidelnostech v porušování pravidel.¹⁶

Ediční zásada

... nechte ho bejt... ten dělá pismuny,
ty budu potřebovat [...]

„Čeština vybuchla spolu časem,“ říká vypravěč. Jazyková exploze, jak ji ztvárňuje autor, nespočívá jen v odchylkách od normy nebo v jejím rozkolísání. Nejenže se tu mísí různé podoby a časové vrstvy literární a mluvené češtiny, ale jazyk už není jeden, v řeči se uplatňuje mnoho jazyků, norem či úzů naráz.¹⁷ Jak to komentuje Potok: „a opět mě začínala brát mluva, potkával jsem lidi... po celoživotní výchově v ateismu mj. začínali tahat nová slova ze slovníku všude rozlezlejších sekt... byly to těžké a vážná slova, sudba, pokání, trest... a některý mladý lidi míchali kralický výrazivo s jazykem kytarovejších kapel... sory vole, vazbíš tu a už ses pokal?... slyšel jsem jednou... a do mezinárodního narkomanského slovníku tu a tam někdo přihodil až protektorátní argotici, a ze všeho lezlo marxistický pitoresko jako sláma... tohle je epesní

megadžoint, až se ti rozlehne nástěnka... pochytil jsem obrat, či obraz... a taky angličtina, ta latina komunit dneška... byla to broukn ingliš... a broukn ček... rozbitej jazyk a z jeho malomocenství snad rostl nový pocit, nebo naopak, nevím... v každém případě šlo o zrychlení.“

Současná norma, již zachycují *Pravidla českého pravopisu* (Academia 1993), dále rozvíjená a doplněná v *Akademické příručce českého jazyka* (Academia 2014; online dostupné z: prirucka.ujc.cas.cz), má v tomto textu jen dílčí, omezenou působnost a lze ji vztáhnout jen na jednoznačně formální pravopisné a gramatické jevy (například některé případy mluvnické shody podmětu s přísudkem, v nichž se nemění zvuková podoba textu). Většina „chyb“, „odchylek“ či „deformací“ se však může podílet na zvukové, rytmické nebo sémantické výstavbě textu a na napětí mezi tím, jak se mluví a píše (to se projevuje na všech rovinách výstavby *Sestry* od označování hlásek písmem až po posunutí funkce některých interpunkčních znamének). Některé jevy navíc vycházejí z pravopisné, gramatické nebo výslovnostní normy jiných jazyků (například nesystematické kumulace velkých písmen u některých jmen či názvů).

Obecná ediční zásada, kterou jsme zde přijali, se do značné míry shoduje s mottem této podkapitoly i s původní ediční poznámkou: zachovat zvukovou a rytmickou podobu výchozího textu a všechny jevy, které mohou nést význam nebo se podílet na sémantické výstavbě celku. Máme-li v tomto bodě pochybnosti, ponecháváme původní znění. Zásahy se snažíme omezit na ostatní jevy, které se z hlediska celku jeví jako nefunkční, nezáměrné a náhodné, případně jde o zjevný omyl přepisu (záměna tvarů *jsme* a *jsem* zřejmě z větné souvislosti; neukončení koncovky typu *slova, co sou v dětské říkáčkách* nebo *spousta staré i nových známých*, *By to Jednoočko* namísto *Byl*; nezáměrně deformované koncovky jako *jeho dospívajících synů, to by sem jim zamlouvalo, hraje gotesa* či *Kde domův můj*; zdvojení spojky *a* ve spojení *a šeptali a a řvali smíchy a telefonovali a faxovali a šlehali si a kuli pikle a hrabali*). Není-li přepsání takto zřejmé a oprava mění zvukovou podobu textu i význam, zaznamenáváme ji v emendacích, konzultovaných s autorem.

Na následujících stránkách se pokusíme k hranicím funkčnosti či nefunkčnosti ostatních jazykových specifik textu přiblížit tím, že výstavbu a jazyk *Sestry* popíšeme. Začneme od celku a jeho koherence a poté budeme postupovat po jednotlivých jazykových vrstvách, jejich pravidelných i méně pravidelných odchylkách od normy — ovšem stále se zřetelem ke stylu a významové výstavbě celku.

16 O pravidelnosti jazykových odchylek hovoří též Soňa Schneiderová ve stati Topolův román *Sestra* a jeho jazyk, in *Otevřený rány. Vybrané studie o díle Jáchyma Topola*, ed. Ivo Říha, Torst, Praha 2013, s. 140.

17 Petr Mareš ve své stati o spisovnosti a nespisovnosti v *Sestře* napsal: „Zmíněnou jazykovou diferencí nelze přímo vztahovat k tradičně chápaným strukturním jazykovým útvarům, spíše můžeme uvažovat o plurilingvistu v bachtinovském pojetí.“ Viz Petr Mareš: „Tajně a otevřeně jazyk“. Spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola, in Říha 2013, s. 135.

Výstavba: rozvodněný potok

[...] voda mezi kamenama a kamínkama plynula
po písku dna a nad ním, urputně tekla do neznáma
a byla pořád stejná a měnila se... opakuje se to
a mění, někam to de, jako řeč a jako čas.

O jazyce se v *Sestře* často píše, mluví a z řeči je utkána — stejně jako vyprávěč a protagonista Potok. Jeho mluvící jméno, či fikce jména,¹⁸ není jen hláskovou variací příjmení Topol. Vyjadřuje sémantické gesto, sjednocující stavebný princip, jak jej přibližuje autorova vzpomínka na část dětství v Poříčí v Posázaví: „Uvědomuju si, že rozvodněnej potok prosákl léty až do mého způsobu psaní. Moje psaní je průzkumem naplavenin v meandrech. Je to stejné dobrodružství jako tenkrát s partou. To jsme s bráchou, bratrancem Čestou, Šindou, Milanem a Pavlem — vesměs klukama o pět deset let staršíma než já, kteří už tou dobou hulili rákosí, kradený cigarety nebo vajgly — prolízali naplaveniny po povodních. Motali jsme se v povodněmi do neznáma prodlužovaných a všelijak zkroucených slepých ramenech řeky Sázavy a sledovali potoky, který z ní někam vytékaly, většinou se.“¹⁹

Potok a naplaveniny, slepá i jiná ramena, proud i záplava vystihují výstavbu *Sestry* i styl vyprávění.²⁰ Přestože se taková metafora může zdát vágní, poměrně názorně vystihuje typ koherence tohoto textu. Implicitně byla táž představa přítomna i v kritické odezvě, která hovořila o slepých ramenech vyprávění, a také nám posloužila při úvaze o volbě výchozího textu.

Řeč: tok — jazyk: dno

*Někdy když mluvila, spisovně a řádně,
ujela jí koncovka. Někdy polykala spojky.
Pár slovesům vytrvale ukopávala čárky.*

V *Sestře* se setkáváme s mnoha stylizacemi mluvené, spontánní řeči, pod jejímž proudem však stále prosvítají — a někdy z ní přímo vyčnívají — různé podoby psaného, převážně spisovného, někdy knižního jazyka.

Ústní i písemná tradice se stále zpřítomňuje četnými, více či méně nápadnými odkazy na lidovou slovesnost a folklorní útvary, na jazyk bible i na mnohá díla českého a světového písemnictví. Mísením mluvené řeči a literárního jazyka — češtiny a jiných jazyků, starého a nového, vysokého i nízkého, prózy, verše i dramatu — v jednom řečovém proudu vyprávěče v první osobě navazuje Topol na autory, kteří psali skazovou formou, v české linii to je kromě Jaroslava Haška například Jakub Deml či Bohumil Hrabal. Komentáře k edicím jejich děl nám mohou posloužit jako vodítko při úvaze o funkci některých interpunkčních znamének ve vztahu k sémantice a rytmu prózy v *Sestře*. Na jiných, zejména nižších rovinách však můžeme vyjít pouze z tendencí a pravidelností, které vytváří text sám.

Hlásk a písmeno: kvantita a kvalita

*Koukám na písmenko zblízka, z vočí mi pořád
teklo... ono to bylo ř! Nabodeniček se lehce chvěl...
a já byl zas chvíli šťastnej, protože sem pochopil, že
to je muj poklad, dyť nikdo jinej než Češi tohle
písmenko nemá, to je náš národní majetek, vzácnost
i svátost! Kdo neoperuje s ř, je cizák a šovinista!*

Jazykový a stylový mix v *Sestře* je mimořádně nasycený už na základní zvukové a grafické úrovni. V hláskové instrumentaci se vyskytují zřetelné znaky mluvenosti, jako je krácení nebo protahování samohlásek, typicky ve slově *vyjímka*, *vyjímečně*, jinde *mam*, *nehram*, *sme přátele*, *histórie*; protetické *v* — *von*, *voddaný*; vypouštění písmen — *podte*, *natáh*, *vzali sebou*, *ztlelý* apod. Délky jsou někdy zaznamenány způsobem, který zveličuje specifika psané češtiny a jejího pravopisu: s oblibou (ale ne vždy) jsou slova přejatá

18 Na smyšlenost jména se upozorňuje i v rámci fikce; viz Potokova promluva o divadelních inscenacích: „Jednu skicu, co dávali v nějakým zastrčeným koloniále, jsem dokonce napsal. Ale pod svým jménem, takže to nepoznala.“

19 Weiss 2000, s. 7–8.

20 Na hlubší význam jména Potok upozornil Petr A. Bilek. Ve vyprávěčovi spatřuje „Princip, nikoli Charakter. Kolísá, stejně jako kolísá nejen autorův jazykový úzus“ — viz Petr A. Bilek: Topolův román ... uličnický..., in Říha 2013, s. 45.

nebo reprodukována z cizích jazyků i zvukomalebná citoslovce přepisována pomocí exkluzivně domácího ů s kroužkem: *ar jů džapanís, búvol, búvolí, frizúra* (ale i *frizúra*), *halelújá, iglů, kultúra* (i *kultura*), *kultúrni* (i *kulturní*), *medůza, medůzovitá, tú tú*. Zdomácnění mohou posloužit i jiné grafémy češtiny, například ň ve fonetickém přepisu *hedlajnňůvs*. A českou grafiku lze zdůraznit i negativně, okázalým ignorováním některých jejích grafémů: *protože sem Čech! A to je něco! To už ve svjetě šakra něco znamená!* Vedle pravopisného počestování jsou přejatá slova opět „zcizována“ či „odčešťována“ zachováváním původní skupiny *th* (*katholický, metoda, theorie*) nebo jejím vytvářením (*khapitalistický, MontheK, Kaphulet*).²¹

Zároveň autor tvoří směsi buď z cizích jazyků (němčina + francouzština + angličtina + slovenština + polština + ruština + romština + maďarština + japonština + další = kanačtina), nebo z prvků různých českých a moravských nářečí (mluva Losínů z Banatky). Ani v tomto případě pravopis není pouze fonetický, a tedy zjednodušený, někdy je naopak přepjatý (*flaksi jakésy pochroustal*).

V cizojazyčných či makarónských pasážích se vyskytují zkromoleniny nebo odchylky od pravopisu či gramatiky všech zapojených jazyků, například *opidda opiddum, puera pulchrum* (namísto *oppida oppidum, puerum pulchrum*); *štráse; Kajne problém!; ženštína; Ž se k vu parle ček* apod. (více viz překládací vysvětlivky). Někdy je pouze napodobována zvuková představa o určitém jazyce, jako v případě smyšlené maďarštiny: *bezpelěšřvéketil! řval Maďar*.

Zápis hlásek a samohlásek se tedy výrazně fonetizuje, jinde se však pravopis vymyká kontrole, bují, komplikuje se a přehání. Pravopisná podoba není u téhož morfému či slova nikterak unifikována na různých místech textu, dokonce ani u jednoho mluvčího, ba ani v jedné promluvě.

Délky kolísají v předponách (*vyhrůžně, učinkuje*), základu slov (*nepřijemně, mihaly, vyjádřovali se*, opakovaně *lahev i láhev*), příponách (*vařící voda*) i koncovkách, nejčastěji v akuzativu zájmena *ji/jí* či *ni/ní* (*Ty ji znáš... mluv!*; proti tomu *co jí nemá* apod.), u různých mluvčích i ve tvarech *hoši/hoší, židi/židí, cikáni/cikání* apod. nebo ve jméně *Benjamin/Benjamín* (první v Davidově řeči, druhá v Potokově vyprávění); v zakončení sloves: *Něco tuším, ale nevím nic*.

21 Stejně či obdobné případy uvádí Soňa Schneiderová, jejich opakováním podle ní Topol „záměrně vytýká rozpory v jazyce“ — mj. mezi pravopisem a výslovností — a zdůrazňuje dichotomie spisovnost–nespisovnost, psanost–mluvenost. Viz stať Schneiderová 2013, s. 140.

U přejatých slov s příponou *-ón* se téměř systematicky zachovává délka (*balkón, balón, citrón, karfiól, kordón, medailón, vagón*). Objevují se i pravopisně nenáležitě, avšak vyslovované délky *dalajláma, delíria, mýtický*, či naopak zkrácené formy *agonie, Nubijci, petunie, sudánskej, tragedie* či kolísání *babylon/Babylon/babylón/Babylón, medicina, medicínsky, medicínský/medicinský, modní/módní*. V jednom souvětí se objevují podoby *bušido* i *kendó*, ač je komponentem obou slovo *dó* (japonsky „cesta“).

Také kvalita hlásek v některých slovech či jejich výskytech odráží výslovnost ve slovech domácích (*lecos, moch bys umřít, porát*) i přejatých: *Afgánec, byznysmen, foajé, instytutů, lejr, lumpeproletariját, neandrtálec, pikap, roker, sleng, snejpři, stryptýz, týnejdžr*; někdy nedbalou (*dánčina, úřeničina, mebránu, setsakramenský*), případně nářeční (*s Ostravi*), různě aktualizovanou (*dochtorát, Džaponci, hipízácký, hymermangán, měštětín*) či hyperkorektní (*nevzpěčuji*). V textu se objevují nekorektní podoby zachycující výslovnost: *zbal nákou, skazka* (jinde v textu též *zkazka*), *sebou* (namísto *s sebou*), *strhaná* (ve významu *ztrhaná, unavená*), případně i starší způsob psaní (*s krku, rovněž skazka*).

Všechny tyto jevy a nejednotnosti zachováváme. Opravujeme pouze tato místa: *Shlédnout hrobky českých králů* → *zhlédnout*; *teď jsem slezl vysokou zeď* (ve významu *vylezl nahoru*) → *zlezl*; *mně to začíná bavit* → *mě*; *na mě bylo* → *mně*; *Vymýst tu špínu* → *Vymíst* (i ve shodě s jiným místem textu: *vymíst by se měli*); *Ani garážema, ani žádným mřížovým, ani vchodem pro služebnictvo* → *mřížovým*. Opravujeme též ojedinělé psaní *Suká hárá* → *Suka* (všude jinde u téhož mluvčího je jen tato podoba). Dále upravujeme *koštála* → *košťála*, *nákej vrah* → *ňákej, nihdá* → *nigdá, Nídrlander* → *Nýdrlander, stípko* → *stýpko*.

Slovotvorba a tvarotvorba

Vy jste mi pořád lhal, pane Potok... ta vaše slova... nuta, natana, chjura, malka... ten váš totok, dakun, zdvihák... já prošel všechny slovníky, ta slova neexistují... Cha, Šviháku, teď už sou!

Při fonetizaci a deformacích pravopisu se slova proměňují — přibírají další významy zvukově blízkých morfémů nebo slov: *Berlun, Čaučesku, Čembrlej-nem, Čěška, Mezilavorie, Dormut, Pijus, Ponořany, Sontrágová, Šaloman, Švejch, Visental, halelújá, homonuklové, kalvaristi, komenisti, pokromy, singumaty,*

šinkanzen, tufu, žreluky, o Lajbnicovejch nomádách apod. Samozřejmě je přejímání slov z angličtiny (*bamové, gany, kap, vrestleři, tohle už je vest*) i ruštiny (*Bog, padrug, padruga, vrag, děngy, oděžda*). Jindy jsou slova nově tvořena nebo tvarována pomocí neobvyklých či „nepatřičných“ zakončení: *byznysa, vysílat grotessky, stanovil jsem ekonomu, firma firm, pomoz, žigulu*, nominativ plurálu *stejný zvěři, drahokameny, oslíny, poetuny a malovy, démoní šepot, Reklamice, inkredibální, Ralfo Valentino Belmondovič* apod. Ve vyprávění hrdinských skutků se vyskytují archaismy nebo knižní výrazy (*hedváb, vojště, opovědný list*), vzácně i přechodník (příznačně v nepatřičném tvaru): *ptá se Eleonory král Krongold a mračíc se ukazuje na Ondráše*. Také archaismy stylově kontrastují se svým okolím (*nějakej umaštěnec [...] rozjížděl snídání*).

I na morfologické rovině se mísí různé styly tvarovou disharmonií (*je takovej malý a šilhá; na tom drátu zašitým v kůži a dotýkaném samotným Papou*) nebo čistě pravopisným ztvárněním tam, kde stylové odlišení ve zvukové podobě neexistuje (*ať tvý synové pokoří jařmem kmeny; byli celý obalení bahnem; starý zlý vlkodlaci* apod.).

V celém textu jsou časté případy shody podmětu s přísudkem podle smyslu (*tyhle spešl forsís prostě zahodili občanky, změnili totožnost, některý určitě i ksichty, a rozpustili se v davu*), a to i u podmětu v mužském neživotném, ženském nebo středním gramatickém rodě použitým pro pojmenování osob (*typy se rojili v rozích; byli tu i pirani; a jen velký zvířata triby měnili podle uvázení*). Životnost nebo rod totožného podmětu v sousedních větách se opakovaně proměňuje (*když se kmeny byznysem nutným k přežití mísily... a kradli si prachy i slova; dvakrát se mění rod podmětu v pasáži Chtěl sem si ty písklata, který se teprve teď pořádně rozvřeštěly, líp prohlídnout [...]. Pištěli eště víc a legračně komíhali holejma krkama [...]. Byly tak malý a roztomilý*). O kostře Josefu Novákovi se střídavě hovoří v mužském (*kostra Josef Novák se zastavil* apod.) a ženském rodě (*řekla kostra Josef Novák*). V rámci obecné češtiny se s neutrem v množném čísle zpravidla pojí sloveso s koncovkou -y: *Dvě zrzavý psiska lízaly vlhký kameny*.

Koncovky opravujeme u evidentních přepsání (viz výše), a navíc ojediněle u podstatných jmen a sloves, pokud tím nezměníme ani zvukovou realizaci, ani význam či stylový příznak: *různý kmeny, ale byly to většinou tribi → triby*. V jednoznačných případech shody přísudku s podmětem v ženském a středním rodě plurálu měníme měkké -i na ypsilon; v mužském životném rodě plurálu naopak: *v těch studenejch krysích činžácích nebyli žádný dobrý svobodný zvířata, oslové i krávy šly na převýchovu do oslínů a kravínů → nebyly žádný dobrý svobodný*

zvířata, oslové i krávy šli. Anebo: *Věděli jsme všechno o pohybech otrokyň [...]. Svíjely se pod naší tíhou a tušili, že to už je smrt. → tušily; byly to zrzavci s kusadlami... → byli*.

Hranice slov

Mluvili jsme pořád tou francouzočeštinolaosoruštinoindocínštinou [...]

Podobně jako autor při evokaci nedbalé řeči nebo při změně tempa zachází volně s předěly mezi větami, přesouvá obvyklé hranice slov. Na jednu stranu se v textu objevují jakési slovní slitiny *bezeslova, donenávratna, pocem, prosimtě, skoronormální, vkladu, vodedneška, unasnamisterseříká, jakobych upad, šestisíc sedumset deset*, na druhé straně se mnoho běžných spřežek píše zvláště (v *mžiku, po pravdě, na čas, za své*) — ovšem se systematickými výjimkami (*vtom*) a někdy alternujícími dubletami (*čertví jestli i čert ví, jestli; kdovíco, kdoví co i kdo ví, jak; na padrt i napadrt; vedví i ve dví; více méně i víceméně; z blízka i zblízka; z dálky i zdálky; za živa i zaživa* atd.). Oddělené psaní někdy zdůrazňuje význam každého jednotlivého slova (*na tvrdo na tvrdým; Romantika vždy a ve všem, ale ve stoje*), může naznačovat falešnou etymologii (*žen šen*), evokovat minulost (*Zdravím vás ve spolek a ať žije fyřer a tisíciletá říše!*) nebo pravopis původního jazyka (*fan klub*), může měnit tempo (*no jo i nojo; che che, ale chichi*). Obecně tato nejednota zřejmě zčásti odráží i rozkolísanost normy samé a určit hranici mezi záměrností a nezáměrností neumíme.

Na spřežky, které v běžném sdělování považujeme za čistě pravopisný jev a jejichž dublety konvenčně sjednocujeme, se zde díváme jako na jev na pomezí slovo tvorby, syntaxe, stylistiky a metricky, a proto zachováváme autorův úzus i v podobách, které neodpovídají současné normě (*mj. na truc, v kleče, ve stoje, v skrytu, ve spolek, na místě; proti tomu odvěkú*). Respektujeme také nerozlišování významových rozdílů mezi výrazy *při tom* a *přítom* a ponecháváme frekventované psaní *potom, co* (například *krátce potom, co utek svůj starý mámě*).

Nezasahujeme ani do spřahování nebo splývání slov v proudu řeči. Bez spojovníku (toto znaménko se v textu takřka nevyskytuje, s výjimkou asi deseti případů připojeného -li u slovesa a jedné osamostatněné předpony *pa-*) ponecháváme složeniny se souřadně spojenými komponenty jako

balkánskougrofinskolesní romský typy, ukrajinskovietnamskolaoskočeský samurajský meče, francouzočeštinolaosoruštinoindočinštinou, MLÍKOMLÍK apod. Stejně tak zachováváme bez spojovníku výraz *polo a čvrto henry milerové* nebo *holka, nejvic patnácti šestnáctiletá*.

Mezeru rušíme pouze v případě, kdy náležité psaní dohromady orientuje čtenáře v syntaktických vztazích ve větě: *prostor náměstí vyplňovali okolo stojící lidé* → *okolostojící*. Obdobně pro jasnost významu v příslušném kontextu rozdělujeme výraz *půlhodiny (nevobracíš stránky, už půlhodiny* → *půl hodiny*) a ojedinelé *komu je co potom, že* → *po tom, že*.

Vlastní jména, velká a malá písmena

... nikdy nečetl ani větu z *Foglorá, ani Landona, ani Kcharala ben May, nevěděl nic o lidském kmeni* [...]

Vlastní jména označující postavy nebo prostředí mají pro významovou výstavbu tohoto románu zvláštní důležitost.²² Tomu částečně odpovídá i jejich pravopis a variabilita.

U hybatelů děje včetně vypravěče (Potok, Černá, Malá Bílá Psice, Bohler, Micka, Žralok, Švihák, Lovec) převažují přezdívky, které mají charakterizační i symbolizační funkci. Křestní jména těchto postav většinou neznáme (výjimkou je David, jeho bratři i jeho družka Helena, kteří mají v příběhu výlučné poslání), u Psice se vyskytuje jen sporadicky (Bára/Barbora), o pravém jménu Černé nemá vypravěč ani čtenář jistotu: mohla by se jmenovat Eva/Evka, Marta nebo Marie (vše jména s kontrastními biblickými konotacemi). Titulní pojmenování *Sestra/sestra* má výraznou kompoziční roli: hledání sestry je základní dějovou motivací a sestra jako symbol spojuje několik ženských postav i podob lásky: (Černou) Madonu, Královnu Kanaků, sestru Marii (jinak též Marii Cosetu či Márii Annu Fátimu Cosetu), sestru Asmorgas, sestru Samaritas/Samargas, Laosanku/Lau a především Černou. Její přízvisko splývá i s pojmenováním baru — výchozím bodem setkání a dějových zápletek — ani

jeho jméno však není ustálené (*U Černý / u Černý / Černá*).²³ Proti mnohovětrnosti a proměnlivosti titulní sestry a jejich jmen stojí typizující jméno kostry Josefa Nováka, kterého charakterizuje také jeho žvanivost a způsob vyjadřování, který se později ozvěnou vrací u jiných bodrých a zlověstných typů, jako je Pepan nebo Burda.

Zástupný a často i symbolický až magický význam mají pojmenování dalších skutečností a prostředků: *Elixír, Gama nůž, Incestní bomba, Kanál, Magistrála, Ohnivá voda* (jinde jen *Ohnivá* či *Voda*), *Organizace, Skládka, Smlouva, Zvěst, Zpráva, Zóna*. Jako individuální či symbolická jména jsou chápána i označení *Harlekýn, Hejkal, Polednice*, někdy toto pojetí kolísá podle kontextu: *Svatá i svatá, Syn i syn* (o Vojtěchovi), *Varana, nebo Ljubita* i zobecněle *varana i ljubita*.

U víceslovných přezdívek se objevují různé způsoby zápisu. Výsadní postavení mají dvě postavy s nadpřirozenými schopnostmi a vykupitelskou rolí (obě se stávají zástupnými oběťmi): *Malá Bílá Psice* a *Zázračný Doktor Hradil*. V přezdívkách epizodní postavy Tání *lvice Elsa* se však píše malé *l* (jen zástupně *Lvice*). Pouze první velké písmeno mají jména v mytologizujících pasážích: *Žlutá žena, Vlčí dítě, Krvavý nůž, Sestra pásowce*; opisná jména typu *Ten, který je na mnoha místech, Ten, který skáče*. Označení *Ten, který pase* pro Tomáše je variováno někdy s malým písmenem: *ten, co pase*, jednou je povaha vlastního jména naznačena namísto velkého písmene absencí interpunkce: *jsem tu spokojenej, ten co pase taky*. Obdobné názvy skupin se liší podle toho, zda obsahují další vlastní jméno nebo výraz úcty: *Lid boje, Lid knihy, lidé Tupého nože, lidé Sedícího býka, Lidi Víry*; tomu se vymyká pojmenování *Lid Sekery* a neustálené psaní *kmen Probodaných n/Nosů*.

Velká písmena se kumulují také v některých pojmenováních *Divoký Východ* (proti téměř důslednému psaní *východ, západ*) či *Domy Družby Pro Umělce*, proti tomu *Chaty tvůrců* jsou psány běžným pravopisem.

Historicky doložitelná jména osob či národů nebo míst jsou v románu většinou nějak deformována či pravopisně degradována. Prvním případem je pojmenování *aba Vaculiah* či *aba Placiah* — vytvořená z příjmení dvou vůdčích postav českého kulturního disentu Ludvíka Vaculíka a Petra Placáka. Fonetizována jsou jména zeměpisná (*Maču Pikču, Ukrajina*), názvy výrobků (*Volsvagen*) i jména osobní: *Bódlér, Brojgl, tajhleten Fluser* (u jiného mluvčího

22 O různých funkcích proprií ve výstavbě smyslu a stylu psal v souvislosti s prózami K. V. Raise, Karla Čapka a Ladislava Fukse Karel Hausenblas: *Vlastní jména v umělecké literatuře, Naše řeč* 59, 1976, č. 1, s. 1–12.

23 Podle Jáchyma Topola byla předobrazem tohoto místa kavárna Marathon v Černé ulici na Novém Městě.

však *Flusser*), *Honekr*, *Lýbie* (vedle *Libye*), *Mesijáš*, *Miloš* (namísto *Miłosz*), *Musolini*, *Paulka Pořízková*, *Prochaska* (na jednom místě i *Procháaska*), *Rimbó*, *Šehrezáda* apod. Ani v propriích převzatých z reality autor zásadně nepoužívá spojovník (*Coca Cola*, *Kim Ir Sen*, *Karl Marx Stadt*). Jména tyranů jsou s oblibou „dekapitalizována“ a zobecněna k pojmenování nepřátelských skupin: *stalingové*, *gotvooldi*, *hitleri*. Stejný postup se uplatňuje při charakterizaci pomocí jmen spisovatelů: *henry milerové*, *ty starej foglare*, *místní vijon*.

V karnevalové přehlídce zkomolenin a odchylek se pak může skrýt i jméno skutečné — například příjmení a jednání *majora Mrkvici* se shodují s tím, co o jednom svém vyšetřovateli StB vypráví Jáchym Topol v životopisném rozhovoru.²⁴ Maskování jmen a reálií odpovídá i Potokově formulaci vlastní básnické poetiky: „Něco jsem myslel vážně, tak jsem to poschovával do dalších slov.“

Deformována či pravopisně umenšována jsou i jména posvátná: *Bog*; *napadnutej duchem svatým*; střídavě (zhruba podle toho, zda jde o čistě posvátný, nebo obchodní kontext) s malým a velkým písmenem se píše *Buddha/buddha*.

Neustálený je způsob zápisu pojmenování příslušníků různých národů, náboženských a antropologických skupin. Kolísá psaní *Žid/Židovka/žid* (ve výčtu jiných národů velké písmeno, v osvětimském snu důsledně malé — převážně v promluvě Josefa Nováka, v jehož řeči se vyskytují s malým písmenem také výrazy *germáni*, *cikáni*; ale také v Potokově vyprávění), proti tomu jako výraz úcty v Bohlerově řeči se objevuje nestandardní podoba *kmen Izraelitský*. V Potokových promluvách kolísá psaní *Cikáni/cikáni/Cikán/cikánka*. V zápasu pražanů a sirotků během husitských válek se pravopisně straní druhé skupině (psáno *Sirotcí*), s níž se vypravěč ztotožňuje. Důsledně s velkým písmenem se píšou *Indiáni*.

Nejistá a proměnlivá jsou i jména míst — Praha má alternativní název *Perla*, čtvrt, která upomíná na pražské Zahradní Město názvy svých ulic (ulice *Topolová* zde skutečně existuje), se jmenuje *Květinové město* (a analogicky se píše i *Jižní město*, kde se na rozdíl od skutečného Jižního Města nachází *Růžová ulice*), smyšlená ulice *V chapadlech* (v románové přítomnosti už přejmenovaná *Na strídě*) je situována do Prahy 5 (ve foglarovkách se vyskytuje ve *Stínadlech*), nedaleko bývalé *třídy maršála Časozrouta*. Důležitým bodem topografie *Perly* je též fiktivní *Jižní nádraží*. Skladbou malých

a velkých písmen se smyšlená víceslovná místní jména vesměs neshodují se současnou pravopisnou normou. Odchylky lze chápat jako relikty starších pravidel,²⁵ ale rovněž jako opakovaný znak románového prostoru, o jehož pojmenování — stejně jako u postav — rozhoduje autor.

Přestože o funkčnosti některých odchylek v psaní velkých a malých písmen lze místy pochybovat, ani do této oblasti nezasahujeme, s výjimkou následujících případů: *Divoký Východ/východ* sjednocujeme podle převažujícího psaní na *Divoký Východ*; *noční mlhy z Měsíce* upravujeme na *měsíce* podle všech ostatních výskytů; sjednocujeme kolísající pojmenování *kmen Probodaných n/Nosů* → *Probodaných nosů*; ve shodě s analogickými pojmenováními upravujeme *Lid Sekery* → *Lid sekery*. Upravujeme verzály ve slově *ZOO* → *zoo*. Jako odkaz na reálný název knihy doplňujeme velké písmeno ve spojení *Hoší od bobří řeky* → *Hoší od Bobří řeky*.

Zkratky, čísla a číslovky

Tak to máme, pane vrchní veliteli, 6 tluščů, dále 8 limonek Melinda, 4 píva, pívеса, hehe, 16 teletek, ti vaši hoši je ale zblaznili, na ja, že, šéfe uhlobarone, a dvě dvojité krkovice pro milostslečnu, tak to máme: vosum tisíc dvěšťe patnáct, přesně!

V textu se velmi zřídka, náhle a nesystematicky objevují a zase mizejí číslice nebo zkratky — průvodní znaky spěšného, ležérního psaní, ale také obchodní nebo úřední komunikace (*Obraťte se na radnici, odd. 77*). Jakožto prvky v beletrii nežádoucí, zpravidla uhlazované či sjednocované, působí kontrastně až rušivě, snižují styl a ve stylizaci řečového proudu čas od času připomínají jeho fiktivnost, psanost (*podzimní slunce tak štědrý, že na svý pouti jen tak mj. ozlatí prastarý stezky ve vzdálených hvozdech*).²⁶

25 Srovnej *Pravidla českého pravopisu*, 7. vydání, Academia, Praha 1977, s. 69.

26 Na zkratky či značky jako na kontrastní jev charakteristický pro psaný komunikát upozorňuje i Soňa Schneiderová. Podobnými nápadnými znaky psanosti jsou podle ní závorky, kurzivy či uvozovky; viz stať Topolův román *Sestra* a jeho jazyk, in Říha 2013, s. 141.

24 Weiss 2000, s. 49.

Také zkratky jsou komoleny (*ghmb* namísto *GmbH*; *MATO* místo *NATO*; *I. Q. Pavlov* místo *I. P. Pavlov*), ani ony nejsou psány jednotně (s. r. o. / s.r.o.), jsou nově tvořeny jako šifra pro spikleneckou komunikaci (například je bez vysvětlení zavedena zkratka *m.* pro milion; zkratku má i tajemný nápoj: *I.n.s. b.b. To je řáková luštěnka? To je Incestní bomba*) nebo pro skutečnosti tabuizované či posvátné (pseudozkratka *B.o.g.* jako narážka na hebrejský tetragrammaton označující boží jméno) a mohou se proměnit v nové proprium (přezdívka *Mudr* pro Doktora Hradila).

Zkratky ani číslice nerozepisujeme, nesjednocujeme ani neupravujeme, s výjimkou velkých a malých písmen ve zkratce *Stb* → *StB*. Odstraňujeme též tečku ve spojení v roce *x. po výbuchu času* → v roce *x po výbuchu času*.

Syntax a funkce interpunkčních znamének

[...] a dál mě nic nenapadlo,
ale tečku jsem neudělal.

Nestandardní vazby (*mimo boje; mně seš taková, jaká seš; já ti trochu chápu*), slovosledné zvláštnosti (například kladení dvou předložek vedle sebe: *oni se v po svém chápaný svobodě*; proti tomu archaická inverze: *mohl by sám se vrátit k útesu*) či vyšínutí z větné stavby (*a když jsme šli okolo domu se znamením, přišlo mi vhodný, zas jsem promluvil; Von se člověk... [...] může v nebi bavit s jakejma chce kamarádi*) se v románu vyskytují spíše vzácně.

Interpunkční znaménka mají často posunutou funkci nebo plní několik funkcí zároveň. Čárka nejednou přebírá roli dvojtečky: *a některý Hejci řekli, už ne, a taky si vzali do rukou věci...* Jinde vyznačuje zámlku, někdy i uprostřed věty: *Co vidíš ty? Tebe. Ostatní lidi, jsou malí, mají stejné obličejce. Anebo: pak kostra Josef Novák odhodil tu holenní kost, objal mě a povídá: Kolegáček, he? A já, řek, ano... pane Novák. Nebo: Tyhle, řekněme, specialisty, generál potřebuje pro svý partyzánský tábory v Thajsku. Opakovaně čárka nahrazuje otazník: *Kde sou ty holky, zeptal jsem se.**

Více různých funkcí nese v románu znak tří teček (zde používáme popisný výraz *trojtečka* namísto termínu *výpustka*, který pro fungování tohoto znaku v *Sestře* nepostačuje).²⁷ Kromě obvyklého vyznačení plynutí řeči a jejích zámlk

tu má trojtečka i funkci rozdělovací. Ve složitých souvětích často supluje čárku: *synové Doktora Hradila ložili po okolí... byli to hodný hoši... a když nějakou tu delší dobu kupovali Elixír jen samý správný pacienti [...]. Nebo: A tam, kde dřív láska nemohla odtéct a kde se spekla, aby odrážela vlny nenávisti, abych nezabíjel, nebo nezešílel, nebo nevím co... se čeřily vlny a v nich se koupaly dvě nahý ruce těla... ruce těla lásky... hladily vodu... tak nějak to bylo a je... když to trochu přeženu. Jinde trojtečka zastupuje spíše pomlčku či závorku, například když odděluje rozsáhlejší vsuvku: *začal nás řídit, což naší pohodlnosti... my pražský chytráci s heroickou minulostí Kanálu jsme se bradavic na chapadýlkách přeče jen trochu štítli... jenom vyhovovalo. Při střídání mluvčích trojtečka nahrazuje také tečku a uvozovky.**

Posunuté funkce interpunkčních znamének respektujeme. Ponecháváme i ojedinělý otazník za nepřímou otázkou, kterou lze v rámci interních pravidel textu (záměna čárky a dvojtečky + časté nevyznačování počátku přímé řeči velkým písmenem) číst i jako otázku přímou: *Já to nechápu, nevím, proč se to nestalo mně?* I jinde zachováváme přesuny vykřičníku a otazníku: *vůbec tě neslyším, řval jsem!* Nebo replika parafrázující *Maryšu: A kafe. Je ale černý? Chceš?*

Funkčně zatížená a proměnlivá trojtečka se v textu mnohdy spojuje s jinými koncovými znaménky. Zachováváme spojení trojtečky s vykřičníkem i otazníkem v různém pořadí, trojtečku po dvojtečce i trojtečku po tečce náležející ke zkratce.

Redukujeme však zdvojená interpunkční znaménka s totožnou funkcí: trojtečku a tečku nebo dvě trojtečky mezi dvěma větami (*Já sem unavená...; protože chcete přežít a čekat, jak dlouho to jen jde... ze začátku jsme chodili raději pořád s ním*) na trojtečku; spojení čárky a následující trojtečky (*Kasel byl ale naštvanej... je to muj nápad!*) na trojtečku; spojení otazníku a tečky (*Jakýho pavouka?.*) na otazník; ve spojení vykřičníku a čárky před uvozovací větou (*ale psss, ukázal jasným gestem okolo*) zachováváme pouze vykřičník; rušíme též čárku před závorkou ve spojení: *proběh celou prázdnou uličkou Na střídě, dřívě V chapadlech, (potom nesla jméno nějakýho oblíbenýho Buďonnýho koně), a jak sem byl rozběhlej [...].*

tohoto znaménka v celé Hrabalově trilogii popsal Milan Jankovič ve stati *Psní proudem — autobiografická trilogie*, in Bohumil Hrabal: *Spisy 5. Autobiografická trilogie*, Mladá fronta, Praha 2016, s. 22–27.

27 Různé funkce tří teček v Hrabalových *Prolukách* i vzrůstající „stylový podíl“

Hranice promluv, uvozovky a zvýraznění

Cha. Řekla Helena.

V celém románu se důsledně nevyznačuje přímá řeč uvozovkami a mnohdy ani počátečním velkým písmenem (*sebejistě se smála: moch bys umřít; Vasil mě chyt za rameno, pod! řekl*). S počátečním malým písmenem se často střídají i promluvy různých mluvčích: ... *sestro Marie, jaký tajemství tak chráněj, maj některý vyřízlej jazyk, četl jsem někde cosi... dala si ruce před ústa, já nevím, vydechla, možná některý... ale poslyš, opravdu o tobě mluvily, a to je velká čest... co říkaly?* V několika dialogích dokonce začínají malými písmeny i odstavce, jež tvoří replika navazující na předchozí promluvu někoho jiného.

Někdy se velké písmeno vyskytuje na začátku uvozovací věty následující po přímé řeči (*Co blbnete! Vykřik Micka; Vasile, to ne! Vykřik jsem a otočil se*), jednou dokonce v kombinaci s odstavcovým předělem: *tyhle spešl forsis prostě zahodili občanky, změnili totožnost, některý určitě i ksichy, a rozpustili se v davu. ¶ Informoval mě Rudolf.*

Uvozovky se používají nesystematicky pouze pro uvedení citátů, delších názvů, někdy pro zvýraznění nápisu („*Medicínský práce zadarmo*“); jiným způsobem vyznačení jsou verzály (*SUPER DISCO*) nebo jen počáteční velké písmeno (*tričko s nápisem Ježíš tě miluje*).

Kurziva se používá pro zdůraznění jednotlivých slov nebo pro odlišení Jíchova textu (nástin děje nenapsané novely či hry) a Potokových básní ze Skládky.

Všechny tyto prvky zachováváme, pouze měníme pořadí koncové interpunkce a uvozovek („*Podzemní drahou, jeli jsme Prahou, přistoupil další, úředník starší, bzučí mi v hlavě písnička → starší, bzučí apod.*“). Rušíme též nadbytečnou dvojtečku ve větě *A cedulka na dveřích starý restituovaný pitevný: „Medicínský práce zadarmo“ taky vykonala svý → A cedulka na dveřích starý pitevný „Medicínský práce zadarmo“ taky vykonala svý*. V Jíchově nástinu novely či hry, který je graficky odlišen kurzivou a od Potokovy promluvy oddělen volnými řádky, rušíme uvozovky.

Čárky a rytmická výstavba věty či souvětí

[...] *když to bylo napínavý, zrychlil se dech, tu a tam zazněla netrpělivá kletba a tak slova s knihou splývala...*

Prozaický text v *Sestře* často přechází ve výrazně rytmizovanou prózu nebo imituje vázanou či chrlenou řeč. Rytmické členění se přitom může rozcházet se členěním logicko-syntaktickým. V případě podobných kolizí (někdy opakovaných) interpunkci neupravujeme, a to ani při nesouladu s pravopisnou normou.²⁸

Absence interpunkce, někdy v kombinaci s rýmem, může nahrazovat veršové členění: *Kašpar do mě strčil a povídá: Kuň bily pádi větru vstříc ja nastavuju svoju líc, vim, teka vim slova songu tohoto*. Nebo jinde: *chroptěla píseň hej hej dynamit hula hula prase hej hej kostice*.

Jindy vynechání náležitě interpunkce pomáhá zřetelněji spojit a navzájem odlišit promluvy různých mluvčích: *Moje Laosanka mi říkala, že Lovec byl velice skleslej a rozpačítej, že tě bodnul, že tě chce sebou je prej velká čest (že tě bodnul patří k tomu, co řekl Lovec, že tě chce sebou je prej velká čest je mínění ostatních)*. Obdobně upozorňuje na citát: *a za čtvrtý ne jak já chci, ale jak ty chceš!* (v milostném rozhovoru se objevují slova Ježíšovy modlitby v Getsemanech z Matouše 26,39). Vynechání interpunkce ve větě rovněž naznačuje soudržnost jména typu *Ten, který skáče* (*Ten, který skáče si olízl rty a Ten, který je na mnoha místech vstal*).

Nejčastěji se vynecháváním interpunkce, a tím i pauz, proměňuje dikce²⁹ a zrychluje tempo vyprávění nebo promluv. Jako stylizaci různého tempa řeči chápeme nejednotné oddělování či neoddělování frekventovaných částic *hele* a *no* v replikách (*jo to my nevíme, hele Mengele, di a mrkni se*), někde se vedle sebe vyskytují oba případy: *Hele, dou do neznáma, sou na útěku, hele ty dvě starý ženský, co se podpíraj, třeba*. Totéž platí o dalších částicích (*ano,*

28 Za určitou dobu, zejména pokud jde o syntakticky nadbytečné čárky, považujeme rytmizovanou prózu Jakuba Demla. Vladimír Binar formuloval ediční zásadu pro tento typ textů následovně: „Pokud jde o interpunkci, zasahujeme do ní jen v pravopisně a významově nutných případech, majíce na zřeteli rytmickou strukturu povýtce orální prózy.“ Viz ediční komentář k výboru z Demlových próz *Pozdrav Tasova*, Host, Brno 2013, s. 514.

29 „Vypouštění přestávek má ráz naléhavosti,“ píše Vladimír Šmilauer. *Viz Nauka o českém jazyku*, 6. vyd., SPN, Praha 1982, s. 306.

jo) a výrazech či konstrukcích, které stojí mimo větu a čárkou se standardně oddělují: například krátké zpřesňující dodatky či vsuvky uvozené výrazem *a to* (*a pak začal svou silou růst a to pěkně rychle; protože někdy a to zvlášť v noci a v takovech kavárnách se noc otvírá dál* apod.), samostatné větné členy (*ty mě pěkně serou ty naši blbi* apod.), některé přístavky (*že ho ta stará bestie Azorák jeden prašivej, šeptali sme si, nerafnul*; respektujeme také neukončování přístavkové konstrukce čárkou ve spojení, na něž syntakticky těsně navazuje dokončení věty, například: *to ona, moje temná hvězda mě vzala za ruku*; nebo: *den zas has a zlatá hlava lva, sluneční koule nezadržitelně klesala za petřínskej svah*; anebo: *jeden z mých synů, ten nejstarší byl zasažen*), nerozvitý vokativ v sekvencích jako *Hola hej hola hou, sleduj zvěde prohlídečku mou!* Nebo: *Hádej hádej hadači, co ti síly postačí!* (jinde však: *Hádej, hádej, hádači*). Nedoplňujeme ani čárku ve spojení krátkých vět vychrlených v jedné promluvě, například Bohlerův výkřik: *jakej Jehova ptám se!* Nebo: *Moje malé, snad bych mohl říct polní a příležitostně pódijko se rozpadlo.*

Pro styl *Sestry* je příznačné také hromadění neoddělených přívlástků (charakteristické je spojení *tehdejší dnešní doba* či v *tehdejších dnešních kouzelných a dobrodružných letech*), které lze někdy chápat jako několikanásobné: *uslyšel jsem kroky, tichý šouravý, ale to přece...* Ani v těchto případech čárku nedoplňujeme.

Vzhledem k rytmickému, někdy až litanickému průběhu souvětí respektujeme absenci čárek před *a*, *nebo* či *anebo* mezi souřadně spojenými větami nebo větnými členy v jiném než slučovacím poměru. Slučovací poměr se opakovaně kombinuje s jinými (zejména odporovacím, ale i vylučovacím, stupňovacím či důsledkovým) a vznikají souvislé řady: *a někdo to viděl a někdo ne a leckdo toho využíval a kdekdo se toho bál...* Nebo jinde: *a v těch hrách dětskýho světa vítězili Čejeni a Arapahové, proháněli se po prériích a kradli si koně, zatímco bidáci skučeli u mučednickejch kůlů a ne naopak, a bílej rytíř zasazoval černýmu rytíři ránu a ne naopak, a kapitán Kormorán se svým bráchou tygrem vítězil a nehnul někde v ráhnovi, tak to bylo a ne naopak, a Brutus možná chystal dýku, ale dal starýmu Juliovi šanci a ne že ne...* Čárky absentují také v některých sekvencích s dvojitými spojkami, například *ani — ani* či *jestli — nebo*: *nedostávalo ani sil ani posluchačů; nezajímala nás ani krev ani rody; to je úplně jedno, jestli lidi vokolo říkaj, že sou Hejci lidi nebo ne, hřímál Bohler.* Ani v těchto případech čárky nedoplňujeme.

Prózu rytmizuje i opačný postup — hromadění spojek nebo čárek: *v roce 1 a 2 a 3 a atd.* Syntakticky nadbytečné čárky, které vyznačují rytmus, se opakovaně,

byť nesystematicky vyskytují před slučovacím *a* či *nebo* (například: *Čas, který exploduje, není jen to, co tě drtí, nebo v čem plaveš, můžeš ho mít i v dlani jako látku, nebo minci. Může být jako plyn, nebo hlína, někdy ho cejtíš jako vítr*). Někdy jsou navíc oddělovány navazovací nebo spojovací výrazy (*Nakonec, Psice byla opravdu malá; a ty útočíš zepředu a ona zezadu, jako, že je Čína...*), infinitiv v pozici přívlástku (*Měl jsem delikátní úkol, znesvářit jednoho Ludviga druhé ligy s dvěma Ludvigi páte ligy*) či ustálená spojení typu *nehty, nenehty* nebo *Chlap v padesáti, šedesáti*.

V jednoznačných případech čárku doplňujeme mezi větu hlavní a vedlejší (*Kdo neoperuje s ř je cizák a šovinista → neoperuje s ř, je; protože všechny ty padrudy byly shromážděny okolo lože, kdyby situace na scéně volala po litaních a my se před nima chtěli trochu vytáhnout → po litaních, a my*) či před eliptická spojení zastupující vedlejší větu (*čím dál víc směrem na východ tím víc bylo chudáků, který → východ, tím; že by nějaká židle poblíž zkrásněla mít na sobě usazenou Černou → zkrásněla, mít na sobě; Klacek mi ukazoval kam nešlapat → ukazoval, kam*); dále mezi dvě souřadně věty či několikanásobné větné členy (*protože poprvé jsem viděl další jeptišky měly jiný odění → jeptišky, měly; psi a kočky a veveřice, co si zvykli do tý studny vašeho bejvalý studny našeho kmene chodit pít, mizej → vašeho, bejvalý; Natáčeli dvakrát někdy jednou tejdně → dvakrát, někdy*); u vsuvek či oslovení oddělených jen z jedné strany (*tam leželi na dekách, jako embrya a vnímali pohyb země → tam leželi na dekách, jako embrya, a vnímali pohyb země; ahoj, Okto a táhni dál → ahoj, Okto, a táhni*); totéž u přístavek, pokud na ně formálně nenavazuje dokončení věty (*a přišla Pte San, Promarněná výhra a říká → a přišla Pte San, Promarněná výhra, a říká*); pro oddělení dvou promluv (*Ono se mu líbí, ze to ato jak rakev a to víno jako krv, jako krev opravil jsem Laosanku → jako krev, opravil jsem*).

Kromě výše uvedených příkladů zdvojení interpunkce čárku škrtneme v několika případech, kdy je nadbytečná syntakticky i rytmicky: *a novej čas těch let 1 a 2 a 3... a dál, příjemně hřál → a dál příjemně hřál*; *Říkal, že v časech před Jasudou, chodili na Skládku i stalingové → před Jasudou chodili; a to slovo: Zapomeň, se ozvěnou tříštilo → a to slovo Zapomeň se* (zde rušíme i dvojtečku).

Na několika místech eliminujeme čárku před spojkou *než* uvozuji větný člen, která se jinde v textu nevyskytuje (např. *Nic snazšího, než koupit si pouzdro*).

Hranice oddílů

*Vyrval jsem ze zdi zrcadlo,
trochu jsem to tam zdemoloval.*

Napětí mezi logickým členěním a hudební kompozicí se projevuje také v základním rozčlenění celé knihy na tři části: Město, Sestra a Stříbro. Části Sestra a Stříbro nezačínají novou kapitolou, ta následuje až po jakési přehře či textovém přesahu, v němž se navrácí motiv zrcadla. Obrazy zrcadla a střepů se v knize poprvé objevují krátce na začátku první kapitoly a potom exponovaněji v úvodu kapitoly druhé a dále procházejí celou knihou. I na rovině výstavby triptychu text formálním uspořádáním a jeho nápadným narušením naznačuje dvojí řád nebo čas, jemuž podléhá — epický i lyrický, lineární i cyklický. Jejich vzájemné kolize a rozrušování lze vysledovat na více rovinách jazykové výstavby *Sestry*. Také tuto nepravidelnost v grafickém členění knihy zachováváme.

RŮZNOČTENÍ

Autor ve druhém vydání nejčastěji škrtał odstavce či epizody, ale místy i jednotlivá slova, věty, či naopak rozsáhlé pasáže (například přes šest tiskových stran v šesté kapitole). Ke škrtnutím se někdy vážou drobné úpravy kontextu nebo odstavcového členění.

V následujícím přehledu škrtnutí a úprav tedy uvádíme nejdříve po stránkovém odkazu na tento svazek pasáž z prvního vydání, vždy v bezprostředním kontextu, který zůstal i ve verzi druhé. Delší souvislý text, který přitom vynecháváme, značíme [...]. Poté za symbolem → uvádíme zkrácenou či upravenou verzi z druhého vydání.

Nový odstavec značíme symbolem ¶. Vynechání řádky, které někdy po škrtnutí následuje, označuje symbol ¶¶.

1. KAPITOLA

11–12 Už nevím, kdo z nás tak promluvil. ¶ S ustupující kocovinou [...] říkal jsem si v tom chóru s ostatními. ¶ Naše přátelství → Už nevím, kdo z nás tak promluvil. ¶ Naše přátelství

19 od té doby, kdy vybuchl čas, čas stlačený ve městě zavřeném na klíč, [...] někdy ho cejtíš jako vítr. ¶ Chodil jsem po těch ulicích → od té doby, kdy vybuchl čas. ¶ Chodil jsem po těch ulicích

4. KAPITOLA

79 řekl Bohler do ticha. Hele, jako já, [...] jazyk občas lehce prolul. Byla krásná. → řekl Bohler do ticha. Byla krásná.

6. KAPITOLA

97 naší starý pražský kulturní rodiny. A zrovna byl divnej den, [...] zkoušel sem uzvednout velkej kámen a nešlo to. Lozil sem → naší starý pražský kulturní rodiny. Lozil sem

98 a tloukla křídla. Byl to podivnej pocit, naskočila mi husí kůže, [...] To sem cejtil najednou. Moh sem to všechno → a tloukla křídla. Moh sem to všechno

100–101 nebyli stavění! Ne, že by nám hrozil hlad, měli jsme v kumbále [...] a mámě docházely hromnice. Stará babizna → nebyli stavění! Stará babizna

106 a odstrkovat se rukama. Ale to bylo příliš hrůzný. [...] že jí budeme muset přijmout ještě víc. Lézt jsme nemohli, → a odstrkovat se rukama. Ale lézt jsme nemohli,

107 co bylo po pekle. A taky jsme rychle poznali, [...] a začalo nám to být jedno. Tu a tam někdo z nás upadl → co bylo po pekle. Tu a tam někdo z nás upadl

107–108 naučili pohybovat. Ale v tom okamžiku, [...] a jinak už nic, bylo ticho. Pak jsme dorazili → naučili pohybovat. Pak jsme dorazili

108–109 před náma stál kostlivec. Jenže, bratři a stařešinové, hrůza, která by teď snad měla explodovat, jako by se stahovala ze zaplaveného mozku kamsi na vyhrazený území. Já v tý chvíli pocejtil, → před náma stál kostlivec. Já v tý chvíli pocejtil,

113–114 tak se použily... a já se, bratři a kamarádi, vrátil pár kroků zpátky, [...] a šoural jsem se za ostatními, kteří následovali našeho průvodce. ¶ Jo a dyž sem dorazil → tak se použily... Jo a dyž sem dorazil

23. KAPITOLA

- 536 vest — z angl. *west* — západ
544 broukn ingliš... a broukn ček — angl. *broken English... broken Czech* — rozbitá angličtina... a rozbitá čeština

24. KAPITOLA

- 561 skajskrejpr — angl. *skyscraper* — mrakodrap
566 hedlajnňúvs — angl. *headline news* — hlavní/titulní zprávy
gárbidž monster... kiling... bladšit... — angl. *garbage monster... killing... bloody shit...* — odpadkové monstrum... zabíjení... do prdele
567 Amigo — špan./portug. — Příteli
hombre — špan. — člověče, chlape
573 spílmena — snad z angl. *spiel* (žvanit) — žvanila

PODĚKOVÁNÍ

Za text *Sestry*, zapůjčení jejich překladů i za veškerou pomoc děkuji Jáchymu Topolovi. Mileně Masákové děkuji za odpovědi na otázky i za oporu v její redakční práci. Michaelu Špiritovi děkuji za zapůjčení jeho svazku prvního vydání *Sestry* s vyznačením navrhovaných škrťů i za seznámení s historií tohoto neuskutečněného pokusu. Za další odpovědi děkuji Jiřímu Brabcovi, Evě Profousové a Janě Uhdeové. Děkuji také všem překladatelům, editorům a bohemistům, kteří se textem *Sestry* a jejím jazykem zabývali.

Na přípravě tohoto vydání *Sestry* se kromě spolupracovníků a spolupracovníků uvedených v tiráži významně podílela Barbora Podaná — všem jim děkuji. Děkuji také všem, kteří pomohli s překlady nebo jazykovými vysvětlivkami: Jiří Šamšula, Michael Vychytil, Petra Loučová, Marta Pató, Eva Lauberová, Majka Buiová, František Bui, Jan Linka, Veronika Šašalová a Martin Praslička.

D. I.

MĚSTO

- 1/ Ruku v brokátu. Rytina a v díře. Jak to bylo s Psicí.
Vidíme je, jdou. Sklep. Držela mě.9
- 2/ Co mi dělalo srdce; běželi jsme. Ty předměty.
Tehdy v Kanále. Spiknutí.30
- 3/ David se učí. Byznysová stezka. Jsme rychlí.
Laosové. Co se nosilo. Rodinná tlupa. Studna.35
- 4/ Přišel Žralok. Zlaták a jeho návrhy. Smlouva: my čekáme.
Bohler. A ukáže mi hračky. Krátce o biči. Novokřtění.
Hledám papír. Dělán auta. Přivede ji, dotýká se lanka.60
- 5/ Hlas. Na Skále a po venkovech.
Sem přejetej. Věci krabice.81
- 6/ „Měl jsem sen.“94
- 7/ Kův tek. S L. metrem a tam potkáme.
Velkej Bohler. Skáču a slyším Psici.148

SESTRA

- 8/ Nebyli ubitý. Sever. U Černý. Dozvim se, co je studna.
Stíny. Dozvim se mj., proč nezněj. Po schodech. Co nabízí
Hadraba. To znamení. Jo, jo, sedávali jsme... Jiná tlupa.159
- 9/ Jícha: „Zaplet sem se. Past. Karneval. Živej jazyk.
Těžkej sníh. Jaro národů. Nebezpečnej autobus.“194

10 / Co po mně chtěj. Du ven a nejsem sám. Zelený světlo a jedno slovo z Psice. A mlýn. A naši drazí nájemníci. Lovec.	207
11 / Žralok: „Měl jsem sen.“	224
12 / Helenin nový stav. Studna a co je v ní. Bohlerovy čísla. „A zatím.“ Jdu za ní.	253
13 / Tehdy v Berlunu. Království Kanaků. Ta temná. Najdu Královnu. A ztrácím.	265
14 / Hledám, hledám, vleču akorát nože. Pavoukova tajenka. Jiný stopy. Sem v žoldu. Jícho... Tehdy na řece Kongo. Vasil. Zase studna. Milá ve vodě.	283
15 / Švihák. Splétali jsme svy slova. Ozářená ulice. Příbuzní. V ní a za slovy. Proměna. Pro koho dělám. Dou po mně. Les je přátelskej. Černá... proč teď?	327
16 / Vlasy jsem uvázal. Tak dem! řekli mi. Seděla strnule. Kdo je moje sestra. Vidím v lese a... V horách. Co mám udělat. Jejich studna. Havraní křídlo.	376
17 / A jedno to místo... Kde byla pevná zem. Mraveniště. Kosti. Ona zná mnohý věci. Miláčku... tys kecal! Chýše a oheň. Vlčí sen.	399
18 / U starý zdi. Do haly. Chlap s cihlou. A vlakem. A dál, jinam.	419
19 / Na trhu. Špenátovej bar, usmála se. Stane se to. A du. Mám píseň. Zem se třásla.	437
STŘÍBRO	
20 / Krávy. Co je v údolí. Zázrak se psem. Tehdy v Berlunu.	461
21 / Do domu se znamením, ale... Strunka. Tažení krále Krongolda. Misie, tam řeč. Co všechno můžu. A křičím.	475
22 / V barevným měnícím se poli. S kostma jazyka atd. Nepřišlo mi vhodný. Koho se bojím. Dál k balkónu. Ukáže mi to: cejtím velkej hlad. Kámen. Ona má roušku, je laskavá. Říká: Musíš. Zeď a co je za ní.	494
23 / Ale překvapenej sem nebyl. Různý práce. Je to dopis tobě. Čekám. Vidím... Křivka hrdla.	533
24 / Koho potkám a s kým jsem. Karlovice. Zrzavá mě pošle, ptám se. Crystal s.r.o. A proč je. Neni to zas až tak... Starý slova, ten zvuk. Zdvih jsem ruce.	553

KOMENTÁŘ

ÚVOD.	577
KRITICKÉ OHLASY NA PRVNÍ VYDÁNÍ ROMÁNU	581
CENA EGONA HOSTOVSKÉHO	585
DRUHÉ VYDÁNÍ ROMÁNU	586
PŘEKLADY	587
SESTRA VE FILMU A DIVADLE	589
PŘÍLEŽITOSTNÉ STUDIE	591
LITERÁRNĚ HISTORIOGRAFICKÁ KONKRETIZACE.	594
DOVĚTEK	596

EDIČNÍ ZPRÁVA

GENEZE, PRAMENY A VOLBA VÝCHOZÍHO TEXTU	597
Kráce v druhém vydání.	598
Redakce v anglickém překladu	601
Volba výchozího textu	603
JAZYK, STYL A EDIČNÍ ÚPRAVY	603
Ediční zásada	604
Výstavba: rozvodněný potok.	606
Řeč: tok — jazyk: dno	607
Hláska a písmeno: kvantita a kvalita.	607
Slovotvorba a tvarotvorba.	609
Hranice slov	611
Vlastní jména, velká a malá písmena.	612
Zkratky, čísla a číslovky	615
Syntax a funkce interpunkčních znamének.	616
Hranice promluv, uvozovky a zvýraznění.	618
Čárky a rytmická výstavba věty či souvětí	619
Hranice oddílů	622
RŮZNOČTENÍ,	622
EMENDACE	629
PŘEKLADOVÉ VYSVĚTLIVKY.	630
PODĚKOVÁNÍ	643

svazek 100

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Jáchym Topol

Sestra

Text k vydání připravila, ediční zprávu napsala
a překladové vysvětlivky sestavila Daniela Iwashita
Komentář napsal Zdeněk Šanda

Obálka (s použitím obrazu Viktora Karlíka *Ryby-ptáci*, 1989)

a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr ilustrace na obálku Stanislava Fedrová

Odpovědná redakce Milena Vojtková a Petra Hesová

Sazba (písmem Tabac písmolijny Suitcase Type Foundry) Jana Vahalíková

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host

Radlas 5, 602 00 Brno

jako svou 1581. publikaci

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2019

652 stran

V České knižnici vydání první